

SSCA (Sovieturi Sosialisturi Cumxuriefişi Artoba) İlmepesi Akademişi Okortuleşi Şube,
Nikolai Mari Nena Tarixi do Kulturaşi Oçkinale

PROP. İOSEB QİPŞİZE
LAZURİ TEKSTEPE

SSCA İlmepesi Akademişi Okortuleşi Şubeşi Gamaçkvale
Tplisi 1939

Dolorena

I. Xopuri Şive

- 1.
- 2.
3. Muharebe Do Muhacirluğışı Ambari
4. Lazişı Tarixi
5. Mapa-Şkari
6. Lazistaniş Tarixi
- 7.
- 8.
9. Megrelişi Adetepe Çkini Koyis
- 10.
11. Oçilu Do Sicaloba
12. Çxaluri Memedali
- 13.
- 14.
15. Cadi Konçolozi
- 16.
- 17.
18. Paramiti
- 19.
20. Çxaluri paramiti
- 21.
- 22.
23. Oçandinu
- 24.
- 25.
26. Birapa Qipşişeşa
- 27.
- 28.
29. Birapa Kulediburi
- 30.
- 31.
- 32.
- 33.
- 34.
- 35.
- 36.
- 37.
- 38.

II. Vişuri-Arkaburi Şive

Arkaburi Teksşepe

- 39.
- 40.
- 41.

- 42.
- 43.
- 44.
- 45.
- 46.
47. Vezirişi Mesele
- 48.
49. Kaşuşi Mesele
50. Xoca Nusreşinişi Mesele
- 51.
- 52.
- 53.
- 54.
- 55.

Vişuri Tekşepe

56. Ağremi Do Moduli Ona
- 57.
- 58.
- 59.
- 60.
- 61.
- 62.
- 63.
- 64.
- 65.

III. Atinuri şive

- 66.
67. Balkanişi Muxarebe
68. Husuneri Muxarebe
69. Atinuri Oxorepe Do Atinurepeşi Dulya
70. Lazuşi Cari Muço İyen?
71. Unose Dilenci
72. Aşi Akardaşi
73. Koncolozi Dęa
74. Delişi Meseli
75. Vilari Do Porçaşi Muyate Yen?
76. Porçaşi Muçope İyen?
- 77.
- 78.
- 79.
- 80.
81. Elanci Kapça
- 82.
- 83.
- 84.
- 85.

- 86.
- 87.
- 88.
- 89.
- 90.
- 91. Lazuri Deshani
- 92.
- 93.

I. XOPURİ ŞİVE

1.

Kabğa iqu, Koçepe çkini mindaxtes. Akonaşi çifa dopskidit. Şeyepe kagomandines irixolo. Ma akonaşi (Xopas) dukanci vorfi. Dukaniş şeyepe irixolo kagomindunu. Ažiiti çkini Koçepe daha var moales. Çkin movelurt, lai komoxtan. Am kabğas Koçepe mteli kogoşibğu, mundes oKibğasunon?

Ma var vidi muteskala. Mutepeti “var vulurt”-ya mižves do ukule muşi xolo mindaxtes. Lai xolo komoalan, vana mu qvan ekonasi, yeri var ugunan, oxori var ugunan, upareli mitik var meçapan, parati dido var ugunan do lai komoalan do kobžirat!

Muhaciri ides do akonaşis mutxa uğuşes, şeyepe mteli kagvondines. Var idaşes na, eko var gundunuşes do daha kai fu, aži muço renan, var miçkinan, beki kai renan, beki paşi renan, mitis var uçkin. İdes, em yeristi mteli ayri-ayri qoperenan, kimi mendra minduxtimun, kimiti var uxtimun, ešo kodoskides, inşalla, kai diqven Tangriten. Çkva mutu otkuşi var miğun. Am dulyaşi ma akos miçkin. Çkva mutu mkitxup na, gižva. Ekosnari dobağeren.

Batumişa vidi, ek meptişi, dido koçi bžiri...

Memed Efendi Kuçkosmanoğlu, 55 žaneri, Çxaluri, 25.VIII.1917

2.

Kabğa na geičku, otxo žana iqven, he kabğa ažiiti koren. Moskofi Goreleşa mendaxtu. Ažiiti hek ren, ma na miçkin. Gorele Tamfras ekole ren. Ar žana ren, hek ren. Hakoni didi, çifa, oxorca, mtelixolo igzales Samsonişi kele. Mati mendapti Goreleşa, govikti, komopti hak, dido koçepeti baraber moptit do, ar žana ren, hak voret. Qona dobdvit, pxaçkit edo moinçaşi, bçkomat. Oxori, bağu, nalya, mskibu, mtel gekteri ren. Bazi-bazi oxori oKoxveri kodgin. Nečna var gyobun, duşemeti var uğun. Oxoris doloxe var dixunen, možipxu unon. He možipxusti para unon. Možipxuşeni ne kva doskidu, ne ca. Muço iqvasen, var miçkinan. Mu na miğuşes bakiri, oncire, irixolo gomindunes. Para var miğunan, mutu var. Mşkironeri voret. Ti-kuçxete řeteli voret. Ğormotik hašo memiçares. Ažiş kule, Ğormotis uçkin, koçis var açkinen.

Ham řeroniti sumi kilise, arti cixa korfu do hažiiti koren. Kai koyi fu. Aži mutu var domiskides. Xazinas mutu var momçan na, meydanes kodopskidit. Dulya çkini muço iqvasen, koçis var uçkin.

Xusein Efendi Çiçekoğlu (Çiçuva), řerontali, 70 žaneri, 20.VIII.1917, řeroniti

3. MUHAREBE DO MUHACİRLUĞIŞI AMBARI

Şilyasumoşeqidovit žanas tarixis Osmanlik do Urusik kabğas kogyoçkes. İlkineri muharebe Limanis diqu do jur şehidi komepçit Urusis. Majurani dğas Urusis askeri çoroxişa imfu. Ek eç dğas muharebe doqves. Ukule duşmanik dido askerite çkin askeris hucumi oğodu do moxtimus kogyoçku. Çkini Osmanli hukümetik tku ki, “çkin aži duşmanis na vocginit, emute tkvan mo gaxeletan. Andğa çkin ekole vidit na, çumen duşmani çkini koyişa komulun. Emuşeni tkvan ordoxolo Xopaşen ehali kagamaxtit do Osmanliş kele igzalit, vana ukule ak muharebe dido iqven, askerepe dido mulun, tkvani oxorcalepe do berepe kuçxeş tude dizenan”.

Çkinti ar ĩakimik hukumetiş emris dovucerit do zenginepe ordoxolo feluĳaten do maşorite irixolo eşyapeten igzales Rizinişa do Tamşraşa. Fuĳarape do yetimepe ordoxolo var ales, uĳuleti Urusiş askeri geĳiřu, zavalı fuĳarapek puli-purti mexves do imşes. Eĳo zori aqves ki, kimis bere gundunu, kimisti nandidi. Mutxani ren, ar yorĳani do ar řaĳanite Rizinişa komextes; kimi comes, kimi medreses mulibĳes.

Hukumetis uşves ki “ĳkini kimoli do ĳkini cumalepe Erzulumişa mendacĳonit muharebeşa, ĳkin ugyare kodobskidit. Aşı ĳkin kuvali momĳit do bere-bari voskedinat!” Kimis meĳu hukumetik, kimis var. Aşo zori-zvariten kimi Ordi, kimi Samsoni, kimiti Akĳeřehiriřa igzales. Ar şakimepe Atinas teslimi dvaqves Urusiş, ar şakimiti Riziniş, ar şakimiti jur şanas muhacirluĳiř ĳule Xopuri do Bucaĳurepe do Azlaĳurepe eleus teslimi vaqvıt do koyi ĳkiniřa komoptit, Xopaşa.

Moptiş ĳule ĳkini oxorepe mtelixolo şaxeri do ĳxvareli kodomxvades. Na dovoxvit, bakirepe do eşyape, kimi Rusik, kimi Muşak do kimiti Hemşinlepek mendiĳes. ĳkin kodopskidit ĳizi-ĳořa ezdimeri. Jurneĳ şaneri virane steri irixolo aĳneten dovoĳĳit, şaxeri oxorepe tamiri doşit, kotume do mamuli Batumişen moviqonit, coĳori do şaşu Hemřinluĳiřen do txa do puci Maşavreşen. Ar şana ren, na moptit do elhemdulilla ancak dovoxorit do muhacirluĳi şaşulaşen vistolit.

Muhamed Efendi Kelercizade, Bucaĳuri, 34 şaneri, 21.VIII.1917

4. LAZİŞI TARİŐI

Sultan Selimik yenĳerepeĳala Gonias muharebe ikiptu. Yenĳerepe Gonias cixas komulibĳes. ĳakmaĳoni řufeĳepete doloxendo yenĳerepek astomelşes, galendo Sultan Selimiş askerik astomelşu.

Limci diqu. Otxoneĳ askeri-ĳoĳeppek sultani kanaşkves do Sarpişa komoxtes. Anteppek muteşebura tkves ki “ĳkin Sultan Selimi mot mepĳkoĳit”, guiktes do xolo cixas gules.

Sultan Selimi canşu. Var goĳuřxines. Cixaş doloxe stomileri kamaxtes. şumanişi dotanu. Cixaşi ĳormapeře dişxiri dibeşu. Sultan Selimi goĳuřxu do mendařĳkeduři, ar bandara kogeloşins. Ezani icoxopan. Mukti komextu. Tufeĳepes ĳvinĳepe utoĳele kogelaxederenan. Sultan Selimik diquruoşi, “aferum azlarum!” uĳule endeluisik Lazi uşu. Aşı Lazi emuşeni uşumelan, Goniaşi cixaşi burcis ek izani iĳitxen, baratsuzi namazi iqven. Dişxiriti cixaş ĳormapes belli ren.

Uĳule Maĳrialiřa komoxtu. Maĳrialis giari aĳvandu yerlepes askerişeni. Giari var meĳes. “Tkvan-ya řenluĳi mo gaqvan-ya. Musafiri ĳoĳepe ak işenas”-ya. Komoxtu Azlaĳaři raĳaniřa. “Ar řĳari opşvaşi”-ya, tku. Ar şipuri kogedgişu, emuşi tude xeşu. Kuĳxe gyoĳĳvidu, řĳari keşaxtu. “Abu islahi” kogyodu. Enĳelen Xopaşa komoxtu. Am yeri çai şiru. Askeriĳala giari oĳĳomu. Mskva ĳoĳepe koşiru. “Am yeris Xopa”-ya, kogyodu, “işenas”-ya, tku. Ak ĳekturis kogexedu, Tamşraşa igzalu. Tamşruli Lazi ginşe Xasani yaveri doşipxu. Enĳelen muşi ginşe kudi (şubara) kogitu, ĳekturite şolişa igzalu.

Mustafa Efendi Memişzade, Xopuri, 53 şaneri, Xopa, 24.VIII.1917

5. MAPA-ŐĳARI

Xopuri noĳařen gverdi saafi akole (mjora iulaş şele) Bucaĳis ren Mapa-Őĳari. Mteli Xopas amĳkata çai őĳari daha va ren.

ĳkin mcveşepeşe mignapunan ki, sumořjurneĳ şana şoxle am yerepes Megrelepe şerenan. Em vaxtişi Osmanli padişai Sultan Selimik Lazistani feti doqu do keĳopu. Akoni Megrelepe ĳiřa-

çïta Muslimani diqverenan. Çkinti aži testiçi (imani) vikipt ki, çkini oğarğalu do Megrelepeş nena arti majuras nungapan.

Amušen çkva Mapa-žkarišen oş adimi žalendo ar mcveşi duvari korfu. Muş doloxe “aya mu ren?” viķitxiş kule, mcveşi koçepek mižves ki, mcveşi Xristianepeşi şerabişi oçinaxu ren”-ya.

Antepešen çkva Mapa-žkarišen gverdi saafi jin Nosifones jile mağala sirtis “gyauri mezare” coxons. Am raķanis mcveşi mezarluğepe ren, ažiiti mezareş kvaepe iziren.

Mapa-žkarišen ar saafi sağış kele Nadiratiş sirtis didi mcveşi kiliseşi duvarepe ren.

Ma am nişanepe bžiriş kule, hemti mcveşi koçepeşi natkvami mignapun ki, çkini mcveşepe Megrelepe řeren do Gurcepeşi padişai Tamar mepe mcveşi Trařuzanişa emuş xes řeren. Emuşeni am Bucağuri žkariş “Mapa-žkari” coxons.

Amušen çkva Atinuri noğaşi ekole zuğaş doloxe didi kvaşi jin jur řabaķali mcveşi otxo-koşe ar cixa gedgin, emusti “Kiz kule” coxons. Ati Tamar mepeşi qoperen.

Memedali Çepoğli, 57 şaneri, Bucağuri, 21.VIII.1917

6. LAZİSTANIŞ TARİXİ

Sultan Selimişi şabğa. Padişai muşi askerepete Tamşaşen Meloşa komoxtu. Meloşen şabğa xvener-xveneri Goniaşi cixaşa kagextu do muhasere diqu Atina, Viže, Arkabi, Xopa, Gonja, Batumi, Çxala, Beğlevani, Noğedi, Sarpi. Sum tutas şabğa řu.

Oçķomale dvaçodes, koçi keçķodu, oş koçišen eçdoxut doskidu. UKule ar yeris koķibğes do ġarğales “Muço řat çkin? Koçi var doskidu, oçķomale var miğunan. Çkin teslimi dovaqvati!” “Kai”-ya tkves.

Muslimanişi Ali Paşasa řetro Xeżis elçi mendaxtu: “Çkva řabğa var maxvenenan, koçi var doskidu, oçķomale var miğunan!” Paşak užu řetros ki “Oçķomale meççapt do berepe na iqviles, diqviles do na doskidu, berepeti vit řanaşi dirdenan, řoxleni steri diqvenan. Ar řei ġižumer, emuşeni var va dotkva!” řetrok užu: “Mu mižumer?”-ya. Paşak mtelixolo Muslimani diqviti”-ya. řetrok “Ma Xristiani vore-ya, ašo ġinon na řabuli dompit do çkin Muslimani var viqopurt”-ya. “Kai-ya užu, Xristiani korřat!” Karřali komeçu: “Lazistanişi pucis, mçxuris, kotumes, mutxani ren, mutu řařinoba var diqvas”. Komoxtu řetro oxorişa.

Sum řanas korřes řai, mutepeşi oxvames, oķitxus. Sum řanaş kule řařapes jur řana, sum řana ceza komeçes. řařape çïta diqu. Amasiaşe jurneçdoxut xoca komuqones. Turkiş mektebepe kagonžkes, irik berepe komeçes mektebis. řetrokti sum mota muşi komeçu. Umçane motas ožķeduşi ķitxu, mota Muslimani diqu. Em motas İvane coxonřu.

“İvane, si Muslimani mot diqvi”-ya do řetrok doqvilu. Majurati ešo diqu, masuma unķilaşe Dimitri ešo diqu. Çkvaşi berepes ožķedu, mteli Muslimani diqves.

Aži xoloti didilepe ar yeris koķuibğes. “Çkin řařa var miqonunan, berepek mektebis, mu žires, mu iķitxes, iya iqves. Aži mteli berepe dořilat na, var iqven do kovorřat!” řetrok “Ar mutxani bzořon, em nenas var ġuiktat”-ya. “Mu ren”-ya do ķitxes. “Çkin var ġamaptatşi, çkini dixaxa, çkini yerişa Turki var mulun do çkinti dixaxa mo meççapřat parate! Çkin xvaxa vorřat! Bozopes oçaru mo vogurařřat! Turkişe mo içilert, xarkis yeri mo meççapt, ak oxori mo ķiduřřas! Xarkis oxoriş yeri komeçatşi, entepeş ķulani komuqunatşi, çkini oğarğalu, çkini cinsi ġondu!”

“Kai”-ya, kotkves. “Çkiniş kule jureneçidoviti řanas ar fara çkineburi mektebişi oķitxuşeni padişais voxvežat, izni komoçan na, xolo řoxleni steri doviqopurt!”

Lazistanis izni var meçu padişaik. Mu vaxtis hurieti iqu Turkias, izni komeçu. Ažiiti řabğa ren do mutu var maxvenes.

Abdulla Efendi Aşık Xasanoğlu, Azlağuri, 45 Žaneri, Ortaxopa, 22.VIII.1917

7.

Am dğaşen eçdovitoxut Žana Žoxle berepek visterfit oxoris do, çerişa eptitşi, ar sanduği koşes keladgiŭ. “Mu ren”-ya do govižkedit doloxe. İsa peğamberiş sureti, Meryam anaş sureti do ppaş dolokunepe do bairaği do daçxirişi gebğuşi do buğuriş oçuşi ĩakimi komoşaviğit sanduğişen. Oxorişa geviğit do visterfit.

Ukule nandidi çkinik komžires do miqures do dombaxes: “Am şeyepe mcve kōçepeşi ũ. Juroş Žaneri şeyepe çkin ũenaxeri miğütes do tkvan ašo mot gogiğunan! Manişa iğit do na ũ, yeris kododvit!” Çkinti viğit do yeri muşis sanduğis kodolovobğit. Nandidişi ĩkobaşe jur xaçi ebzdit do noğas Urumi demircis sum oĩa tutunişa berepek komepçit.

Ar vaxtiş kule vognit ki, em Urumikti eçdoxut liras kagamaçeren. Na doskidu, şeyepe keşavinaxit, am didi muharebeşa korŭ. Nandidişen beduvali vorfit do xe var memtxişit. Am muhacirluğışa vidit do moptitş kule, oxori çveri domxvades.

Abdulla Efendi Aşık Xasanoğlu, Azlağuri, 45 Žaneri.

8.

Azlağuri oxvameş tis kilisepe ũ. Zuğas felukape mekişes-mukişeskonşi, birapaten ĩufegepe istomerşes. Oxvames na řes, keşişepes ognapaştes. Ukule padişai Sultan Selimik keçopu. Em raĩanisti “Sultan Selimi” kogyodu. Em vaxtis dido yerlepe imşes Senaķiş do Zugitiş kele. Tamar mepes oxvežes do ek yeri komeçu do kogyoxunu.

Sum da do jur cuma kodoskidu Azlağas, çkva mteli igzales. Na doskidupes coxonşes: arteğis Lia, majuras Koşa, oxorcales mu coxonŭ, var miçkin. Am dğaşa entepeşi cinsi xolo koren: Koşoğli do Lioğli.

Memed Efendi Furuncioğli, Azlağuri, 58 Žaneri, Xopa, 25.VIII.1917

9. MEGRELİŞİ ADETEPE ÇKİNİ KOYİS

Çkini koyepes Žanağani moxtaş kule, jur dğa, sum dğa Žoxle, oxori, opuře, steğope dokosupan, irixolo doçxipan do Žanağanis dodginuşa xaziri doxvadunan, muço kurban bairami steri. Am adeti ne Turkistanis ren, neti Arabistanis, xvala uçkin Lazistanis.

Nandidis pķitxi ki, “Çkini ağani Žana Marti ren, muşeni Žanağanis oxorepe pağupan?” Mižŭ ki “Kelercioğli Axmeř Ağa ppařli skanişen mignapun ki, çkini mcveşepe do Megrelepe cumalepe řeren, emuşeni hala kimi adetepe ažiiti vikipt!”

Muhamed Efendi Kelercizade, 35 Žaneri, Bucaği, 22.VIII.1917

10.

Çkimi berobas noğaşen nandidik ar ağne kiži komuğu. Kiži gamomçķvinapřuş kule, noşkeri ezdu do kižis ar gemti do ar çkva akiri koguluğaru, muço xaçis sureti steri. Epei vaxtiş kule Gurcistanişa vidi, ek Gurcice oçaru do oķitxu do Megrelce kodoviguriş kule, ar xçinik furnişa ar kiži komuğu gamoçķvinuşeni. Emukti noşkeri ezdu kižis ar gemti do ar akiri koguluğaru, muço nandidi çkimi steri.

Mati em vaxtis gomaşinu do bkitxi ki “Aya kizis xaçi mot gyoğari?” Tku ki, “Aya çkini xaçi ren do kizis toli var mañen do var tkvaşun!”

Ar žanaş kule tekrar Xopaşa komopti. Nandidis pkitxi ki “Si na kizis gyoğarap, emus mu coxons?” Mižu ki, “Mu coxons, var miçkin. Mati nandidi çkimişen ašo mižirun; emuşeni gevoğarapt ki, ağne kizis toli var mañas do var tkvaşas”.

Ma vužvi ki, “Aya na gyoğarap, Megrelepeşi xaçi ren do mo gyoğarap ki, gyunaxi ren!” Muk xolo mižu ki, “ister gyunaxi řas, ister mo řas, ma mcveşepeşen na mižirun, ešo paminon!”

Em vaxtis mati viceri ki, Megrelepeşi adeti miğuterenan do çkimi pikriten am jur adeti yemaşxunu.

Muhamed Efendi Kelercizade, 35 žaneri, Bucağı, 22.VIII.1917

11. OÇILU DO SICALOBA

Lazistaniş adeti: oçiluş vaxtis biçiş kele ar oxorca mendoçkumeran bozoşi ožirapuşa. Am oxorcas elçi coxons. Em elçiti ar seris bozoķala kodincirs: hele muço adeti uğun-ya do bozo dožadaşi, kadikten biçiş oxorişa.

Elçik užumers biçiş ki “Bozo kobžiri, dido řai ren. Mutu řusuri var uğun”. Biçikti “ešo renşi umkiseris nişani dořat. Ambari komeçi!”

Jur şeleti oxazirus kogyoçķapan. Nişaniş dğas biçik ar kemeri, ar oquce, xut yazma, ar řazi, sum beşluğı, ar mežigale altunişi, sum-otxo altuniş mažķindi, ar çkva şaloş-potini, ar-jur çkva meşaksiş mendili antepe geķirupan do ķoli-ķonķis uçandupan, do bozoş oxorişa mendulunan, xoca muqonopan do ondğeris nişani do jureneçidoar lira nikaxi dikipan.

çandineri ķoçepes şerbeti gyubanş kule, bureği do baķlavape koçapan. Em dğas užumernan ki “na mulun umkiseris, sica moviqonat minonan”. Sicak umkiseriş dğas arkadaşepe muşis koducoxops, vit-vitoxut deliķanlis, mteliti silağoni do skalaşiş çoxa do şarvalite, şkvit-orvo çkva oxorcas. Antepe muižipxenan do sicati kamodadalupan, do saati ariş kule seri sica do maqarepe noğamisaşi oxorişa mendulunan.

Noğamisaş řakimikti oda-možipxeri neķnas geladginan do çumeran “yatisi kodicoxes do sica mota moxtu”-ya. Sicati muşi řakimite mulunan do odas kamulunan. Merçeri oncires (didi odas) sica kogedgitun memsufas. Arkadaşepe ar řai biçi koşaşxunupan do sicas kogužudginapan “sica mitik var mižiran”-ya do galendo řata ğormaşen, kimik neķnaş xuřulaşen, kimikti řkobaşa burgite ķida goşaxups do bozopek, oxorcalepek do nisalepek “mutu çarete sica bžirat”-ya do ixosaran. Na kužudgin biçikti sicas řai gožvatven ki “sotile var kožiran”-ya do muişvacanş kule řave oşupan, řaveş kule txir-ķaurma, řekerleme uimxoran. Seriş gverdis baķlava kogužudgipan. Ukule kyume, portoķali, dada-ķaka, irixolo sicaşeni ar haptas na ixazireřu, em seris gužudgipan.

Oğarğalu musaibetiş kule deliķanlepe majurani odaşa onciruşa igzalnan. Ukule sicaş şakimi oxorcalepe amulunan do sicas kogužudgitun arteği. Noğamisaşi şakimi oxorcalepe odaşa kamulunan do kodoxedunan.

“Ar sica çkini komožirit çkva!” Aķo ompulu mu ambari ren?” “Sicas dido oncğore aqven do var mažiren! Ama çıra kogožirat!” Yanişe elikten do kožiraps sica. Am oxorcalepekti ekole-akole osteru-ožižinuten ar-jur saatis sicaķala diqvenan, ukule noğamisaş řakimepek gamulunan do noğamisa didi odaşi neķnaşa komuqonopan. Zořonan ki “moxtas sica, xe gyaķnas!”

Sicaşi mdadecti zoşons ki “çkin ek mot meptat, çıra çkva kamoķaxtit!” Odaş ortaşa noğamisa komuqonopan do mdade muşik užumers ki “usulate xe gyaķnaşi, şuçxes şuçxe kogedgi!”

Sicasti ašo użmeran. Sicati memsufaşe giqonopan do noğamisaķala xes xe kogyoķlimapapan. Naşkumernan do xolo gamulunan.

Biçik neķnas kodulumers. Noğamisaşa çinaduveri aqvenan ki “amseri varşa nena komeça!” Biçikti “belki mutu tkvas”-ya do ķazi na gożotun, możķips do keşinaxeps. Xolo mutu oğodaps, ama noğamisak nena var eşimers. Ar-jur saatiş ķule deliķanlepek kiselnan do sicas ducoxopan do tanuşaşa sicaş oxorişa diktenan.

Majurani seris xolo mendulunan, na şesteri do komulunan. Masumani seris daha yano mendulunan. Saati otxo-xutiş ķule mezeşi ogorus kogyoķķapan: “gelur mola, gelmez mola, meze gelsun, tira mola!”

Didi sini kododgipan, baķlava gedgimeri şepsi goloktapan: “majurani moxtas”-ya. Komoxtaş ķule en didi ķama şepsis kogyożigapan. Meze ogoru-ogoruten ķamaş dudişa ipşen, na moxtu şeyepeten. Sađi kotume do txati, kimik coğori do kaşuti mezete gorups. Sini ipşu oçķomalete. Odasti şuroni skidinape kamoqonapeş ķule, xolo birapaten titotito mteli geri komeçes, çkar mutu var çķomes do, amuş ķule şkvit filicanite mażķindiş oinis osteramus kogyoķķapan, nam şakimi icginas: “ai çikti alla, yeni mubarek alla”-ya do filicanis noşķeri usumernan do qvas şamuğa kogeçapan. Xolo isternan.

Eger am seferis şamuğonepek ocgines na, entepek na geçes qvas şamuğa, nenate nuloķasunon. Am oiniş ķule sica ezdipan do mendulunan noğamisa użiru, şufeği stoler-stoleri. Am masumani seriş ķule haftas jur fara muk xvala ulun do mulun seri-seri.

Muhamed Efendi Kelercizade, 35 şaneri, Xopa, 25.VIII.1917

12. ÇXALURİ MEMEDALİ

Jureneçdovit řana şoxle Çxaluri Memedalı firalı korşu. Mteli Lazistanis amuşen aşkurineşes. Muşi arkadaşi arteği uiçopu do Xopas xapisi doqves. Memedalik muşi arkadaşış gamaqonuşeni majurani arkadaşepete Xopaşa kagextu do xapisxanas otxoķele kogubażges. Ar şakimik zaptiepeş odas ķurşumis ostomilute toli var gonżķapes do Memedalik xapisxanaşi neķna geşaxu do arkadaşi muşi kagamiqonu do dağişa igzales.

Am duylaş ķule, na řušen, jur eķo çkva nami muşi kogoxtu. Eçdoxut şanas firalobate goxtu. Em şanapes Osmanlışi do Urumişi ķabğa diqu. Çuruksus kogiçķu. Lazistanişi ķoli-ķomşi irixolo igzales ķabğaşa.

Badepek Memedalis użves ki “mteli deliķanepe ķabğaşa igzales do skani steri ķoçiş ak doxunu oncğore va reni skanda, oş ķoçis bedeli na re?” Memedalikti koyiş ķoçepeşa oncğore aqu do em dğas xolo ķabğaşa igzalu.

Ar xendeķis kelunıķobu do Urumis ar şufeği astoluş ķule, ekolendo eç birden dořķvaşu. Ar çkva istoluş ķule, oş birden řķvaşu duşmanişen. Xendeķis eşaxtu do koyişa komoxtu.

Manżagerepe muşik użves ki “skanden řoxle na idespe, var moxtu do si aķo ordo mot moxti?” Memedalik użu ki “e skiri, çkimi skiri-ya! Ek ķabğas kimoloba var gululun. Tomari ořķomenan”.

Muhamed Efendi Kelercizade, 35 şaneri, Xopa, 25.VIII.1917

13.

Giritişi muharebeş vaxtis Lazi Mehmed Paşa meclisis korşu. Giritis askerepe çkini icgineşu. Muharebeşa na muişu, karşalepe, gzas çopupşes duşmaneppek. Mehmed Paşas mutu var ķitxupřes. Doloxe ar meclisik tku-oři “ar Lazis dořķitxat! Muço iqven”ya, doķitxes. “Ma moçkumert-ya muharebeşa”ya, Mehmed Paşak użu. Mendoçķves.

Mextuşi, ar karfali moçaru. Gzas oçopes em karfali, var ikitxes karfali. Em karfali tekrar komeçes do komuğu meclisişa. Var akıtxes em karfali. “Uğnose Lazi mot voçkvit, karfali muşi var ikitxen”-ya. Ar meclisik tku-oři “Aya am karfalis ar dulya ren, Trabuzanuri ginže Xasanis ducoxit, kartali dikitxas!” Xasani komuqones. Karfali ikitxu: “oçkomale do otkomale var miğun, manişa momincğonit”, “eşo çarun”-ya, meclisis uşu.

Meclisepek, ordoxolo na xeşes, oda donkiles, oçkomale do otkomale menduncğones. Eçidootxo saatis Giriti kaeçopu Mehmed Paşak. Muk ukule komoxtu. Sultan Selimik uşu-oşi “Lazişi nosi ne zuğas apağen, neti gondunun! Si para dokvati!” İzni komeçu. Sağaniş doloxe tiriti, Lazi kaeçopu Giriti.

Muşafa Efendi Memişzade, Xopuri, 53 žaneri, Xopa, 24.VIII.1917

14.

Am tarixişen oşi žana žoxle Xopas jur cumalepe Mamoyoğlepek kabğas kogyoçkes. Ar cuma orta-Xopas tu, majura Kuledibis. Ar cumas uqonu tu sumeneçi askeri, çita cumas kuqonu tu jureneç Koçi. Ar oinis didik çitas ocginu. Majurani oinis çitak, didis ocginu. Aşote manžagerepe artik artis uşveltes.

Ma didişi Koçi vorti, majurani çitaşi Koçi tu. Muharebes kogyoçkuş kule, mtelis uğuşes çakmağoni tufeği. žoxle baroti dolobğaptes tufeğis, emuş kule paçaura, ukuleti kurşumi. Em zamanışı koçepek emute ikiptes kabğa. Ažineri koçepek xutiş mauzerite ikipan kabğa. Em oras Koçi konuxondu tu. Ažineri kurşumis Koçi çka mu nuxondun. Xolo zamani mcveşi tu. “Ažineri zamani” mcveşeppek zopontes-oři “iqven axir-zamani”. Aži nana do babak icoxopan “aman, Allah, amani, dobğururt, ažiş kule çka mu bziropt mcveşi zamani!”

Didilepek na zopontes, mtini şeren. Nosişa mulun em zamani. Ağani koçepek guişinanş kule, mcveşi koçepeşi nena-nosis gamulvan am zamanis. Amkatalpeti iqvetui mcveşuri zamanis? Namu ptkvat, namu va ptkvat ažineri zamanis! çitak didis var nusimins, em oras mulun axir-zamani! Seris ayazi, dğaleri mçima, didis çitak var nusiminaşi, iqven oxorişi xarabi.

Kave uça ren, ama ağa do begik şupan. Mtviri xçe ren, ama coğorepe gyožgvapan. Aya ar oxorcak ar çkva xçini oxorcas uşuş kule, amkata nena duşu.

Axmeř Memed Koroğli, Kulediburi, 58 žaneri, Xopa, 23.VIII.1917

15. CADİ KONÇOLOZİ

Sunduras Kabaxmeřoğli Omerişi oxoris ar cadı oxorca çičku onželişi beres konaçkinere tu. Bere seri iqonop tu ğalişa, mřveri do lefa çap tu. Aşo dido oras iqonap tu do muqonap tu.

Ukule nana do baba muşik bere xocaşa iqonaptes do çara okitxapaptes. Ar dğas Atinuri dervişi steğosa komoxtu. Oxorcak devrişis kitxu ki “am beres mu omçun, aşo na disaru do dibaru? Mutu çami giçkini”-ya! “çami komikçin, ama çkimi çami eç aslanis ğirs”. “Xalaği skani, dervişi, para var miğun, ar kandre lazu ti komekçap do çami kodomoguri!”

Devrişi razis diqu. Devrişik nokepe gama kiru şkviti fara do beres xes kodolokidu. Nana muşisti uşu ki “tkvani manžagereşen ar xçini oxorca ğaliş meleni koyişi cadı-konçolozı ren, em cadı-konçolozik am bere iqonops do mşveri do lefa çaps. Çvit seri-seri tkobaşa, yeris donkobit do ille oçopupt em vadi oxorca!”

Devrişik lazu ti kodolobgu şavarcuğis do igzalu. Limcişi kimoci noğaşen zembili noķideri komoxtu. Oxorcak uşu ki “E kimoli! Andğa ar evlia komoxtu oxori çkinişa. Bere çkini vožrişi, çami kodomoguru” do irixolo duşu.

Badik em seris oxorcas konusiminu do oxoriş keraķala onǰelite bere kododges oxorişi ortas. Lambasti kegyuzdes edo ešo çilobis komeşaxtes. Seriş gverdis cadi oxoris kamaxtu, ar koguınǰkedu. Badi dixaziru. Cadik beres yuǰķu do, bere eşiqonopǰuş kule badi ǰxonǰtu do cadi oçopu.

Cadi oçopuş kule cadiķala artik arti çikones mamulik diqiapǰuşa. Mamulik diqiuş kule cadis kuveti menduxtu. Tanuǰuşa, ešo xes kokaçuǰtes. Tanuş kule mendaǰkedessi, manǰagereşi xçini şeren. Kockari oçxvines do kudeli koduluçves. Cadi kagonǰruXu, bereti diķau do doskidu.

Omer Azakoǰli, Bucaǰuri, 35 ǰaneri, Xopa, 24.VIII.1917

16.

Çxala jureneç ǰana ǰoxle Xopaş oxori řu ovro koyis. Uķule muharebeş kule muhaciri mendaxtes Turkieşa. Oş oxori doskidu. Aǰi eç oxori ren. Majurape mendaxtes; moales na, tekra moxtanunon. Moxtan na, ķai iqven.

Memed Efendi Kuçuķosmanoǰli, Çxaluri, 55 ǰaneri

17.

Ar Çxaluri pōlişa mendaxtu. pōlis guǰiǰuş kule minarepe koǰiru. Ar pōluris ķitxu “aya mu ren”-ya? Emukti uǰu: “aya pōluri ...ole ren”-ya. Çxalurik uǰu-oǰi, “amuşi gora ...uriti kogiǰunan na, şana mundi tkvanis!”

Memed Efendi Kuçuķosmanoǰli, Çxaluri, 55 ǰaneri

18. pARAMITİ

Ar kimolis ar mskva oxorca kuqonuşeren. Em oxorcasti ķadi dvaqoroperen. Oxorca onǰules getasule ikiǰiǰuş kule, ķadi noǰaşa niǰuş kule, oxorca na şiru, do ar-jur keşixvalu. Majurani dǰa, masumani dǰas xolo geliǰuş kule eşiXvaluşi, oxorcak kimoli muşis uǰu ki “ķadik ķata mǰıraşi, eşamixvalups”. Kimolikti uǰu ki “ar çkva eşagixvalaşi, siti ķarşiluǰi keşuxvali do, mogançu na, çıta-çıta siti konançi, daha mutu giǰvaşi”.

Ar çkva oxorca onǰuleşa iduşi, xolo ķadi komoxtu do keşuxvalu; oxorcakti keşuxvalu. Kadiķ ģarǰaler-ģarǰaleri mextimus kogyoçķu. Oxorcakti çıta-çıta ķadiş kele konançu do oǰarǰalus kogyoçķes. Kadiķ oqoropuşi nenape duǰu. Oxorcakti xolo oxorişa diktu do kimoli muşis uǰu ki “ķadik oqoropuşi ambarepe miǰumers”. Kimolikti uǰu ki “idi xolo onǰuleşa do, ķadi moxtaşi, uǰvi ki “kimoli çkimi amseri mendra yerişa nulun do si oxorişa komoxti!”

Kadikti xeleberi, oķolumcuşi, oxorcas neķna konuķanķu. Oxorcakti kagunǰķu do ķave gyubu. Ğiariti koçuş kule ķadik oqoropuşi ambaris keluçķu do, ģarǰalapǰuş kule, kimolik neķnas konuķanķu. Oxorcak tku ki, “kimoli çkimi komoxtu!” Kadiķ uǰu: “aǰi ma so mķķoba”-ya? Oxorcak uǰu ki, “mo ģaşkurineřas, ak moxti do ģiriniş yeris kelogoķira!” Niqonu do keloķiru. Kimoli muşis neķna kagunǰķu. Kimolik tku ki “ma mşķirons, astaxolo ģiari komçi!” “mkiri diçodu do amseri çķidi var gemadu!” “oki mkiri dogaçodu, mota omkvapi”-ya do komextu ģirinişa, xut psumiari lazuiş omkus kogyoçķapu. Zavali ķadis ģiriniş yerine biga goçķvides do serişi gverdişa lazui omkvapes. Uķule kimoli kodinciruş kule, ķadi řķobaşa imtu.

Ar çkva oxorca ar vaxtiş kule xolo onǰuleşa igzaleren. Xolo ķadi geliǰuş kule aǰi oxorcak eşiXvalu. Kadiķ uǰu ki “xolo lazui omkuşi dogiskidui, na micoxop”-ya.

Muhamed Efendi Kelercizade, Bucaǰuri, 35 ǰaneri, Xopa, 24.VIII.1917

19.

Ar vilayetis ar vali korġeren. Eġo ruġvetġi ħeren ki, koyilepes ħġebi bile kagoġġeren. Am ruġvetiġ ġuriġeni kagiġġoġeren, koyilepek “elhemdulilla, doġġitit amuġ xes”-ya, tkves.

Majurani vali moxtuġi, tku ki, “ar xoci komomiġonit!” Konuġones. Uġkule tku ki “ġata koyiġen tito noseri ġoġi ġarasġe dġas komoxtit!” ġata koyiġen moxtes do sarais kuġibġes. Valik em xoci muġonu do kododġinu. Ar koylis ducoxu do ġitxu ki “amus mu coxons?” “xoci coxons”-ya. “aya xoci iqveni, itoġli it”-ya do dobaxu do xapisis komoloxunu.

Majuranis ducoxu do ġitxu: “amus mu coxons”-ya? Em ġoġik “mati var dombaxas”-ya do xociġeni “puġi ren”-ya uġu. Valik “ġirinoġli ġirini! aya puġi iqveni”-ya do dobaxu do xapisis komolaġġoġu.

Masumanis koducoxu. Am ġoġi, ġiġa oxoġoneri šeitani na ġuġeni, dulya ordoxolo koxoġonu do majurani ġoġepes uġu ki “tkvan ordo xut-xut lira komoġit! em xocis mu coxons, ma koxovoġoni!” Juroġ lira koġobġu do valiġa komextu, mcixis lirape ġebġeri.

“Mu coxons amus”-ya, valik uġu. Am ġoġikti mcixite lira ġuntxu do “aya coxons, paġa ġkimi”-ya do komeġu. Valikti “aferum skiri ġkimi! aġi igzali do irixolos koxoġonapi!” Aya uġkuniktu do arkadaġepes uġu ki “na iduġen, daha beteri ruġvetġi ħeren ġġini aġne vali!” Paraten iqven iri dulya!”

Muhamed Efendi Kelercizade, Bucaġuri, 35 ġaneri, Xopa, 26.VIII.1917

20. ĢXALURġ ġARAMġTġ

ġermaġa niġerenan ar biġi do ar bozo diġkaġ momaluġeni. Cas ġvinġi ġelaxeġu do ġarġalaġu. Bozok biġis ġitxu ki “ġvinġik mu zoġons?” Biġik uġu ki “dido ġai nena zoġons! ġvaġi tude jur altuni meġaġin”-ya, zoġons. “mu iqven, ar mexti, ġoġġedi ki, mtini reni? ġvinġiġi nena si mu ġiġkin?” “ma oxovoġonap!” “ar meptat do govoġġedat!” Juri xolo mextes do goġġedessi, jur altuni kamoġaxtu kvaġ tude. Ar bozok do ar muk kezdu.

Xolo ġzas kogedġites. Niġeġ ġule xolo ġvinġik kodiġiru. Bozok uġu-oġi “xolo ġvinġik mutxani zoġons, ġai nusimini!” “Aġi na zoġons nena, dido ġaġi šei ren!” “mu iqven, domiġvi!” “aya otkuġ nena va ren!” “belki ġkimiġeni altuni mo meġap-ya” tku. “eya tkvaġu na, zara var šu, dido ġaġi šei zoġons!” Bozok “aya Tangrik otkvapaps belki do si muġeni var zoġon?” Biġik “ar ġai komeusiminat!” Nusimineġ ġule biġik tku ki “ġvinġik zoġons ki ar amus komeġi do ġuri razi duxveni!”

Bozo razi diġuġ ġule “si am ġvinġiġi nena mot ġiġkiġu?” “ma var miġkiġu, lakin dido ora ren, si ġqoroġi, mitiġala var matku. Aya visimadi do altuni kvas meġabdvi do aġoten mogoġerdini”

Xusein Ģeboġli, Bucaġuri, 55 ġaneri

21.

Ar ġoġis jur oxorca uġonuġu. Bitum oġobuġesdoren. Jur oxorcaġi kumocis skvinġa ouġopun do šarvaliġ cebes koġunaxun. Gale ġamaxtu neġnas komoli, ucoxu oxorcalepes: “tkva hayaġeni oġobut-ya, aha vomġini-ya” Oxorcalepek “ġinġi, so ulur, aha skani yova!”

Xusein Efendi Ģiġeġoġli (Ģuġuva), ġerontali, 70 ġaneri, ġeroniti, 20.VIII.1917

22.

Ar nanaş ar kaşali, eti qvaci çafali.

23. OÇANDÏNU

1. “Amseri giçandep!” “so moncirap?” “omtvaş dudis!” “mu mçap?” “monçvaş mundi!”
2. “Amseri giçandep!” “so moncirap?” “bağuş tis!” “mu mçap?” “mjvabuş ti!”
3. “Amseri giçandep!” “so moncirap?” “xinciş tis!” “mu mçap?” “geciş ti!”
4. “Amseri giçandep!” “so moncirap?” “ocakluği baconi!” “mu mçap?” “mtugi çveri qvaconi!”

Omer Azakođli, Bucađuri, 35 Źaneri, Xopa, 24.VIII.1917

24.

...şi Źoxle. Hindistaniş padişai kamaxteren, guileren papuri, gamaxteren, igzaleren. Oxorca muşi kamaxtereni eti guileren, papuri gamaxteren, igzaleren. Bozo muşi kamaxteren, emkele demirişi yezdimus kogyoçkaperen, ukule omünus kogyoçkren. Bozo kvinçişi suretis kamaxteren, yeputxeren do imteren.

Aği mu qvas? Şahinişi toma kogvaşineren, artik artis okusveren, em saafis şahini kagexteren, “mu zori giğun”-ya? “e kvinçi omiçopi-ya do komomiqoni”-ya! Ukule şahinik ideren, oçoperen do komuqoneren. Bozo qalis xe komudveren, kitis mağkendi na moğifu, bozok gamoğkeren do zuğas kodoloşkmeren. Ukule papuri kododgiteren.

Çxomi na çoperefuşi, jur puli çxomik na meçarefu, eya kogvaşineren. Pulepe okusveren do çxomi keşaxteren. “mu zori giğun”-ya? “Ar mağkendi dolomişkoçes zuğas, aya keşamiği”-ya! Papuris konaçaberen mağkendi. Meğkeren do komuğeren. Hindistaniş padiaşik papuri gyatxozeren beres do çopuştuş kule, padişaişi papurişi başis kogulacineren çxomi.

Menduqonapun padişaişi bozo. “Mu mekça”-ya? Padişaik “otxo para komeçi”-ya! Minişterepek, padişaikti otxo para komeçeren, igzaleren oxori muşişa.

Ukule sedrazemi do şeixislamıs “Hindindistanişi padişaişi bozos do ar poşis mu nomskun”-ya? “pildişişi sarai nomskun”-ya. “pildişi mis mağinen”-ya? “abci Memetiş beres mağinen”-ya. Ducoxeren padişaik “pildişişi sarai mixvenaginon”-ya! “ar dğa xolo izni komekçi”-ya!

İderen oxorişa, nana muşıs uğveren: “padişaik pildişişi sarai mixvenaginon”-ya! Didak “jureneç deveş yuki şerabi minon-ya, oşi goboni askeri minon-ya, oşi sopaten askeri minon-ya, uğvi!”... Moکیدeren jureneç deve şerabi, igzaleren şibaşa, goboni askeris şiba donđiraperen. Jureneç deve şerabi kodoloberen. Ondğeris filepe moxterenan; “đkari pşvat”-yaşi, şerabi uşumunan, zarxoşi diqverenan. Oş şaloni askeri gamaxterenan, filepe doqvilerenan, moکیدerenan devepes, mendiğerenan, sarai duxveneren.

“Sedrazemi do şeixislamıs mu meçça”-ya? “xut para komeçi”-ya! Xut para komeçeren. Merdevenıs gişuşi, “ya rabbi-ya, sedrazemi mtuti, şeixislami mçapu diqves do toliten komağiri”-ya. Em saafis merdevenişen Źoxle mtuti, ukaçxe mçapu nimşeteşi, merdevenıs kageşxonşerenan. Guikteren, padişaişi sarais amiğkeduşi, xvala padişai doskideren. Beduva (mejaçama) muşi kabuli diqveren.

25.

çurças Kitxes ki, “bitum kudeli jin mot gokaçun”-ya? “Çkimi kudeli Źaşi diređi ren; gevonça na, Źa kamelaps”-ya, tku çurçak.

ǫaramiti, ǫarangeli, uraş qvaci moangeli!

Muhamed Efendi Kelercizade, 26.VIII.1917

26. BİRAPA QİPŞİZEŞA

Si Xopaşa na moxti, xoş moxti, sefa moxti,
ǫoē dogakindui, eķo yeri na goxti?!
kin guris memaves kva, si na akşağa moxti,
Helbet mutu ivasen, ęudiři ka mu moxti,
Coxo skani mu gcoxons, si na ak kinda moxti,
Kai gağonudoren, moxti, yoğise eşo goxti!
kin ķqoropt, si va męoropt, akşağa muo moxti!?
Laziş nena mogęonsi, si na akşağa moxti?
Eger var mogęondu na, ęudiři muo goxti?
Xopaşen Batumişa si muķo fara moxti?
Tiplizişa idaşi, zoǫoni ak na moxti?
Egere var zoǫon na, si ti-ķundale gexti!
Batumişen Yosebi, si na moxti Xopaşa,
Didilepe tkvanişen, ka mu moxti ķķobařa?
Kulanepes gurǫicis xe meşuği ķķobařa.
A kvar dosteri, a kvar, nana muşiş ķķobařa!
Xe ubas meşuğa si, var kagyona umpaşa,
Qipřiže gięumelan, si na moxti Xopařa!

Axmē Memed Koroğli, Kulediburi, 58 ęaneri, Xopa, 23.VIII.1917

27.

Ar-jur nena giğumer, doari, cuma kimi!
Bere-bari eķodes, muo ǫat, cuma kimi?
Nanak beres ucoxops, var ęirops cuma kimi!
Aşo darma-dağani doviqvıt, cuma kimi!
Ne oxori, ne ķera, so vidat, cuma kimi?
kin aşo męarineri govulut, cuma kimi!
kin imdati mi maqvān, var mikin, cuma kimi!
Xolo kini imdati tkvan iqvit, cuma kimi!
Ar şuri eşaxtasen, var yextu, cuma kimi!
Anęiri muharebes mu iqu, cuma kimi?
Mati beteri skani, siti beteri kimi!
Gurcistanis dido ren arkadeşepe kini!
Gurcistanis renani noseri, cuma kini?
Meveşiş Gurçişen moxtes, gikini, cuma kimi?
kin goķondineri voret mcveşuri, cuma kini!
Lazi, Gurci, Megreli mteliti cuma kini!
Rusik domves, domxales, ambari var gikini?
kin tkvani namu voret ağişa var minıt!
Hem mcveşi, hem ağanik artik arti vinıt,
Ar-jur ęanaři dunyas uķaye dovixnıt.

Hele ažiši kule artik arti viçinit,
Xes xe gevaĥnatş kule, çkin em oras miçinit!
Ah, gidi Gurcistani, so ren mcveşepe çkini!
Dido bgorit mcveşepe, ağani var viçinit.
Çkini padişaepek çkar miti var içines,
Ne lefa, ne oxori var doskidu, giçkini?!
Hay, gid cumalepe çkini, çkin na oxori miçves!
Tkvan hala var giçkini, kodopskidit yetimi!?
Tkvan daha var miçinit, tis nosi çka mu miğun,
Ma miti var viçini, helbet xolo dobzoşon,
Tis nosi momixtaşı... Ķai Ķoçi ret, Ķai!
İri-xoloşen başı...
Ah, gidi Gurcistani mteli cevahir şaşı,
Muharebeş doloxe çkin domaqvıt Ķardaşı!

Axmeş Memed Koroğli, Kulediburi, 58 şaneri

28.

Bozo qali yeşili, ordeği yeşil başı,
Kurumpepe mercani, şişepe xut oĶaşı!
Boişen oğa-gyora yaşı var giğun, yaşı!
Mu dęa maçarasunon, ma si na ekçopaşı?
Tolepe filicani, ofridepe hem başı,
Amseri meptaminon, e gyuli, xvala canşı!
Dubagun aĶonari, ağaniş arkadaşı!

Axmeş Memed Koroğli, Kulediburi, 58 şaneri

29. BİRAPA KULEDİBURİ

řĶartolis goşışaşı, gulun gulyağiş şura,
Ķahvecoglis opuşes kextu ar xoli mjora;
Ķahvecişi Osmani moşipxeri kandara,
şaşoğlişi Mustafa mu gotxozun matara.
Juriti ar diqveren Kuledibi, Sundura,
Ķahvecogliš xisimi Maçexeli Açara,
Ķahvecogliš mzxaxali Ķirimoęliš paņçara,
Mişinas komeçeren beşluği xutiş lira,
Ķahvecogli İbrami mukti diçilu şora!

Axmeş Memed Koroğli, Kulediburi, 58 şaneri, 23.VIII.1917

30.

Mapa-řĶari maşiren Ķaranluęi,
Mu gegiğes şadie gyorumluği?
GogoçĶondu aşi çkimi eyluği!
Ma so vida aşo qal-gelakteri?!

Si mu gular Bucağis možipxeri,
 Noğamisa ofridepe žipxeri,
 Mis şinaxep mendili mežipxeri?
 Ma so vida, ašo, qal-gelakteri?!
 Yazı mulun, ma vulur atmacaşa,
 Memincğoni giari xolo İkobaşa,
 Musafiri ar komoxti Xopaşa!
 Ma so vida, ašo, qal-gelakteri?!
 çıta-çıta gomaşinen muepe,
 Domaçodu kaurmali txirepe,
 Ar çkva doqvi, megoıruyas xeepe!
 Ma so vida, ašo, qal-gelakteri?!
 Jur žana ren, ma skani vore sevda,
 Sağı faşa, xolo miğun feida,
 Ma pukira xalağı skani vida...
 Ma so vida, ašo, qal-gelakteri?!
 Ar žana ren, si muepe moğodi,
 Xvala sii, mati dido goğodi!
 Soğunişi žkariķala goğodi...
 Ma so vida, ašo, qal-gelakteri?!
 Ar-jur dğa ren, ma tolite var gžiri,
 Ğoma limci izmoce muço gžiri,
 Çkimiķala oncires isa gžiri.
 İzmoceten visterıt, gyuliçkimi!
 Kagamaxti, abdezi kaeçopi,
 Muço kvinçi, havlis na gegoçopi,
 Mişi sevdak mişi biçi eçopi!
 Ma so vida, ašo, qal-gelakteri?!
 Gegaķnişi, muço kvinçi patkali,
 Kai megomskun fişani yan-yakali,
 Mis şinaxep muço žiži markvali?
 Ma so vida, ašo, qal-gelakteri?!
 Oya şupı, ocakluğis kvaķala,
 Ar çkva korıu pukira skaniķala,
 Guris maqu, amaptaminı, ala
 Xolo guris memaçvi, gyuli çkimi!

Muşafa Mollasuleimanođli, Xopuri, 30 žaneri

31.

Kale-bozo meleni, mole var mogaleni?
 Ma elegaķatare, xvala var gogaleni?
 Amseri nişaş kule mati mendemiqoni!
 Ma kuçxete var malen, kaşulate mendemiqoni!
 žoxle skani bğura na, leşas kodolomiqoni!
 Sebabi movogat do cenetişa miqoni!

Xusein Efendi Çiçekođli, şerontali, 70 žaneri

32.

Doviçvi, dovixali, daçxiriş noşkeri vore!
Ma so vida, sevda çkimi so re?
Ar-jur muharebe kobžiri, ma xolo sağı vore,
Sevda var naxondinen, zori xuarda vore.
Moxti, kodovincirat, oncire řuža koren!

Eziz Efendi, Xocanunoğli, Kisuri, 55 şaneri, Xopa, 25.VIII.1917

33.

“Aşik Axmaşiş fesi, çuçulişu xaşeri!”
-Dadi skanis mu meçans, tudeni mexşaperi?
“Enşelili-penşelili, çkvaş opuşes mot gelili?”
-Ar gideli mşxulişeni, badi ğurun ...urişeni.
Altun tasi elemobun, xçe-xçe şişi gelomobun.
Eçopa na megiğare, vana aşo goviğare.

Omer Azakoğli, Bucağuri, 35 şaneri

34.

“Gza şale gelaxti”-ma, xacis dobuşvidorşun!
Ander limxanepuna mindori divudorşun!
Mitik va mžiras-dei jur toli obdvidorřun!
Memed Ağak mžiruşi, jur toli obdvidorřun!

Ali Reiz Dervişoğli, Kulediburi, 65 şaneri, Xopa, 24.VIII.1917

35.

Raşanis keşuxtimun tuta Mariaşinaşi,
Nosis vulur-movulur, bozo gomaşinaşi.
Boi var giğun, ama yaşi kogiğun yaşi.
Gzas gedgitaş kule, mteli bozopeş başi!
Ma var miçkişu, ama alaşi re, alaşi,
Amseri çumanişa moxti yavaş-yavaşi!
Ma var mažiru edo yari dolilu Faşi
Tolepeş omgarute yaşi gemaleps, yaşi!
Elbete moxtaginon, hayde vigzalat-maşi,
Obaşi markvalepe şruşas yavaş-yavaşi!

Ali Reiz Dervişoğli, Kulediburi, 65 şaneri, Xopa, 24.VIII.1917

36.

Xocas korba xut uğun, arteği daima boşi uğun!

37.

Sandali feluķoni, mati mendamiqoni,
Sevda kimi Potis ren, muytaş komomiqoni.

şukri, 16.VIII.1917

38.

So yulur do so gyulur
Hay gidi, mjora kimi,
Kvas gebdga na, gyoxedun,
Va ren igbali kimi!
Bozo, mendomořķedi,
Dondęulu guri kimi!
Bozo, momani edo
Ziri oxori kimi!
kvaşa muo galefu
Si mekineri kimi?!
Bozo, gurpici skanis
Yextafu şuri kimi,
Qali karşali skanis
Golagidvaři ginže klavepe kimi
Komulun nana skani
“Mo imgar, bere kimi!”

Memedali epoğli, 21.VIII.1917

II.VIşUR-ARKABULI KILOKAVI

A. ARKABULI TEKSTEPE

39.

Arkabis didi koi Tur-Xasani řu. Arkabi hemus okaufu. Sumenedovit şanas hemus okaufu. Uķule Cordanepe moxtes do Tur-Xasani doiles. Memleketi kodoskidu Cordanepes. Kaşisşonas Viřęsakis Kibar ağaşi cumadi Mustafa ağaşi xes řu. Kaşisşonas na ren şale, Kibar ağak oxenapu do Cordan ağa do Kibar ağak sumenei şanas řabęa ikomşes. “Arxave ma eşopare”-dei, řabęati hemuşeni řu. Uķule Cordanoğli Axmeş paşas teslimi davu. Kibar ağa kodoskidu gale, firali kodoskidu do memleketi kodoskidu Cordania Xusein ağas. Kibar ağaşi şales barotis adu do diu. Kogamaxtu do Karsişe igzalu (imşu), Karsis puşluğite oopes, Traşizonişa komendones. Hek padişaik yonamşu, do Kibar ağaşi cumadişi bii Bağdadis vali řu. Hemuk padişais nuaru do amanus muşletinu. Uķule Bağdadişe işuşi, gzas doğuru.

Kibarağazade Ali Efendi, Kaşisşonuri, 60 şaneri, Arkabi, 17.VIII.1917

40.

Ar kçini oxorca otxoneçi žāneri řudoren. žānađanis řumandele gondunudoren. Bere muřik gorudoren. Uķule niřuř ķule gzas kožirudoren. Uđodoren “nana-ya, si so ulur-ya, domiđvi, okse doķilare”-ya. “Sirtis oxvameře mebulur”-ya.

“Muşeneni nulur?” “hek Tangris baxveğare!” “si muşeneni axveğare?” Muslimani var rei si? Si ķata bjaçxas na gondunuşi, hek işi?” “ho, skiri ķkimi, hek biçi”. “haği xolo idarei?” “var bulur-ya, hağiş ķule Muslimani borfare. Mutu mo miğumer, mo miđarđal!”

Oxvameře na iřu, oxorcas Tuxa coxontu. Ma viřojur žāneri borři. Ar kçini otxoneçi žāneri. Hařo miđu: hemusti otxoneçi žāneri kçiniře gaigonudorřun.

Memed Efendi řiřmanođli, Arkaburi, 73 žāneri, Arkabi, 19.VIII.1917

41.

žānađanis komoli oxoris var amořkumerřes, mđķiri dido iven-ya. řeris ar oxorca keiřu do tudele ķitxumřes ki, “mu ikom?” “mđķiri řķvarum?!”

Memed Efendi řiřmanođli, Arkaburi, 73 žāneri, Arkabi, 19.VIII.1917

42.

Megrelişi baba do Gurcişi baba jur cuma şes. Moamedu dibaduşi, Moamedu na şiru, Muslimani divu. Moamedu na var şiru, Kristiani ren, İsalei salam işinoms.

Bairaxřar Mustafa Bekirođli (Çxeiře), Arkaburi, 80 žāneri, řeronti, 20.VIII.1917

43.

Oxorca doğuru. Muşi kimoli diçilu, majura oxorca keçopu do ar biçi bere davu. Ham oxorcak jur markvali komeçu oğineşi jur beres, uçu: “gverdi-gverdi ķkimi beres komeçit!” Ham berepes gverdi-gverdi doskides do muşi beres murgvali markvali davu.

Bairaxřar Mustafa Bekirođli (Çxeiře), Arkaburi, 80 žāneri, řeronti, 20.VIII.1917

44.

şolis ar zengini ķoçi korşu. Ar bere uyonuşu. Mektebis komeçu, oķitxapu. Uķule Avropaşa donçgonu, hekti ar doşi uyonutu. Doşi muşi bere uyonuşu. Hemuķala mektebis iķitxamřes Avropas.

Uķule Mşoluri koçi bere muşi karşali uçaru Avropaşa “moxti, goçilare!” Uķule Mşolişa moişuş ķule Avropali akardaşi muşik uçu: “duğuni skanişeni şolişen karşali momiçari, mati meptare!” Mşoluri şolişa komoxtu, diçilu, içiluşi, duğuni vassen. Avropalis “moxti”-deis, karşali konuçaru. Avropaliti şolişa komoxtu. Moxtuş ķule Mřoluriķala oxorişe mendaxtes. Noğamisa oğires Avropalis. Uķule Avropali Mşolurişi noğamisas daoropu. Avropali gegondu. “Muşen gegondi”-ya, Mşolurik uçu. “Noğamisa skanis dobaoropi”-ya uçu. “Mo gegondur, noğamisa ķkimi komeçare!” Hamukti “komomçi”-ya, uçu. Mşolurikti komeçu. Ezdu, Avropaşa igzalu.

Haži Mpoluri “noğamisa çkimi mod mebçi”-dei, deli divu. Baba muşik ezdu, firmaxanas komeçu. Vifoxut žanas dinciru firmaxanas, delişi baba nana doğuru. Delis firmaxanas var uçkin. Doskidu, kogamaxtu. Nana muşi doğurudoren, baba muşiti doğurudoren. Şeyepe muşi kogamaçesdoren. Ar kilimi kodoskidudoren. Ezdu, muk kogamaçu. Gexedu vapolis, Avropaşe mendaxtu.

İdus, Avropaliş oxorişe mendaxtu. Oxoris var amoşkves. Guri komuxtu. “Ma noğamisa komepçi, muşen oxoris var amamoşkvi?” Hekti gexedu vapolis, Franziäşe mendaxtu.

Avropalik ar koçi kožiru. Užu hemus: “hem Mpoluris natxozi, so idasen, ma teli gemiçi!” Hem na oşku koçi Franziäşe mendaxtu. Mpoluri loķončas giari ipxordes, teli gyeçu. UKule Avropalik Franziäş loķonçacis teli gyeçu. Hem Mpoluris tutas xut lira ayłuđi meçi, skankala řas, katibluđi oxenapi! Hemuş ayłuđi xut lira ma mekçare!”

Kododgitu hem Mpoluri xut tutas xut-xut lira ayłuđis. UKule Avropalik teli gyuçu loķonçacis “jurneçi dovit lira duxeni, ayłuđi na mekçare!” Kododgitu xut žanas, dido para davu, ar oxori kodokaçu, seri ulun, hek incirs.

UKule Avropalik ar koçis koducoxu. Ar didi sanduđite para komeçu. “Franziäşa idi”-ya, užu. “sanduđiti mendiđi”-ya, užu. “Keşişođlişi loķonçaşa idi, giari çķomi, hek ar Mpoluri koren, katibi ren, hemus užvi “hamseri so binciraten?” Hem koçi Franziäşe mendaxtu do Mpoluri kožiru. Mpolurik užu “oxori çkimişe bidat!” “Ķai-ya, užu hem koçik. Mendaxtes Mpoluriş oxorişa. Hem seris hek dincires. Hem koçik užu Mpoluris: “ma çumanişe bigzalare. Ha na ren, sanduđi sum dğaşa mo gonžkim! Sum dğaş Ķule gonžki! Mutxa gežin, skani řas!”

Gonžkuş Ķule lirati opşa. Haži dido para divu Mpoluris. Ayłuđis kogamaxtu, ar mağaza kodokaçu, malifařurape opşu, alişverişi ikoms.

UKule ar kçini komoxtu. Užü: “ha na gamaçam şeişi, başkas meçam eç para ticaretite, ma momçi, dğas oş liraşi mali egiçopare. Ticareti mekçare sumeneçi para!”

Xut žanas Ķata dğas hešo řei koiçopu kçinik. UKule Ķitxu he kçinik “sonuri re”-ya? “Mpoluri bore”-ya. “bozo çkimi mekçare”-ya. “komomçi”-ya. Kçinikti komeçu. “Duğuni mundes řaten”-ya, kçinik užu. “ar haftaşe”-ya, užu. “Duğuncepes karřali uçari, duğunişe moxtan”, užu kçinik. “Avropalis karřali uçari”-ya, užu, Mpolurik, “var buçaram”-ya, užu. Kçinik “uçari”-ya, užu. Mpolurikti duçaru.

Haži duğuni doves. Avropali duğunişe komoxtu. Noğamisa komoyones. Mpolurik Avropali kožiru. Ziruş Ķule “mod moxti”-ya, užu. Oķaķides koķužķes. “mun oren? Mot oķaķidit?” Mpolurik tku: ma řoxle biçili, noğamisa çkimis Avropali daoropu, aoropuşi, ebzdi, komepçi. Avropaliş oxorişa bidiş Ķule, gematxozu. Haži hak duğuni çkimişe mod moxtu? Oncğore var uçkin”-ya.

Haži Avropalik tku: “Mpoluriş noğamisas dobaoropi. Mpolurik ezdu do noğamisa muşi komomçu. Noğamisa muşi na momçuşi, eyluđi boğodi: xut tutas xut-xut lira ayłuđi komepçi, xut žanas jureneçdovit lira ayłuđi komepçi, UKule dukani muşis alişverişi ři. Dido ticareti mepçi. UKule da çķimiti komepçi, duğunişeti komopti!”

Kamil Sofialođli, Arkaburi, Yaķovitari, 25 žaneri, Viže, 15.VIII.1917

45.

Ar koçi dinciru. İzmoce ažiru ki, jur koçi oķoķidudoren. Arteđi na řu, icginudoren. Ha na canřu, koçik tku ki “hem koçi mobuşletina!” idu do muşletinu. Hemuk užu ki “si ma momişletini, ma haži si mu mekça?” “ma muttu var minion!” “var, illaki si muttu mekçare. mematxozi!”

Ar sotxa mendiyonu. Ar kũişa mendaxtes. Uŷu ki “çku hak geptaten!” Juriti kogextes. Kũişa tude para ŷudoren. Uŷu ki “ham para eçopi!” hamukti na yezdu kũonari, keçõpu. Haŷı para na meçu, koçik uŷu ki, “ma eptare jin do siti eŷegiyonare, toki gebonçare” do keŷaxtu. Toki kogyonçu. Hamukti ŷkas kogeydu toki, uŷu ki “kogebidvi, dizdi!”

Mŷika dizduŷi, tudele hem koçis ar mitxak kaķnu kuçxes. Ducoxu jindole. Uŷu ki “kuçxes mitxanik komaknu!” “kusi geçi-ya”. Kusi geçu, xolo var oxuŷku. Uŷu ki “var oxomiŷkumes!” Jindole ducoxu ki “yopsi!” Yopsuŷ kũuleti var oxuŷku. Hemindoras “yoŷgvi”-dei ducoxu. Hemukti yoŷgu.

Hemindoras nciris goķuŷxu. Oxorca muŷis ducoxu ki “ma mutxa domağodu!” “mu gağodu?” “izmoce bŷiri, jur koçi oķaķidudoren do arteği mobuŷletini ki “para mekçare” dei oncires gemoŷgvapu. “eyseli do dopaği!” Hentepe na oķaķides koçepe, juriti ŷeyřani şes.

ŷukri Sofioğli, 24 ŷãneri, Viŷe, 13.VIII.1917

46.

Ar zengini koçi korũudoren. Bere muŷis vesieşi oğodu ki “hukumetiŷi koçikala dosti mot ivapu! Ar daha oxorca skanis mutu mot uŷumer, na giçkin!” Vesieşi doğoduŷi, baba muŷi doğuru.

İduŷunu ki, “baba na miŷu vesieşi, ara dopã, bakalum mu ivasen?” İdu do ar mçxuris ti noķvatu, moyğũ do axiris kodoxu. Hukumetiŷi kağikala dosti divu. Oxorca muŷis uŷu ki “ma koçi domailu!” Oxorcati çumaniŷ namazis idu do malteŷi oxoris dotku: “ğomamci komoci çkimis ar koçi dailu!” Hentepeti ides do hukumetis duŷves.

Hukumetiŷi koçi moxtu do iyonamũuŷi ençuŷa, oxorca muŷik uŷu ki “ar potini komomiği!” Soğuni mendiyones ha koçi, yonçaman kağik var ŷiruŷakis. Am koçik uŷu ki “ar kaği kobŷira ma!”

Mendiyones kađiŷa. Kadis uŷu ki “skani nosi, oxorca çkimiŷi nosi, kuşu çkimiŷi nosi, sumiti ar ren! Ma memiyonaman ençuŷa do oxorca çkimi zoşons ki “ar potini komomiği!” Ma hak komomiyones, emonçaman do si ma varti mŷiri do haķo para na mekçi, si yazuğ olsun! Ma heya koçi var çili, mçxuri çili, bakalum mu vanoren dei!”

İdes do goŷķedeŷ kũule, mutu var, mçxuri kodoloŷin, hemindoras oxuŷkves, oxoriŷa moxtu do oxorcati naŷku.

ŷukri Sofioğli, 24 ŷãneri, Viŷe, 13.VIII.1917

47. VEZİRİŷİ MESELE

Ar koyis ar veziri korũudoren. Vit koyi hemuŷi xes ŷudoren. Veziristi çxindi meķvateri uğũudoren. Uŷu ki ar koçik “veziri, çxindis mu gağodu?” Hemindoras hem koçis vezirik ti noķvatu. Uķaçe veziriŷa aŷkurines: “ham koçis ti noķvatu-deis”.

Uķaçe ar yeřiŷe baŷka koçi komoxtu, ağa. Hem koçisti Axmeş ağa gyoŷiřu. Hemindoras vezirikti ham ağas dido itibari oğodu. Hemindoras koçepes “çku kai var moğodaman, hem ağas kai oğodams!” Tkves ki “ham ağas ti meboķvatapat! Çkuni yanis votkvapat “çxindis mu gağodu-dei. Hemindoras hem ağas ti noķvatasen!”

Uŷves ki ağas “ çku veziriŷa maŷkurnapunan, si dido kai re, ar çkuniķala uŷvi veziris, çxindis mu gağodu?” “buŷvare”-ya, uķaçe ides do ar yeris kodoxedes veziri do ağa. İşaramitaman. Ham koçepeti ides do keluxedes. Ağak uŷu ki veziris “ey veziri, çxindis mu gağodu?” Hemindoras vezirik ar koniduŷunu. Vezirik uŷu ki ağas “ham nena si var tkvi! Ham koçepek gotkvapes! dogiŷva-ya, ma çxindis mu mağodu”. Koçepesti uŷu ki “tkvati niucit!”

Hemindoras kogyočku ořparamitus: “xut řaneri vorřiři, nana-baba domiřuru, fučara kodopskidi, mitikti var mendemořķedu. Xut para, vit para okobiři do viřoxut groři domavu. Gepxedi vaporis do řurbetiřa mendapti. Bidi, ar řarçiřa mendapti. Miti var biçinomři, mamřkorinu. Aři dęas kodobdgiti. Andęas bidi do ar yeris kodopxedi. Mendebiřķedidoren, řxenite ar řoçi mulun. Ham řoçi moxtu do miřu ki “si sonuri re, ře bere?” Ma buřvi ki “ma fučara bore, yetimi bore, hak mopti ki, biçaliřare-deyi. Aři dęa ren, hak na ma mopti, sum dęa ren, giari na var miçķomun!” “si çkimi yanis kododgiti”, aęak uřu. Ma vuřvi ki “ma ayluři mu momçare?” “oři groři komeççare. Si bařķa mutu var goxenapam, ar řarçiře gořkware. Mati na minřu, heya řu. Emçopu do mendemionu oxoriřa. Aęasti ar bozo uyonun. Biçi var uyonun, dido zenginiti ren.

Ar şanas kodobdgiti. Megere he bozo domaoropudoren. Ma var miçkin. Ağak uşu muşi çilis: “bozo çkuni ar mitis komeççat!” “bozo çkuni hem beres, si na moyonis daoropudoren”. Ağak tku ki “mati hemuşeni mobiyoni”.

Ma bidi, odas dobinciri. Bozok nana muşi uşu ki “ya ham seris nena meķvati, ya çkimebura biilare!” Nana muşiti idu do komoci muşi duşu: “bozo çkunis hamseri mutxa dağodu. İdi do bereķala nena meķvati!” Ağati eyselü o komoxtu çkimi odaşa. Mişu ki “ma muşeni mopti, kogiçkini?” “ma mu miçkin? Elbet ar soti moşkware?!” “ma si soti var goşkumer, bozo çkimi meķçare!” “ma heya var maxenen!” “muşeni var gaxenen? Mali çkimi, para çkimi iri meķçare!”

Hemindoras ma razi dobivi. Bozo muşi çkimda nişani doves. Ağak, na uğuşu para, ma teslimi domoğodu. Bozo ma mişumes ki, “si va gşiraşi, var maxenen. Çarçişa gelaxtaşi, ordo elaxti!” Heşote jur şanas kodobdgiti.

Ar dęas ma biduşuni ki, baba çkimişi yerepe kogomaşinu. Hemindoras bozo do para tolis var maşiru. Bozos vuşvi ki “ma oxori çkimişa bidare!” “mati mendemioni!” “si baba skanik var goşkumers” “idi do ar duşvi!” Bidi do mtiri çkimis dobuşvi ki, “ma oxorişa bidare, bozo skani biyonare”. “bozo muşen idasen? si idi do komoxti!” Bidi do bozos vuşvi ki, “si va goşkumers. ma bidare!” “si idare, mati bidare, hakolendoni bimşat!”

Seri gamaptit do bimşit. Bimşit dağiş ķele do vit dęa do vit seris bitum buluşit. Soğuni giari mamşkorines. Bozok mişu ki “mu şaten çku haşi?” Ma buşvi ki “elbet ar miti kobşiraten!” Çku artuk juriti xolo bulurt. Bidi-bidit, ar tepes keptit. Mendebiřķeditř ķule ar didi oxori kobşirit do hem oxorişa mendaptit.

Bidit, miti var bşirit. Neķnati var maşires. Soğuni ar axiri kobşirit. Axirişe ma kamapti, amaptiş ķule mendebiřķedi ki, jurneçidovit şxeni konoķors. şxenepe çkuni biyoni do komeboķori. Soğuni ar neķna kobşiri. He neķnas kamapti. Bozoti kamabiyoni. Merdivenişa jin keptit. Jin eptişi, xolo miti var bşirit. Daha jin keptit. Odape na uğuşu, mskva odape uğuşu. Bidit do kodopxedit.

Uķaçxe bozo biyoni do musandaras komoloboxuni. Ma xvala odas kodobxedi. Mebiucidoren ki, tude ar sersi divu.

Mendebiřķedidoren ki, ar şoçi kextu. He şoçik mişu ki “arkadaşi skani so ren?” “ma xvala vore!” “axiris jur şxeni konoķors!” “arteğis yuki mobuşu!” Bozo noxosarudoren ki, hem şoçis daoropudoren. Çkimiķala işparamitamşuşi, bozo gale kogamaxtu. Bozok uşu hem şoçis çkimişeni ki, “ma ham biçik zorila miyonams, nana çkimi do baba çkimişi řķobařa!” “si ham bozo mot iyonam?” “ma zorila va biyonam! Muşebura ma maoropu do baba muşik momçu!”

Hemindoras bozok uşu ki “ham bere doili!” Soğuni ma domķoru. Bozos uşu ki “si moxti do çili” Bozokti xami keçopu, moxtu do çxindi memoķvatu. Ma nena var eşebişi. Bozo do hem şoçi kodoxedes osterus.

Ham şoçis dido cuma uonuşu. Mşika dahaşi tude ar sersi divu. Mendebiřķedesdoren ki, didi cuma muşi na řu, komoxtu. Hem bozo dořķobu musandaras. Ma na elabcanti, moxtu do

kemoselu: “če bere, si mu gağodu?” Ma irixolo dobužvi, mutxa mağodu. İdu do bozo kogamiyonu. Cuma muşiti docinu do dobaxu. Bozos užu ki, “si hamus çxindi uşvelare!”

Tamami jurneçi dğas bozok çxindi mişvelamtu. Didi cumak mižu ki “ma ham bozo elegikatare, vaşa muti doğoda!” Ma nena var eşebiği. Soğuni kelemikatu. Jur çuvali para komomçu. “egere ham bozos muti doğoda na, ma si mekçişare do pïlare!” mižu.

Haži çku juriti xolo bigzalit. Ma hem bozo doşili do soğuni bimti. Komopti oxori çkimişa, bidî, he na momçu, parate zengini dobivi. Ukaçxeti veziri dobivi, ama çxindi mekvateri miğun!”

Megere ham Axmeş ağa hem bozoşi baba tu. Vezirik užu ki “mtiri çkimi si ore! Bozo skanik hantepe domoğodu. Hemuşeni çxindis “mu gağodu” na mişvase, hem koçi doşilom! Haži veziri dobivi, vit koyi xes mokaçun, ama çxindi mekvateri miğun!”

Şukri Sofioğli, 24 žaneri, Viže, 13.VIII.1917

48.

Ar zengini koçi korudoren. Ar daha nusa kuyonuudoren. Nusaşi komoci oxoris var tudoren. Çarçişeti yakini oxori udğıudoren. Hem nusas muteserifi, kadi, mufti daoropesdoren. Ama ham mufti do kadi do muteserifis var uçkinan, sumiti oroperi na renan.

Arndğas kadi idu do, nusak žkari na ezdims kala, komeşaxedu. Nusak kukuma eçopu do žkarişe komextu. Kukuma opşu do geri goyktu. Kadik ar koducoxu: “amseri komepta na, razi divarei?” Nusa hemindoras užu ki, “saaşi aris komoxti!” Kadik goyktu, igzalu.

Mžika dahaşi mufti žkarişa mendaxtu. Mendožkedudoren, nusa mulun. Kukuma opşu do geri goyktuş kule, muftikti ar koducoxu: “amseri komepta na, var iveni?” Hemindoras nusak užu ki, “saaşi juris komoxti!” Muftiti goyktu do igzalu.

Mžika dahaşi muteserifi mendaxtu žkarişa. İdu do komeşaxtu. Nusati oxoris gamaxtu do žkarişa komextu. Muteserifi kogamaxtu, užu ki “ma hamseri meptare oxori skanişa!” “saaşi sumis komoxti!” Muteserifiti goyktu do igzalu.

İkindi ivuş kule, mtiri muşi komoxtu oxorişa. Hemindoras nusa užu ki “andğa muteserifi, kadi, mufti ma kodolomağides hamseri meptaten”-dei! “si hemindoras mu uşvi?” “mati buşvi ki, kadis saaşi aris komoxti, muftisti juris komoxti-dei, muteserifisti sumis komoxti-dei!” Mtiri muşis užu ki “siti saaşi otxos komoxti!” Badi mendaxtu do igzalu ikindiş kule. Nusakti giarepe doxaziru.

Lumci divu. Saaşi arişa komoxtu. Kadi neķna noķanku. Eyselu do neķna kogonžku nusak. İdes do ar odas komolaxedes. Giari oçķomesş kule kadi užu ki “ar doşat!” “mžika daha dovişparamitat”-dei, užu.

Saaşi jurişa komoxtu. Muftik neķna noķanku. Kadis užu ki “amani, mtiri çkimi komoxtu!” “ma so miyonare haži?” Ar kalati koren, hemus kodoloxunu. Jindole moķoru. Oxorişi xayatis neķna kala keladgu.

Muftis neķna kogonžku. Kodoxedes hentepeti ar odas. Giari oçķomesş kule užu ki “ma na bigzalar, ar doşat!” “ar mžika daha dovişparamitat!” Saaşi sumişa komoxtu. Muteserifi neķnas nuķanku. “aha, mtiri çkimi komoxtu!” “ma so miyonare haži?” “onželi komiğun, si hek kogegoncirare!” İyonu do kogyonciru. Kai koyoķoru jindole.

Muteserifis neķna kogonžku. İdes do ar odas kodoxedes. Muteserifisti muti var axenu, saaşi otxoşa komoxtu. Hemindoras mtiri muşi komoxtu. “aha, mtiri çkimi komoxtu!” “ma so miyonare haži?” “ar sanduği komiğun, hek dologoxunare!” İyonu do hek kodoloxunu do genķolu.

Mtiri muşis neĳna kogunĳĳku. “giari mamşkorinu, ar mutu komĳi!” Giari komeĳu do ipxorĳuş ĳule mendoĳĳkedu, ĳalati hek eladgin. Nusas uĳu ki, “na kosare, ĳalatis mot dolobĳam? kodolobĳa nati mexvi!” “gomoĳĳkondu, mu ĳa?!” Hemindoras mtiri eyselu do ĳalatis ar konaĳaĳu. Pencereşi tudele gza ĳudoren. ĳalati eĳopu do pencereşa mendaxtu. Dicoxu ki “miti mot golulut? tozi mepxvare!” Eluktu do mexu. ĳadi tude ar kodaĳĳkidu. “oy, nana”, ar kodacoxinu. “oxoxo, mot golulut, var giĳĳviti?!” uĳu badik. ĳadis jur ĳuĳxepe noĳroxu. Hemindoras nusak uĳu ki “ma amseri ar bere domavu!” “hele muperi bere re, ar kobĳira!” Tenate idu do gyoĳĳkedu; mufti hek kogecans. Sirafi moyĳu do pimpili dubĳu, ĳibirepeti duĳĳku. Muftis nena var eşaĳen. Mtiri idu do kodoxedu. Nusak ĳĳkobaşa mufti omĳinu. Mtirik hemindoras nusas uĳu ki “ma sanduĳi kogamapĳi. ĳumanişe muşa moxtas do iĳasen!” Hemindoras muteserifi kognu: “ey gidi, ham sanduĳi var ĳuĳo!” ĳumanişe dotanu. Sanduĳi komoĳidu hem muşas, oĳapasen ĳarĳişa. Muşak tku ki “haĳo monĳa mot oren?” Gzas uluĳuş ĳule, muteserifik ducoxu ki “muşa, muşa”-dei, ucoxu. Ar mezarluĳis gza goşuluĳu. Muteserifikti hek ucoxu. Eĳiĳĳkeduş ĳule miti var aĳiru. Hemindoras muşas aşkurinu. “mik micoxums”-dei. Xoloti mĳiĳa dahaşi ucoxu: “ma sanduĳis dolopxer!” Hemindoras muşak sanduĳi moiĳĳku do kododgu. ĳola uĳuĳu do kogonĳĳku. Mendoĳĳkeduş ĳule, muteserifi hek doloxen; aĳiruş ĳule nena var axenu muşas. “ham sanduĳi oxori ĳkimişa mendiĳi. Oxorca ĳkimis uĳvi do jurneĳi lira meĳĳas do keĳopas!” Haĳi hukumetişa miti var ulun. Muteserifik tku ki “ar muftişa mendapta!” Mendaxtu muftişa. “mu gaĳodu?” “hešo mĳiĳa zabuni vore!” “isa tkvi ki, mu gaĳodu?” Muftik uĳu: “ma si giĳvare, mu maĳodu. ar oxorişa mendapti hamseri oxorcaşa. hemuşeni pimpili domibĳes, ĳibirepe kodomiĳĳkes!” Muteserifik uĳu ki “hamseri mati hek borĳi. sanduĳis kodolomoxunes do jurneĳi lirate mobuĳiti”. Hantepe eyses do ĳadişa mendaxtes. “mu gaĳodu?” “mutu var, mu maĳodu, zabuni bore!” “var, si mutxa dogaĳodu, isa tkvi!” “hamseri ar oxorişa mendapti, pencereşe memĳĳkoĳes, ĳuĳxepe meĳaxeri miĳun. “mufti do muteserifik tkves ki “ĳkuti hamseri hek borĳit, haĳi hem oxorcas mutu doboĳodat!” Sumiti koĳiĳates, hem oxorcaşi oxorişa mendaxtes seri. İdes do oxorcas noxosares. Mufti noxosaruş ĳule, oxorcak mufti koĳiru. Hemindoras ĳxindi noĳvatu muftis. Hemindoras ĳxindis xe komoitu: “mu ĳaĳi şura gulun doloxe!” ĳadikti niucamĳuş ĳule, uci noĳvatu. Tku ki “dido ĳaramiti iven doloxe!” Muteserifi ĳiti komeşiĳu. ĳiti noĳvatu. Muteserifik tku ki “kimi, şura uĳun tkvit, kimi, ĳaramiti ren tkvit! doloxe ĳasaĳĳi molaxen, mati sebebi domavit. ĳku haĳi kepaze so bidaten?! ar nututi var maxenes!”

Şukri Sofioĳli, 24 ĳaneri, Viĳe, 12.VIII.1917

49. KATUŞI MESELE

Ar oxoris ĳaĳus geĳes, ĳaĳu eşĳia kogamaxtu. İdu, ar ĳalivis dinciru, ar mĳaĳu eşĳia kogamaxtu. Hemmĳaputi ĳalivişa mendalu. Extu ĳalivis. Mendoĳĳkeduş ĳule, ar mutxaşi sersi mulun. Megere ĳaĳu xurĳinams. Mĳaĳu ĳai niucuşi, ognu ki “dunyas mitxa eĳemilasen, ĳĳĳkomare, ĳĳvatare!” ĳaĳu hešo ognu. Ar daha xolo niucu, xoloti hešo zoĳons. ĳaĳu gamaxtu do imĳu, imĳapuĳuş ĳule ar mtuti konagu, mtutik uĳu ki “so ulur?” “Mele ar ĳoĳi mulun, dunyas miti var dobuĳalam, ĳĳvatare, ĳĳĳkomare, zoĳons! Hemuşeni bimĳapur!” “Amani, mati kelemiĳati!” Hemtepe juriti imĳapunan. İde-ideş ĳule, ar mgeri konages. Mgerik uĳu ki “Alla ise haĳo ĳaĳineri so ulut?” “Ar ĳoĳi mulun, hemuşe maşkurinenan do bimĳapurt!” “Amani, mati kelemiĳatit!” Haĳi hamtepe sum dives. İde-ideş ĳule xolo ar ĳeci koĳires.

“So ulut?” “Dunyas ar kōçi komoxtu, miti var duşalasen, ĉkorums, kvatums. Hemuşeni bimşapurt” “Amani, mati kelemişatit!” Haşı hamtepe şapineri imşenan. İde-ides, soğuni daĉķindes. Ar yeris kodoxedes. “Ĉku haķo na bimşapurt, soşa bidaten?” mtutik tku. Ğecik tku ki “muĉo şat ĉku?”-ya gobiktat do hem kōçi daveti doşat!” Mĉapuk tku ki “mu buxenat?” Mtutik tku ki “ma ar puci komobiyonare!” Mgerik tku ki “ma ar mĉxuri komobiyonare!” Ğecik tku ki “ķaurma ma doşare!”

Mgeri do mtuti ides do mĉxuri do puci komoyones. Ğecik ķaurma dovu. Ar tenekes kodolobğū. Hamtepe geri ulunan, na moxtes ķele. Soğuni ķaliviři yakinişa mendaxtes. Hek kodoxedes. Tkves ki “haşı mu şaten ĉku? Vařa hem kōçi igzalu!” Mĉapuk tku ki “igzalu na, ĉku ořĉķomaten!” Ğecik tku ki “egere hak koren na, mu şaten?” “ma ncas kepta, mtutik tku. Mgerik tku ki, “ma hekole dořķkoba!” Ğecik tku ki “ma hak soti dořķkoba!” Mĉapuk tku ki “ma bida, daveti řare!”

Haşı hemtepe irixolo dořķobes. Mĉapuk ķaurma eĉopu do mendaxtu. İdu, ķaliviři tude kododgu. “Ar epta do ķalivis meboxosara!” Extu do mendořķkeduř ķule, ķařuti goķuřxudoren. Kaşu goķuřxuř ķule, goyşınşu, didi iziru. Hemindoras mĉapuk daha aşkurinu. Ķaliviřen geri komeřuķařu. Kaşuk “mu mağodu”-dei, mukti komeřuķařu. Hemindoras kaşu... mĉapu goyşaşu. Mtuti ncaşendonı gyořķkeduř ķule gebaneri mĉapu oĉķomu! Haşı ma pĉķomasen!” Kaşuk ĝeci na meşaxeşu, koşiru. Ğeci gamuķařu do imşu.

Kaşu na aşkurinute, mtuti na gexedu, ncas keyalu. “Ğeci do mĉapu oĉķomu, haşı ma pĉķomasen!” mtutik zoşons. Mtuti ar komeřuķařu ncaşen do ķařuti “mu ivu”-dei, komeřuķařu. Mtutis koyolu ķařulas. “Amani, ma mot mimxor ĝeci do mĉapu oĉķomi do dubağun!” Mtutiti ar gza eĉopu do imşen. Mgeri na meşaxeşu, yerişa mendalu. Mgeri mendořķkedu, mtuti mulun şapineri, “ar ham mtuti boşkurina”, mtutik tku. Mtuti moxtu, goluluşu, ar kva kořķoĉu mgerik, mtuti şkurnate gaşgu. Mendořķkeduis, arkadaşi muşi koren. “E mgeri sağı rei”-ya? ducoxu. “Arkadaşepe so iyoni?” mgerik tku. “Amani, ĝeci do mĉapu oĉķomu do ĉkuti bimşat!” Jurixolo imşes.

şukri Sofioğlı, 24 şaneri, Arkaburi, Gidreva, Vişe, 12.VIII.1917

50. XOCA NUSRETİNİŐİ MESELE

Ar dğas bere kogelixunu. Bere gelopsu. Mukti bere doxunu do beres mtel yeris gopsu. Oxorca muşik uşu ki “beres mot gopsi?” “Berek ma gelomopsuşi, mati gobopsi!”

Xolo xocaři oxoris pxisuzi kamaxtu. Mutxanepi nixiru. Uķaĉxe xocak kořiru. Oxorcas na doskidu, řeyepi eĉopu do konatxozu. Hem pxisuzi idu do oxori muřiřa kododu. Xocakti hem pxisuziři oxoriřa mendiğū. Pxisuzik uřu ki “xoca hak mu gorum?” ĉku ham oxoriřa va moptiti?”- uřu pxisuzis.

şukri Sofioğlı, Arkaburi, Gidreva, 24 şaneri, Vişe, 14.VIII.1917

51.

Bozo:

ķurbetiřa mot ulurşi, muşeni,
Gaşkurinu nana do babaşeni?
Mu mşorumşi sevguli skanişeni,
Gomaşınaş, şabğurur guli ĉkimi!

Biĉi:

Hešo na ťi, ma izmoce kobžiri,
Ma mu paťi, ar feluċa var bžiri!
Skanišeni goz-Ķyameti kobžiri,
Komogixti sevguli, guli ĉkimi!

Bozo:

Kurbetiše komoxti gondineri,
Mu mžorumťi ťuri amaċideri,
Lumci mekšven penceres eċideri,
Vaša soti var moxta, guli ĉkimi!

Biĉi:

Šalumcaťu, mušeni var meptare,
Neċnaše var, pencereša eptare,
Bgarineri niĉeberi goptare,
Ar sotilen divaťu, guri ĉkimi!

Bozo:

Pencereša moxti do egyonare,
Alis xe-modvaleri gogyonare,
Var moxta na, iĉguve mogyonare,
Razi paťe nana do baba ĉkimi!

Biĉi:

Razi žopxi, mati bivare skani,
Ya paťare nana do baba skani,
Soša biĝa haċo oropa skani?!
Si miyonur beralas, sevda ĉkimi!

Bozo:

Derdi mo zdim, na ťuri mišinare,
Var meċċkomer, si noĝame kšinare,
Dobğura na, xolo gogišinare!
Si miyonur beralas, sevda ĉkimi!

Biĉi:

Skanden ordo ma lefa momolapi,
Kinoni xepe ar alis gomilapi!
İzni momĉi, he bere domoylapi,
Vana ĉare var miğun, guli ĉkimi!

Bozo:

Ma var minon ištersen ťkebi gožċi,
Domipaği, kařulas komomožċi,
Xe skanite yazma kelemožċi,
Si miyonur beralas, sevda ĉkimi!

Biĉi:

Vaš gomakta, kařula megodvare,
Xe ĉkimite yazma gogidvare,

Kçe gurpıcıs beşluğı egodvare,
Giçxanťasen sevguli, guli çkimi!

Bozo:

Goxvežebur, mot mođodam puşluđı,
Si miyonur hem yazi, hem kışluğı,

Şukri Sofiođli, Arkaburi, Gidreva, 24 žāneri

52.

Memiucit, hažı ptkvare Lazuri,
Mupe mžori, xol kobore, va bğuri!
Yarali ren, var maşvelen ha guri,
Ar var miğun, dido ren derdi çkimi!
Guri çkimis derdi dolomķaseri,
Memiuci iri ķai noseri,
Jur tolişen ciri var mulun seri,
Gemabgarit, ey gid, ķoçepe çkimi!
Gemabgarit, hažı gižvaten isa,
Ha gencluğıs mupe memixtu tişa,
Hažış ķule bidateni koyişa?
Gemabgarit, ey gid, ķoçepe çkimi!
Dido miğun dunyaşi xavesluğı,
Ķai mižonun iriķala dostluđı,
Bžirateni, hažış ķule sađluđı?
Gemabgarit, ey gid, ķoçepe çkimi!
Kodopskidit, koyşa var malines,
Soğunişi ķurbetis gomondines,
Dosti va ren, iri duşmani dives!
Gemabgarit, ey gid, ķoçepe çkimi!
Ambarepe beterişen beteri,
Ma mot mçopum urus ocağ-gekteri,
Si doskida haşo al-gelakteri,
Bixvežebur, ey gidi, Tangri çkimi!
Derdi mo zdim, e ali mu gağodu?
Duşunite veremi kogağodu.
Xvala va re, iris xolo dağodu,
Gemabgarit, ey gid, ķoçepe çkimi!
Axi-axi, hažış ķule mu ģare?
Mendapti na, koys ķurbani ģare,
Vadi miğun, dido cumbuşi ģare,
Gžirateni, ey gid, ķoçepe çkimi!
Hak va bžırom mutu çare munkini,
Dobğuri na, varti miğun kefini,
Xoca va ren, mik miķitxas teķvini?
Gemabgarit, ey gid, ķoçepe çkimi!
Komiçkinan ir yeris ģura koren,
Saği şa na, derdi-merağı koren,

Çkunişeni ħai dġalepe so ren?
Gemabgarit, ey gid, ħoçepe çkimi!
Ha derdite ma guri miħħvaġasen,
Biżiratşı, var miçkin, ham dġa řasen,
Bek em oras derdi kogamaxtasen,
Gemabgarit, ey gid, ħoçepe çkimi!

Ali ħurtoġli, Arkaburi, Palargeti, 30 Źaneri, 26.VIII.1917

53.

Ar deştane giħitxare derdiyar, derdiyari,
Ma ham dunyas uskaneli so bida, dobġurai?
Haġiř ħule çkva mo memşven, ħai kogemabgari,
Oy, oy, ha derdite so bida, guli çkimi?

E verane komoyoni ti çkimişe ħyameti!
Soti va ren, var maġıru, sevda, skani ħimeti!
Siti, sevda, memħkoçi na, ma çkva var minon miti!
Yazuġ olsun, e verane, gemişali oncġore!

Sevda çkimi, skaniħala jur Źanas gododbgiti,
Mişi sevda miş oxoris, mişi odas nodgiti?
Didi ġvari gextaş ħule, idi, xincis gedgiti!
Dolişkidi e verane, mod gaveşas oncġore!

Si sevda na miyonuşi, mitis var uçkin, mitis,
Xe çkimite ma giħori, rħina gegidvi ħitis.
Gemabgari, e verane, Soxumişe mebişiş!
Yazuġ olsun, e verane, gemişali oncġore!

Meřħkoçi do soşa mopti jur tolepeşi nuri,
Muço çare ha derdite, řamiħħvaġasen guri!
Skaniħala marifeti iri kodobiguri!
Soġuniři, e verane, gemişali oncġore!

Skan derdite bġururey do var matkvinen mitişa,
şanda haşo gabgarare, sevda, sai borşaşa,
Xe skanis ren, muçoti ren, iri dikom ħħobařa.
Yazuġ olsun, e verane, gemişali oncġore!

ġuruřařa, e verane, mu iven arçkva kogşira,
Ma haşote ha derdite raxatluġı so bşira?
Memħkoçi na, haġiř ħule xeyri mo çira!
Yazuġ olsun, e verane, gemişali oncġore!

Va bġuri do xol kovore e ya rebbi çukuri,
Konuxondun, muçoti ren, va ħħvaġun, çkimi guri!
Mutuksani var gişumer, kemiçopa na şuri,

şanda haşo gomaşiner, xuarda guli kimi!

kimişala si mupe vi, uşa-uşa goyşini,
Mu şodare ha sağluği? si kva dexas meşili!
Saği şa do, e verane, şanas ar gomişini,
Ma xoloti skan oropa komiğun, guli kimi!
Mutxa mikin, iri ptkvare, gurik var mişinaxums,
şanda komşuns, si na mişvi, oropak koi şaxums!
Dobęuri na, so bidare? leşakti va mşinaxums!
Soğunişi komoyoni ti kimişe kyameti!

Mu gağodu, e verane, var ivu guri skani!
Dunyas mutu va bgorumşi, dobivaşi na skani,
Ma sebebi domavi na, geyktas ocaği skani!
Yazuğ olsun, e verane, gemişali oncęore!

Sevda kimi, gomaşinaş, mteli deli dobiver,
Muo çare, ha derdite şoşe koi var biver!
şkit şana ren, sevda skani intizari gobimer!
Yazuğ olsun, e verane, gemişali oncęore!

Ma komikin, şanda komşuns, va bzoşon coxo skani,
Oy, oy, muo çare, so biğa derdi skani?
Ma ham dunyas skaniş kule var minon mitiksani!
Yazuğ olsun, e verane, gemişali oncęore!

Si xanumi, si xuarda, si sevda na miyonur,
Sit kogikin, skanden başka miti na var miyonun,
Siti sevda memşkoi na, acyani mi miyonun?
Yazuğ olsun, e verane, gemişali oncęore!

Ma komikin, ar-jur şanas domoğodi si çai,
Sum şanaş kule irixolo domixeni şekyari,
Hem dęalepes var gyonuşu miti kimişen çai!
Yazuğ olsun, e verane, gemişali oncęore!

Soğunişi mu moğodi, var mekşvenşi ma haya,
Hem dęalepe gomaşinaş, şanda gevokam bgara,
Sevda kimi uşiramu bęurarei ma şia?
şanda aşo gomaşinen xuarda, guli kimi!

Mo şiramşa mutuş xeyri, e verane, memşkoi na,
Muo çare, şuri kimi mute oxoboktana?
Si idare cennetişa, guri kimi dovi na,
Ma xoloti skan oropa komiğun, guli kimi!

Mu miyonun, sevda kimi, altunişi terazi,
Skanişala ar-jur şanas golobolapi yazi,
şanda kxvamum, e verane, bikomşişi namazi,

Ma xoloti skan oropa komiğun, guli çkimi!

Ma komiçkin ar-jur žanas domoğodi eyluği,
Mu ivapuğu soğunişi var vaşi kotiluği,
Ma ham dunyas mu boğoda uskaneli sağluği?
Yazuğ olsun, e verane, gemişali oncğore!

Ma ham dunyas muta miğun, çkar mutuşi igbali?
Niçeberi gomoşkvare haşo guri yarali,
Haķo derdis var ğuri do muço nuxondi ali?
Ma xoloti skan oropa komiğun, guli çkimi!

Skanişeni mupe bogni, ma var bikom inani!
Sevda çkimi, muta zoşon, si mu giğun merami?
Ha xvežinis dobikomři gyauri muslimani.
Yazuğ olsun, e verane, gemişali oncğore!

Ar si ore, sevda çkimi, derdi çkimi, dermani,
Skan ustune dopxedi do dogiçari fermari,
E verane gyauri re, var ikom na imani!
Ma xoloti skan oropa komiğun, guli çkimi!

Var gaxenu, soğunişi kva do nca gemişali,
Mutu vaşa goyçķendi na, guris kodolişali,
İri doşit marifeti, mutu var dobişali,
Zižineri goxti, bozo mot gaveřas oncğore!?

Çkva va bzoşon, mu ivasen dubağun haķonari,
Ma ham dunyas var mižiru, derdi çkimiş ķolai!
Acansuzi umiteli ma haşote bğurai?
Soğunişi komoyoni ti çkimişe ķyameti!

Va bğuri do kobore na, didope guris miğun,
İrixolo şa mu bzoşon, xolo derdi komiğun,
Jur tolişe mendra bore, guri yakini miğun!
Soğunişi komoyoni ti çkimişe ķyameti!

Haşo nice gomoşkvare şuri dololaperi!
Sevda çkimi, skan derdite řicis var gemžin peri,
Mitiķala var maxenen, skanķala gegaperi!
Ma xoloti skan oropa komiğun, guli çkimi!

Muço çare, şabiçvapur, tişe emalems ķoma,
Oşi liras var bukturam sevda çkimiş ar toma,
Oķopxedat, şabisterat, sevda çkimi si do ma!
Ma xoloti skan oropa komiğun, guli çkimi!

Sevda çkimiş muper nomskun uça-uça ofridi!
Jur žana ren, var mižirun, memřķoçui, ey gidi?
Hažiš ķule bžiromřaşa bğurarei, ey gidi!

Ma xoloti skan oropa komiğun, guli çkimi!

Sevda çkimis muper nomskun uça-uça tolepe?
Vaşa ordo goyçkëndina, goyšini hem yerepe!
Xolo komşuns, gomaşinen, na moğodi kayepe!
Ma xoloti skan oropa komiğun, guli çkimi!

Sevda çkimis mu utanun ğvalepe muço nari,
Haķo ordo var mekşvenŧi, muço memŧkoçi ayri?
Xolo komşuns, gomaşinen, si na moğodi ķai!
Ma xoloti skan oropa komiğun, guli çkimi!

Sevda çkimis mu molubğun brinci steri ķibiri,
Ĵoxle dido ķai ŧi do haĴi mot ikibiri?!
HaĴiş ķule mut var gişlem, iri giĴvare, iri!
ZiĴineri goxti, bozo mot gaveŧas oncğore!?

Sevda çkimis muper namskun çikos eĴodginali?!
Skanişeni, e verane, pxarcare dunyaş mali,
Guli çkimi, gaxveĴare, elegiktare ali!
Ma xoloti skan oropa komiğun, guli çkimi!

Daha soti var miĴirun haşo çalimli uba,
Kçe yeleğis puli diĴķi, bida, komeşapŧķoba,
Vaşa sevda gematxoza, xes dokaçeri soņa!
Ha xveĴinis dobikomŧi gyauri muslimani.

çepxe steri muper droķum sevda çkimiş şkalepe?
Yazuğ olsun, mu ivasen, golilu hem dğalepe,
Arçkva fara kobiĴirat, mopşenat irmağepe!
Yazuğ olsun, e verane, gemiŧali oncğore!

Çkva va bzoņon, gverdis Ĵale coxo var gebodumer,
Muço itkven, muço iven, adeti var dobducer,
Ha xveĴinis, e verane, guri var gomindumer!
Yazuğ olsun, e verane, gemiŧali oncğore!

Axi-axi, haşo derdi mitis tişa mo nuxtas!
Sevda çkimik memŧkoçu na, ordo şuri gamuxtas!
Ĵuruŧaşa, dogibağun, haşo nami gogixtas!
Yazuğ olsun, e verane, gemiŧali oncğore!

Var gĴiraŧi, mu ivapuŧu, kva do nca geŧaleri,
Monciramŧi skanķala, alis xe modvaleri,
Çku şa piti, zati korŧu adeti dodvaleri,
Ma xoloti skan oropa komiğun, guli çkimi!

Mu moğodi, e verane, nosis mod gamamiyoni,
panda komşuns, xe skanite odas na amamyonu,

Var miçkini, na zoṓonṓi skankala mendemyoni,
ṓanda haṣo gomaṣiner, xuarda guli çkimi!

Arçkva fara kogžiraṓi, e sevda gomançeli,
Skan derdite ma var miğun xe do kuçxes menceli!
İnṣalla, ar komomixtan çkun juriṣi eceli!
Ma xoloti skan oropa komiğun, guli çkimi!

Haṣo nice gomomkvare xvežiner-xvežineri,
Na moğodi, ir komiçkin, kai oxožonare,
Dobğurit na, bižiraten hem dunyas gonçeleri!
Ma xoloti skan oropa komiğun, guli çkimi!

İste bğura, derdi va bzdım, guri çkimi divu na,
Hem dunyasti bižiraten, çkim oropa giğun na,
Ma ham dunyas iris xolo xavesluğı miğun na,
Acansuzi dobğura do mu ivasen, guli çkimi!

Domoğodi soğuniṣi, e verane, mu maxenen?
Muçoti ren, kogolulun iris çare dixenen,
Sit kogiçkin, ma ham dunyas uskaneli var maxenen!
Yazuğ olsun, e verane, gemiṓali oncğore!

Soṣa bida ha derdite niçeberi goptare,
Va bğuri do kobore na, gonçeleri meptare,
Goxvežebur, mo memiçkomer, na si na gogixtare!
Ma xoloti skan oropa komiğun, guli çkimi!

Mu mağodu, haço derdi, ti çkimiṣa mod moxtu?
Sevdaçala oroperi irixolo koçoxtu,
Çkuniṣeni e verane, kyameti muço moxtu?
ṓanda haṣo gomaṣiner, xuarda guli çkimi!

Dulya çkimi ir yaniṣe muço ivu çetini?
Sebabi ren, goxvežebur, derdis momiṣletini!
Ma ham dunyas ir yaniṣe mot dopskidi yetimi?
Yazuğ olsun, e verane, gemiṓali oncğore!

Var meçkomer, xoloti bižiraten!
žoxle muço kai borṓit, xolo eṣo bivaten!
Mutuṣ xaki mo miğutan, soğuniṣi bğuraten!
ṓanda haṣo gomaṣiner, xuarda guli çkimi!

Haṣo bzoṓon oropate xai var doğažonas!
Siti çkimi, mati skani koborṓat oṣi žanas!
Xolo meṣeminciri ma jur žižepeṣi aras!
Yazuğ olsun, e verane, gemiṓali oncğore!

Ali Kurtoğlı, Pilargeturi, 30 žaneri, Xopa, 25.VIII.1917

Oy, oy, xolo komoxtu yazi,
Noderepe ivasen xoloti bazi-bazi,
Kimik yazma, kimik moytvasen kazi,
Pukurasen duzluğis, cuma kimi!

Marfiş tutas zati gontxims pukuri,
Xol kismeşi domaves ok Çukuri,
Sefa ikoms, mot ivaput munkuri?
Mskva bozope na Őiroms, cuma kimi!

Bidişunam, gomaşinen mutu ren,
Bidelia mşudişi goitoren,
Nosi var do toma so eķatoren?
Bazi bozo haşo ren, cuma kimi!

Bazi keskini ren, geixorons belis,
Varti eludgitun heşo tembelis,
Şa iduşuns, koyakiden do belis,
Noğameşi mutu ren, cuma kimi!

Bazi tembeli ren, belis gyaaben,
Ondęeneri giarişa muper daaben!
Kinoni xes bureği konaaben,
şanda sarma var iven, guli kimi!

Noderis eşiri giari nicinen,
Bazi ęeci bozo ulun, kaecinen,
Ne goşığen do neti icginen,
Menceloni ivenan, cuma kimi!

Bazi oncęoryari iven nezuği,
Giari var aķomen dido yazuği,
Oķķapus ķķobaşa daven azuği,
Mitis var oşırams do, cuma kimi!

Dadik oncęoryari ayri doxunams,
Hemķata delepes var eluxunams,
Suşlis ķinoni ķiti kogyoxunams,
Oypxors, belli var iven, cuma kimi!

Maķarinas ar loķma var eşimels,
Sum ķitite na iķomen, goşimels,
Dişęen, keysels, ar nena var eşimels,
Nosiyari ivenan, cuma kimi!

Heşo bozo muşamas melaķora,
Kazi motva, noğamisa noķora,

Oy, oy, okobnağuri ðora,
Aha, guris mematu, cuma çkimi!

Bibgarai, mu mižvare, siti na,
Niķarbasen Rizeni do Atina!
Toliş daži mu gamaxtu sařina,
Ĝurerikti biça-ya, cuma çkimi!

Muper nomskun sařinaķala vala,
Gulyaği do çuçkva disu na ķala
Çkva mu gorum, doğura hemuķala,
Cinazeti var egzdam, cuma çkimi!

Eludgita hek, munđuri gogabğas,
Doğura do uri-ķvari egabğas,
Mupe zoşon, kva do ncape gegabğas!
Mot meiçam ti skanis, nuri çkimi!

Dibadi do xolo lalum cveşuri,
Vana mu vas, tis ealems keşuri,
Var moyķkaman, çkva oķķapu Faşuri,
Sade forķa gymkvaman, cuma çkimi!

İr ağnete, var gulunan cveşite,
Noderisti fotini ķaloşite,
Lazistanis mu şaten ham nosite?!
Gebiktit do var bognit, cuma çkimi!

Fuķarakti zengini steri vase,
Geyktu do var uçkin, mu ivase,
“Haşopete sicaş guri ivase?”
Ađnoseri mu nžorums, cuma çkimi!

Vana mu vas, xolo diçilase-a,
Bozo çkimi soti gyaçilase-a.
Mutxa uğun, gamaçase do illa
Ar bureği nuğase, cuma çkimi!

Pucis na muzdase, hemus unđalams,
Bere-bari gemzuli koduğalams.
Muşe ķalsa oncğore var geyđalams,
Sica muşis gyakyaburs, cuma çkimi!

Dadis var aži ru eşi alani,
Noğas var duğalu kyume ķalani,
Badi muşis ķai gyuktu palani,
Sicaşeni, ey gidi, cuma çkimi!

Bureğite nukus niçen ķilafi,
Kudi molams, sicas gyudgaşi lafi,

Dixaziren, kogoytumers çaşafi,
Arçkva noğas iburbals, cuma çkimi!

Mupe iven, heya çkva mu ğodare,
Vesieşi dadepes boğodare:
Si eloğlis načo ki oğodare,
Zudişi ren, gondunun, dadi çkimi!

Eloğlişi var iduzanen nuçu,
Zudiř noğas modruçu do moZxučur!
şanda kurbetis ren badi mondruçu,
Guris var megaçareni, dadi çkimi!

Sica moxtas, goZudgi lu do xaci,
Var çkumu na, çkomas çoğoriş kvaci,
Bureğite var gegotvasen taci,
Mot moğerdur, Zudişi, dadi çkimi!

Oropa kuğun na, e dadi skani,
Dunyas mutu var unon hemus skani,
Ne bureği, neti baçlava skani,
Cumü Zkariis razi ren, dadi çkimi!

Bureğis nugamsi bozo na meçi,
Mutu dogoru na, tis biga geçi!
Kabaeti skani şici komeçi;
HaZi heşo goğodams, dadi çkimi!

Gondgineri sicalepeşi korba,
Nuçidare xaci-çxvarişi çorba,
şa inciras, kai doZğaçi korba!
Dunyas mutu var unon, dadi çkimi!

Vaşa derdi dozda dadi ne çare!
Bozo çkimi steri biçis meçare,
Baçlava-bureği zorila çare,
Vana şoşe var gorums, dadi çkimi!

Dadi, ma var bore bureğis doşi,
Bozo komoçu do gomoZkan poşi,
Ne giari do ne Zkari, dobiver meçi,
şanda bgara miğun, e dadi çkimi!

Sicas uçkişase zarar do kyari,
Vana mundis geçi, va ren şekyari,
Hem katas mod meçam, xeşas bekyari,
Çkimi steris meçi, e dadi çkimi!

Parate eçopums, çevre moçidams,

Hažo borci badi muşis kyokidams,
Heşopete damtire gza gyokidams,
Mupe ikom žudişi, dadi çkimi!

Sica muşis alis jur xe mudvase,
Ar bureğis, ar çkva dolma yodvase,
İster geyktams, ar damtire goyndvase,
Sicaķala did odas, dadi çkimi!

Sicas atera do mudvase xepe,
Damtires ķai użons zati hentepe,
Sica do damtireş şaramitepe,
Yaği do topuri ren, dadi çkimi!

Dadis žanža steri sica kelobun,
Oxrasure hešo oşi dolobun,
Varti molaşinoms, badi golobun,
Do tkva mu gağodes, e badi çkimi!

Si žirare, ma domavu na sica,
Dopxaziri ar laķořişi xica,
Hem şeyepeş ķitxeri xoca,
Var mobđerdur mutute, dadi çkimi!

Ar žana ren, tipis şka na busumer,
Dotanaşa ķaburğas xe busumer,
Ne ķaymakli, ne lus elebusumer,
Jur stikani çajte, dadi çkimi!

Haşopete mogi, saşinas meçi,
Sicalepes baklava, bureği çi!
Memomskunan mşkerişi biga eçi!
şa ar mitik mşilates, dadi çkimi!

Lazistanis moda miğunan nosi?!
Sicas koçi, oxori gamakosi!
Var gaçu na, çume gekçase kusi,
Eloğli ren, giçkişas, dadi çkimi!

Var gaçu na, çkva nuķu gyokidase,
Bozo skanis mutu ren, moķidase,
Tarobağus çkva ķola moķidase,
Biçiş nana giçkişas, dadi çkimi!

Damtirepek nusaş derdi va zdiman,
İnciraşaşi, ķuķumape kezdiman,
Bozoşeni çkva baryaği ezdiman,
Monkvaperi gulunan, dadi çkimi!

Sicaķala şuri muşi eşulun,

Hak na doloxtase, mele eşulun,
Nusaşeni oncires komoşulun,
Serişgverdis, ey gidi, dadi çkimi!

Bozoşeni mupe şurepe çkïdoms,
Nusa serişgverdis inis eçkïdoms,
Zinciri gyudva na, xolo meçkïdoms,
Komoşulun, noğerdinams do badi,

Nusa žiras, tolepe komutumes,
Bozos momçva steri msva kogotumes,
Sica moxtas, ti nokvatams kotumes,
Mupe nžorums, ey gidi, dadi çkimi!

Sicaşeni dadis mupe naçaren,
Konuçkinams, txiri na gamiçaren,
Moda giçkin, gyunaxi na gaçaren,
Nusaşeni defferis, dadi çkimi!

Haşo dulyas dido maven meraği,
Daduşmanet nusalepes bayaği,
Bozoşeni pãnda şafum bureği,
Noğaşe zdim, mutu ren, dadi çkimi!

Esnafikti arişe jur noçarams,
Sermayesti faizi kuluçarams,
Badi skanis karşali konuçarams,
Haķo borci giğun-ya, dadi çkimi!

Badi skani karşali iķitxaşı,
Ar žiraři gyonksis xe mointxaşı,
Kaşa xaftas bureği kogontxaşı,
Badi mu vas, şa ibgars, dadi çkimi!

Duşunite koyuçkindu eseri,
Kafris doğru varti gyaçen keseri,
Badi çkimik mu çķomu-ya amseri,
Do zoşonşi ar şoşe, dadi çkimi!

Yazi, ķiři ķurbetis kelaskidun,
Haķo mogams, xes para var doskidun,
Var açkinen, kçini so elaskidun,
Borciķala derdepe, dadi çkimi!

Badik mu vas, iri bgara nacinen,
Haķo borci, haķo xarci kyacinen,
Var moxtas na, esnafi hek kyacinen,
Hek mendulun, giçkişas, dadi çkimi!

Mutxani ren, çare var do meçase,

Hem giari do hem oncire durçase,
Şarvali burasen do žuğas gyorçase,
Haşopete mogare, dadi çkimi!

İni-ţu3as badi skani iraxuns,
Para meçamfaşı, çarbis araxuns,
Na žirase, bozos bitum noraxums,
Mupe n3orums, ey gidi, dadi çkimi!

Badi xoras kerençi elaxedas,
Sica ţu3a bureğepes muxedas,
Noğamisa ar ğormas konoxedas,
Oxosaras kai gi3ons, dadi çkimi!

Amiyoni, noğames keluxuni,
Okoçkomas, ar yeris koķoxuni,
Badi skani felengis kogyoxuni,
Şamumkvare, ey gidi, dadi çkimi!

Komumkvi do sicak xoşe moyzdase,
Si va zdum do badiş derdi mik zdase?!
Mupe ikom, na Ğormotik egzdase,
Sicaşeni, ey gidi, dadi çkimi!

Heķo mot giğunan sicaş oropa,
Na žirate, Őei “teli keřçopa”,
Dozenginit İnglisi do Avrupa,
Tentenate xvala, e dadi çkimi!

Çifte xases tentena dodvaleri,
Muslimani var gulun modvaleri,
Nandidi çkimi, basmaşı godvaleri,
Kogamitxu giçkiņas, dadi çkimi!

Ma doptkva do ister çili do mşiki!
Kogamitxu, var goşidu lasşiki,
Şapşkva3ere daha bonķanam řriķi,
Ham derdite, ey gidi, dadi çkimi!

Var bğuri do tolik mu mižirase,
İlla gyonksis tentena ižirase,
Ha3iş Ķule Ķaoba mik žirase?!
Axirzamani re, e dadi çkimi!

Mitik var oğodams Tangris niazi!
Ne piçva do ne ar vakit namazi,
Na bğurate, onsuz gyoşinit bazi,
şanda saği var boret, dadi çkimi!

Andğa şasen selaces gemdvanore,

Uça leñas myona, meşamdvanore,
Hem leña do hem kva emodvanore,
İnani vi hamtepe, dadi çkimi!

Telkin giķitxais, şuri moyğare!
Hem Kaybana tentenepe so iğare?
Boxças geķora do okse iğare,
Duğunişa uluri, dadi çkimi!

Xvala-xvala meşaxedi ne çare,
Tenteneşi mu coğapı meçare?
Mesvarapus bazi kusi geçare,
Mutu çare var iven, dadi çkimi!

İduşuni, dulya skani xarapı,
Na ķiktxase, moxtase ar arapı,
İri çeşidi garķvandase coğapı,
Ho do vare, var ognams, dadi çkimi!

“Va bżırafi”-dei, toli odvare,
Xoca ginçarase, gyonksis eydvare,
İmani giğun na kyona geydvare,
Mupe golamżinan, e dadi çkimi!?

Gisvanore zemzemi do gulyağı,
Ka’i re na, mogixtase meleği,
Ar kefini, arçkva ķyamet gomleği,
Giçanore, giçkiņas, dadi çkimi!

Doxaziri, sanduğis gegiziņas!
Ar çapa do xope eluziņas!
Si ķapula dunyas mod megiziņas,
Andğa şase, bğurate, dadi çkimi!

Gogabğase akrepi do žižiła,
İpti toli eşegoğase illa!
Si ham dunyas muço giğufu dulya?
İmskimefi gofi, dadi çkimi!

İmskimefi, tis niçamfi duzani,
Var ognamfi, icoxamtes izani,
Xaziri ren, dadi, teras mizani,
Mżonore, giçkiņas, dadi çkimi!

Ham derdepes dogogura ilaci,
Si tobe vi, mati gava duvaci,
Meşaxedi, ibgari aci-aci,
Acansuzi si xvala, dadi çkimi!

So žiromfi, ister acani gori,

Jur yorğani, sum şiltes na ningori,
Kefinite haži leñas ingori!
Xasiristi razi re, dadi çkimi!

Moda ili, oxoris mod duşali?
Sirmali do anşlasi so duşali?
Muper xura uça leñas unşali?!
Mutu var gokaçun, e dadi çkimi!

Kaybanape sanduğis gegikçase,
Muper xura uça leñas gikçase?!
Ar kefini unaxu gokokçase,
Dunyas mupe içamşi, dadi çkimi!

Dari dunyas kodoskidi xavesi,
Na mumkvamşi sirmali do canfesi,
Mezare ren bulbulişi kafesi,
Meşaxedi si xvala, dadi çkimi!

Şuri so ren, kafesişe gamşui?
Dunyas xolo ivalaşi, ginşui?
Gogabğase kudeloni munşuri,
İliti var doskidur, dadi çkimi!

Nuri Dudununoğlı, Arkaburi-Çarmaturi, 45 žaneri, Viže, 14.VIII.1917

55.

Nani, nani, ha nani
İnciri, ginşanare,
Si nana mu ğodare
Ma kai goğodare!
çiçişa bere çkimi
Ma kai goğodare
Si baba mu ğodare?!

Bariaxřar Mustafa Bekeroğlı, Arkaburi, 80 žaneri, Peronti, 20.VIII.1917

B. VIŽURİ TEKSTEPE

56. AĞREMİ DO MODULİ ONA

Ağremi ona, ağne na ixaçken, onas użumenan. Ar dađi kogepxvitķo, uķaçxe hem dađi daçxurite oņçvitķo, uķaçxe dopağitķo, uķaçxeti dopxaçkitķo, hem oras hem yeris ağremi ona użumenan.

Ar oxaçkoni yeris ar fara dopxaçkitķo, uķaçxe ar daha dopxaçkitķo, uķaçxe ar žanas va pxaçkitķo, uķaçxe xoloti hem yeri dopxaçkitķo, hem oras hem yeris Vižurepek moduli użumenan.

Oğine kimi masas na goğomixen, xoca kuni dido zihinli koi ren, miķnađisi steri na vuğvare, nena meopums. Elxasil dido zeki ren.

Tepiķ Efendi Sururi, Viğuri, Atina, 7.VIII.1917

57.

“Andđas mu mağodu, kogikini?” “Var mikin, ar domiğvi!” “Giğvare!”

Mutu uvalis komeđaxtu, uvali gamaxvađu, kveri dolomiziđu, memixu; uķaxe ķađu hek elaxerđu, muoti ren kođiru. Muo điru, mtuis ar konađķvađu. Mtuikti hem oras ķađus ucis kogyaknu. Hem oras birdeni mtui, ķađu uvali baraberi birdeni okti yeri na rđušeni, baraberi ingrimones. Kveriđi sahibis, haya ađiruđ ķule, “Ey, vax, ma mu pkomare ađiđ ķule”-dei ibgaru xai, gyađķvađu, gyađķvađu.

İšte haya Viđuri akillepeđi nena ren. Hem akilliti etinođli Mustafa ren.

Tepiķ Efendi Sururi, Viğuri, Atina, 7.VIII.1917

58.

Ar koik jur oxorca keopudoren. Oxorcalepe oķobuđesdoren; heyak “ma elemancirare”, hayak “ma elemancirare”.

Uķule hem kois oxorcalepeğa baği var axenudoren. Artuk “hayas mu boğoda, ar ķini oğopa do ķini ren-dei, bomđina, belki dobiraxağe!”

“Muğen oķobut tkva? Hemuğen oķoburti?” Aha “priğ” do ķini oputxinu.

Uķule oxorcaği, ar na ren, ķiniđa idu do: “aa, ķini, obđe skaniğa moxti!”

Sefer Remzi Hacixeliloğli, Viğuri, 35 đaneri

59.

Ar oxoris sum cuma korđudoren. đuđelik var ialiđamđudoren. Didilepek ialiđamđes do đuđelis amđesdoren. đuđelikti giari oķkomuđ ķule, şuğas kogeđaxedurđudoren. Didi cumak “hayak var ialiğams do muğen boskedinat? Ortani cumak “ar đanas daha korđas, belki dialiasen?!”

Ar đana kogolaxtuğ ķule xolo var ialiğu. Giari oipxos do şuğas kogeğaxedun. Didi cumak ortani cumas uçu “he, haği babaği mali pai doğat, meğat pai muği do haği gale međđķoat!”

Babaği mali pai doves, oği do vit manati arti đxeni, ar eheri, arti baba muğiği izme đuđelis kodoskidu. Hentepe komees do haği “iğzali” uğves.

Heti şuğağe keyselu, gale kogamaxtu, đxenis eheri kogedgu, baba muğiğe mutu doskidu, keopu, đxenis gexedu do iğzalu.

Ar đanađi gzas ar dadi kuonudoren, heko iğzalu. Heko iduğ ķule đxeni kyuopes, axiris konoķores, muti oxoriğa kamaxtu. şuğas kogeğaxedu. Ar tutas kododđitu heko, gale mutus var goiđķes. Giari oipxos do şuğas kogeğaxedun.

Dadi muğik uçu ki “hako dogoilat!” “ma hako var biiler!” tku. đxeni domixazirit, ma bigzalore”. đxeniti duxazires. Vit manatiti dadi muğik komeu. đxenis gexedu, iğzalu. İdu, idu ar đanađi gzas mendaxtu. Ar şeheris kamaxtu.

Ođķeduis, didi ķonađepe ren. “Heyas dobdđita, hayas dobdđita?” ariği tiğa iğzalu. Soti va dadginu. Ar miķorđanci korđudoren. peyağa iğzaluğoren. Heyas ducoxudoren. Ducoxuis, gale kogamaxtudoren. đxeni kaeopudoren, xanis konoķorudoren. Ham koiti oxoriğa

kamaxtudoren, tuŝas kogeŝaxedudoren. Sum dĝas hek korŝudoren. Miĝirŝancik uŝudoren “si muper koĝi re? sum dĝa ren, hak na moxti. ar gale var goiŝker!” Heyak uşuş kule, eyselu, gale kogamaxtudoren.

Goiŝkeduis, ar didi kale kaŝirudoren. Hem kalesti galendo demirişi kaŝuĝite ĝoberi ŝudoren. Hem kalesti ar nekna uĝuŝudoren. Hem neknaŝti dido koĝi nobĝuŝudoren. Hentepe aŝiruis, goiktu, doloxe kamaxtudoren. Miĝirŝancik “mutu kogaŝirui?” uŝudoren: “heya mun ore, ar didi kale koren!” Miĝirŝancik uŝudoren: “heko doloxe ar Urumi koren, arti durduli kuonun, miti var gyaxunen, heko koĝepe ulunan, kaŝvli ikuman eyido oşi lira dodumelan eyido ŝxeni durdulis gexedunan. Durduli meŝkomes, hem koĝi doĝuru, Urumişi oĝkindru heya ren”.

Hem tuŝas na xerŝu koĝi, tku ki “heko ar ma mendemiyoni!” Miĝirŝancik uşu: “si heko para kogiĝuni?”

“Ma”-ya uşu oşi do eĝi manati komiĝun”-ya, uşu. “Heko mŝika paraŝa var ikums”-ya, uşu. “Īdu, belki dovasen”-ya, uşu. Miĝirŝancikti eyselu do igzalu. Hem Urumis uşu ki “Ĉkimis ar koĝi koren, hako moxtasen”-ya, uşu.

Urumik “naĝo para uĝun”-ya, uşu. “Oşi do eĝi manati uĝun”-ya, uşu. “Oşi do eĝi manatite var iven”-ya, uşu. Miĝirŝanciti goiktu, iŝuŝakis “e vana komoxtas”-ya, uşu. Īdu miĝirŝanci, tuŝas na geŝaxerŝu koĝis “haide, bidat”-ya, uşu. Hekolen baba muŝiŝi ĉizme komoidu, eyselu do igzalu. Īdu do kaŝvli doves Urumi-ĝala: tuŝas na geŝaxerŝuk ŝxeniŝe melu na, doĝuru na, para Urumişi ren, var melu na, durduli omŝinu na, parati, durduliti, tuŝas na geŝaxerŝuŝi ren.

Tuŝas na geŝaxerŝu, durdulis keuĝaŝu. Durdulis var naŝkoĝu. Durdulis geĝu uzengi, ĝaleŝe kogamaxtu. Milletik oŝken. “melasen”-dei. Var melu do igzalu. Īdu, idu, oŝkeduis, ar ŝepes ar bozok altunişi ŝepŝite ŝĝari zumums. Tuŝas na geŝaxerŝuk, meraĝi vu. Durduli goktu hekole. Hekole gamoŝinu. Goliŝuŝa, ŝasi var ancubalu. Ar daha goktu durduli. Goliŝuŝa, hem bozos ŝasi uncubalu. Īŝuŝakis hem bozok “dodĝiti”-ya, uşu. “Hem ŝasiŝi marifeŝi dogogura”-ya, uşu. Hem ŝasiŝi marifeŝi: raki, ŝarabi, gyobais, meorais, altuni iven-ya, uşu. ŝĝari gyoba, meorais, gumiŝi iven, uşu. Haide, haŝi igzali-ya, uşu. Hem ŝasi xeirli gavas”-ya, uşu.

Tuŝas na geŝaxerŝu, hem seris miĝirŝanciŝa komextu. “Nekna gonŝki”-ya, uşu. Miĝirŝancik nekna gonŝku, kamaxtu, durduli xanis konoĝores. Hem tuŝas na geŝaxerŝuk, “ar raki, ŝarabi komoiĝi”-ya, uşu. Miĝirŝancik komuĝu. Hem ŝasis gogyobu, meoru, altuni divu. ŝĝari gyobu, meoru, gumuŝi divu. Hentepek hem ĉarĝis ŝarabi, raki puŝi vit manatis ŝu na, eĝi manati meĝes, tel keĝopes. Teliŝi altuni doves.

Altuni na dobĝaŝes, yeri var ŝires. Uĝule ar duŝis maĝazas kogyoĉkes. Oşi durgeli, oŝiti ŝaŝi dokaĝes. Heko oxenapamŝeŝa, Urumik kognu. Īdu hukumetişa, dava oĝodu: “ma durduliŝa kaŝvli piĝorŝu, vana altunişi ŝasi miĝurŝu, ma heyaŝa kaŝvli var piĝorŝu. Durduliĝala ŝasiti memixiru, igzalu. Haŝi ŝasi ĉkimi re!”

Hukumetik miĝirŝancis, tuŝas na xerŝus ucoxu: “ham koĝiŝi ŝasi komeĉit”-ya, uşu. Tuŝas na xerŝuk “ham ŝasi ĉkimi ren-ya, uşu, haşo jur ŝasi daha komobiĝa na, ham koĝi tkva yonĉaten-ya, uşu. Egere va momaĝas na, ma emonĉit”-ya, uşu.

Hekolen ar ŝanas muvleŝi komeĉes. Miĝirŝanciŝa komoxtes. Durdulis kogexedu tuŝas na geŝaxerŝu, altunişi ŝasiti nus uĝun. Hekole igzalu. Hem ŝepeŝa idasŝu. Gza meyanŝalu, var alu. Īdu, idu, ar ŝehris kamaxtu. Oŝkeduis, ar komoli var ŝiru. Ĉarĝi baŝiŝa igzalu. Ar komoli var ŝiru: mtelti oxorcaŝepe! Ķitxu ki “hak komoli va reni?” Oxorcaş tku ki “hak komoli dido rŝu, amma paŝiŝai ĉkunis biĉi duĝuru. Ser mezare oĉvapu, bitum doĝuru. Haŝi paŝiŝai ĉkuni hamseri ĉvasen, heti ĝurasen!”

“Hem paŝiŝaiŝ yanaŝa mati mendemioni!” Heko mendiones. Īŝuŝakis, paŝiŝais kaŝiru. Paŝiŝai ŝaxŝiŝe kogextu. Hem koĝis ŝxeni kyuĉopu, ar xanis konoĝoru, hem koĝi elikatu, jin keionu. Uşu ki “ham na goiŝker, yerepe, xazinape bitum ĉkimi ren. Hantepe si komekĉi, ĉmaniŝi ma

mazares kodomoxvi!” Tuŝas na geŝaxerŝu, uşu ki “muşeni, si muşen dogoxva? Mutu derdi giŝun, ma miŝvi eyido ma gixena!”

“Ma ar biçi komionurŝu. Hem biçi domiŝuru. Ham aris na rŝes oepes bovapi, bitum doŝures. Hamseri mati pvarŝi eyido mati bŝurartŝi!” “Biçi skaniŝi mezare ma kodomoguri”-ya, uşu.

Hekolen eyseles, mezareŝa igzales. Kodoguruis, padişais “si igzali”-ya, uşu. Padişai igzalu. Musti lumci davu, hem mezarekala ar avaŝi kodgirŝu, hemuşi pavrepe na dibŝu, kookosu, heko komeşaxedu. Seri umes, serişgverdis ar mutxa mulun. Sanki dunya dolibŝen. Oŝkeduis, sicades gexuneri ar bozo komoxtu, mezares keoxedu. Ar kogoiŝkedu, miti var aŝiru. Cebeŝe ar xe iŝu, ar ami keŝiŝu. Mezares geokiŝu “oiŝki”-dei! Ar daha hem biçis “disaŝi, keŝaxti”-dei, uşu.

Hem biçi keŝaxtu. Alis kodolikiŝes. Hekolen biçi pŝogyas kogelanciru. Bozoti jindole keyanciru. Juriti dancires. Tuŝas na geŝaxerŝu, pavriŝe kogamaxtu, hem ami bozos noxiru, geri hem pavris komeşaxtu. Mamulik diiruis, gouŝxes. Goiŝkeduis, ami va ren. “Mubareŝi avas”, tku. Bozo eyselu do igzalu. Biçi kogamaxtu oniŝe. Bozok hem amite na oŝurinu, oepe bitum dosaŝu.

umaniŝi padişaişi biçi elaateri padişais konuonu, padişaik ŝaxŝi koŝki muşi bitum meamŝu, var eopu.

Hekolen gextu do durduli muşis gexedu do igzalu. İtuŝakis ar xai daŝis durdulik tku: “ma dobŝuri!” Durduli doŝuru. Hem oi uxete kodoskidu. Ar ŝanaŝi gza kuŝun. Jur da daha doskidu. Kuxepes iŝuŝakis, ar ŝeheris moxvadu. Hem ŝeheri verane ren, arteŝi oi va ren. Ar limani koren ki, na moxtasen, gemi bitum geilams. Ham oik meraŝi vu. Galendo oŝkedu ki limanis gale jur gemi daha kodgin. İŝareti oŝodu “feluate ar gale komoxtit!”

Hekolen feluate oepe kogamaxtes. “Muşeni micoxamt?” uşves. Hamuk uşu: “hem gemi na geilui yerişa, ar ma mendemionit!” Ham oi eopes do hem yerişa mendiones. Başis kogeladgitu. Oŝkeduis, ar bozo limaniŝe keŝaxtu, arguni dokaeri. Felua gyolapasŝu, tuŝas na geŝaxerŝu, naaŝu, tiŝ tomate oopu, hem arguni goŝuŝu. Bozok uşu: “arguniŝ marifeŝi dogogura”-ya, uşu. Biçikti, domoguri”-ya, uşu. “Arguni duz yeris dodvais, ŝepe diven”-ya, uşu; ŝepe yeris dodvais, duzi ova diven”-ya uşu.

“Haŝi ma memaŝkvi”-ya uşu. Hekolen gale kogamiones, aikepe igzales. Hem oik duzis dodu arguni, ŝepe divu, ŝepes dodu, duzi divu. Hekolen artuk ar gzas gedgitu, igzalu. İtuŝakis, ar onaŝi koŝiru. Oŝkeduis, demirişi nena uŝun. Argunite hem nena geŝaxu. Enni jin ŝabaaŝa kextu. Ar nena gonŝku, ar odaşa kamaxtu. Odaşa amaxtuis, odaş nenas zili rŝu. Zilik ŝkiralu. ŝkiraluis, ar xaziri sufra komoxtu. Oŝkeduis, hem altuniş ŝasi na uŝurŝu steri, jur ŝasi daha hem sufraŝ kogedgin. Tku ki, “keŝopai mot eŝopumŝai?” Hantepe iduŝunŝuŝa, sufra eyszdu, igzalu.

Uule oŝkeduis “ar paytoniŝi sersi komoxtu, Acab min oren-ya, tku. Pencereşe oŝkeduis, paytonite ar bozo mulun. Hem bozo moxtu, nenas oŝkeduis, nena ŝaxeri” Hem biçi odas kilimepe elaziŝu, heko doŝkobu. Hem bozo imŝu do kodoxedu.

Ar daha ognu, paytoni mulun. Ar bozo daha moxtu do kodoxedu. Mŝika dahaşi ar daha bozo komoxtu, kodoxedu. Hentepe sumiti dalepe ŝesdoren. Ar daha hentepeŝa ar sufra komoxtu, jur ŝasi kogeladgin, ariŝi ŝasi va ren.

Didi bozok “ar ŝepes şkari bzumumŝi, ar oik ŝasi goŝomiŝu”-ya. Ortani bozok “padişaişi biçis bavoropi-ya, baba muşik var memu-ya, uule amite boŝurini, seri biçi, cumbuşi bikumŝi-ya. ami ar biçik memixiru-ya”. ŝuŝalikti “ar limanis borŝi-ya, gemepe moiŝes-ya, argunite gebolapamŝi-ya, doloxe dopumerŝi-ya, uule arguni ar biçik goŝomiŝu-ya. Marifeŝi kimi heya rŝu”-ya. Hem oras hem biçi kogamaxtu. “Aha skani ŝasi-ya, aha skani ami-ya, aha skani arguni-ya!”

Bitum heko sufras kogyubğu. Ukule ham biçis użves: “mu derdi giğun”-ya? “çumanişi ondgekos arti akardaşi komionun-ya, juriti emonçanen-ya, ar žanaşi gzati komiğunan”-ya! Bozok użu: “hemuşi derdi mo zdum!”...

Mustafa Kalafağli, Manasteruli, 40 žaneri, 14.VIII.1917

60.

Ar oxorcas arteği biçi uyonun. Nana muşis użu ki “kadiş çili mosinapas”, nana muşi mendoçku. Kadiş çilik użu ki “moxtas, furnis meşaxtas, seri ma hek bidare do bisinapare!” Lumci muço ivu, biçi idu furnişa, furnis komeşaxedu, kadi komoxtu seri.

Çili muşik “andğa lazuti var mamçkvinu, ar diška doçiti-ya, idu, furnis meşogzi”-ya. Kadi iduş kule, ożkeduş kule, ar biçi komolaxen. Kadik “hak mu ikom”-ya? Biçik kogyoçku furnişi ozumus. “heya mu ikom?” użu. “Furni boxenapam”-ya. “Dozumi do gamaxti”-ya!

Biçi kogamaxtu. İdu, haži biçi oxorişa, nana muşis użu ki “ma bidare kurbetişa, azuği kogemidvi, ma hak var dobdgitur!” Nana muşik użu ki “e, sabri vi, e skiri! ma ar daha bigzala!” İgzalu. Oxorcas axvežen: “mu iven, ar skirişe gale mo mžopxum. Mu iven, razi divi!”

Hekti użu ki “ham seri komoxtas-ya axiri-tavlaxanas, hek doŭkobas, ma seri geptare”-ya! Kadi komoxtu xolo oxorişa. Çili muşik “žxenis mutu var mepçi!” Kadi kogextu. Ożkeduis, hem biçi hek ren. “mu ikom”-ya? “musafirepe moxtu, eyido mžika skanda var matku eyido samani bixiramti”. Kadik uż ki “komoigi çuvali, kodolobgi do igzali!”

Komoiķidu çuvali, avlaşa kogamiğu. Hek meŭkoçu çuvali. Biçi artuk idu oxorişa, nana muşis użu ki “ma daha var dobdgitur! var minon azuği skaniti!” Nana muşik “gogağari, e skiri! ar daha ma bigzala, ar daha dobxveža!”

çumanişi igzalu, İdu, kadiş çilis axvežu: “dunyas miti var miyonun, ar e skiri miyonun, ar dusinapi!” “ham seri komoxtas, toki kuçxeşi kitis gebidvare, toki nçvale-nçvaleri, toki içoduis, haman xe moyğas, gucinas, odas ma xvala bore!”

Haži kadi dinciruş kule, oxorca toki moiğu do kadişi kuşus kogyodu. Bere komoxtu. Tokis konaonu. İdu, idu do toki daçoduş kule kadişi kuşus kogyaknu. Kadikti xes konaķaçu. “Kyona komoiğit”-ya. Oxorcak komoiğu. Kadik ożkeduş kule, xolo hem bere. “hak mu ikom”-ya? “andğa tkves-ya, kadişi kuşu mekvateri-ya, majurak tku ki, var, umekvatu ren-ya! Kauli pit, heyaşi ożkomiluşa mopti!”

Kadik “amani, kai ożkedi, aha mekvateri ren-ya, idi, hešo użvi”-ya. Bere igzalu oxorişa. Daha nana muşis “oxvežinu golilu”-ya! “ma daha var dobdgitur, ti çkimi gomdinare”-ya! Haži kogamaxtu hem biçi oxoris. Bozoş dolokunu dolikunu. Kadi na mulun, gzas hek kodoxedu. Kadik użu ki “si min ore”-ya? “ma ar fuķara yetimi bore”-ya. “ee, çkimiķala komoxti, a oxori çkimis dogodginare”-ya...

Haži kadik kitxu ki “mu gcoxons”-ya? “coxo çkimi kuşu ren”-ya. Kadişi bozok kitxu: “mu gcoxons”-ya? “burğuli mcoxons”-ya. Kadik artuk idu çarçişa, hantepe oxorca elikatu do xamamişa ides. Hek kese saņoni dusu. Haži xezmekyarik na ren, kitxu xanumis, “kadi var gogaşinui”-ya. “gomaşinu, mu feide ren!” “si ixvami-ya, belki kuşu komemaçanoren. Ma “amin-amini” ptkvare”.

Xanumik ixvamu, tku, tku, var naçanu. Haži ma bixvamam, tkva jurik “amini” tkvit!” ixvamu do xanumik do bozo muşik “amini” tkves. Ar daha xezmekyarik tku ki “aa, mžika komemaçanu. Amani “amini” tkvit! Tamami goņçimuis, aa, haži so biğa?”

Xanumik “ar dopat”-ya! Keyoxedu xanumis, doğodu. Ukule bozok tku ki, “mati moğodi-ya!” hemusti keyoxedu.

Haži kadik ham bozos toli gedu. Bozo muşi do xanumi muşi ogzalu. Bozos užu ki-ya “çare var uğun, hašo pãaten!” “hešo ar xufulaşe meşonçi do hekole pãaten”-ya! Ar toki kuğun xezmekyaris; meşonçuis, toki kogyudu. Hek konokoru penceres. Goyktu haži biçi, kadis komuxedu. Kadisti dođodu. Kadik nena var vu. Xezmekyari imtu. Çili muşi lumcis komoxtu. Kadi hek nokorun. “Ha mu ikom”-ya? “Tkva na goğodes, mati domođodu”-ya.

Bayaktari Çepođli, 80 žaneri, Viže, 13.VIII.1917

61.

Ar oxorcas ar biçi kuonuđodoren. Hem oxorca dido fuķara ũdoren. Biçi muşikala ar ũheriřa igzales. Biçi muşis armžika oçaru kuķkiđudoren. Biçi muşik, mitxani rens karfali uçaramđudoren, xut para, vit para meçamũesdoren. Axşamusũi muk giari oimxorđudoren, nana muşisti ar žuťa giari nuğamũu. Hem biçi uķaçxe ar vapuris kapťani divu. Vapuris dido para doķkindu. Vapurişe kogamaxtu. Oxori muşiřa iduřakis, ar koçik gzas ar sanduđi gamaçamũu. Hem koçikti zoponũu ki “ham sanduđi na eçopasen, koçiti pişmani, na var eçopasenti pişmani”-ya. Hem vapuriři kapťanik “mutu ivase, ivas, ma ham sanduđi epçopare!” Sanduđi xutoři liras keçopu. Oxori muşiřa mendiđu. Ar žuťa oxori kuđuđudoren. İdu do hem sanduđi, var gonžkuřakis, oxoris keladgu.

Nana muşik užu ki, “çku oxori žuťa miğunan, haya si mu ğodare, muşen eçopi”-ya, užu. Biçi muşik “işte keççopi, mun oren, mati var miçkin!” Hem seris hem sanduđi oxoris kododges do naşkves. Xoloti doloxe var ožķedes.

çumanışı eyseleş Ķule, oxoris doloxe xut çeşidi giari, giariķala çai, Ķave, tel ũei xaziri koren: “haya mik vu”-dei, goyşaşes. çumanişe biçi do nana muşi noğaş a igzales. Moxtesş Ķule, xoloti giari xaziri ren. Ar daha biçiş nanak tku ki, “ma ar pçvare, ham giari mik ikoms?”

Hem seris doçu. Ožķeduş Ķule, biçi muşik na moiđu, sanduđişe ar bozo kogamaxtu. Biçi muşis užu ki “ham giari mik ikoms, kogiçkini? Si na moiđi, sanduđişe ar bozo gamulun do heyak ikoms”-ya, biçi muşis užu. Biçi muşi idu do sanduđi eřaxu. Doloxe ožķeduş Ķule ar mskva bozo koren. Bozo kogamionu. Hem bozo biçiş nanak biçi muşis komeçu.

çumanişe biçiş nanas ar mutxa kva steri ũei komeçu bozok. Ķçinis užu ki “haya noğaş a iđi do koķoxvapi! Dido para meķçanen!” çumanişe noğaş a mendiđu Ķçinik. Ar esnafis ožiruş Ķule “haya so žiri? ma komomçi”-ya, užu. Ķçinikti komeçu. Ķçinis heķo para meçu ki, foťa, cebepe na uğuđu yeri, mtel yeri, parate apşu. Esnafik užu ki-ya “çumanişati moxti! aķonari daha meķçare”-ya, užu. Ķçini axşamusũi oxoriřa ar yuki parate igzalu. çumanişe xol idu, eķonari daha para komeçu.

Hem bozok uķaçxe ar didi oxori doxenapu. Ķçiniři biçi ar seris sotxa igzalu. Bozoķala Ķçini oķaķides. çumanişe biçi muşi moxtuis, nanak užu ki “ham bozo orospı ren”-ya. Biçi muşisti hem seris guri muxtu. Oxorca muşikala var isinapu. Biçi dinciru. Seri bozok ibgaru, ibgaru do biçiş odaşa igzalu. Biçik, bozo odaşa iduş Ķule “si başķa biçiķala muşeni isinapamũi”-dei, bozo xamite doçķoru do pencereşe oķapınu.

çumanişe hekole ar xoca goliđudoren. Bozo žiruş Ķule, xocak oxori muşiřa mendionu. Bozos yara na uğuđu, xocak duşvelu. Ķai divuş Ķule xocak užu ki “ma si keķçopiķo, var iveni”-ya, užu. Bozokti “ma si keķçopi”-ya. Xocak bozo keçopus Ķule, bozo na çķorudorđun, biçik tku ki “ma-ya hem bozo bžirare do mobiyonare ya ma ķaibi bivare”-ya, tku. Xoca do boxok tkves ki-ya, “çku heyak dompılanen! Hakole bimřat”-ya! Xoca do bozo imũes.

İdes, ides do ar ğali konages. Ar žxeni keçopes. Xocak tku ki, “ma ham ğalis žxenite komeķapta do geri žxeni moķoboşķvare do siti komeķaxtare”-ya, užu. Bozok “ođine ma

meĳaptare” uĳu. Bozo ʒxenite meilu. Geri xocas ʒxeni var mouĳu. Gexedu ʒxenis do bozo imtu.

Xocak tku ki “ya ma ham bozo bʒirare ya ma Ƴaibi bivare”-dei xoca bozos meĳiſu. Bozo idu, iduſ Ƴule, ar daĳis ar biĳik ar feluƳa ikomtu. Hem biĳik bozos uĳ ki, “ma si keĳĳopiƳo, var iveni”-ya, uĳu. Bozokti “diven, ma keĳĳopi”-ya. Bozok, hem biĳik keĳopuſ Ƴule, uĳu ki, “ma ar feluƳate zuĳas kogomiyoni”-ya. Biĳik zuĳas epei kogoonu. UƳaĳxe bozok tku ki “haĳi ma kodomoguri, moĳĳedi do ar zuĳas kogopta”-ya, uĳu. Bozo zuĳas ordo-ordo amilu do imtu.

Hem biĳik tku ki “ya ma ham bozo bʒirare ya ma Ƴaibi bivare”-dei, biĳi meĳiſun. Hem bozo hekole idu, idu do ar ĳobani konagu. ĳobanik uĳu ki, “ma si keĳĳopiƳo, var iveni?”-ĳobanikti hem bozo keĳopu. ĳobanis uĳu ki, “si oxori skanis nana do baba var ĳiyonuni, idi do ar doƳitxi ki, uƳaĳxe ma momtinaneni”-ya? ĳobanik mali nuſku do oxoriſa igzalu.

Oxoriſa iduſ Ƴule, bozo mtel mali kogamaĳu do imtu. ĳobani moxtuſ Ƴule, bozo var ʒiru. ĳobanik tku ki “ya ma ham bozo bʒirare ya ma Ƴaibi bivare”-ya do bozos meĳiſu.

Bozo idu, idu do ar bimbaſik dido Askerepes talimi oxenapamtu. Bimbaſik bozo ʒiruſ Ƴule “si ma keĳĳopiƳo”... Bozok uĳu ki “kemĳopi”-ya. Bozo keĳopu. Oxoriſa mendionu. Oxoriſa ideſ Ƴule, bimbaſis otxoneĳidovit oxorca kuonuudoren. Bozo hekole imtu. Ar yeriſa igzalu.

Hem yeriſi padiſai doĳurudorfun do padiſai oxenuſeni ham bozoti, Ƴoĳepe na oƳibĳesdorfu, yeriſa igzalu. Heko heſo adeti uĳuſdoren ki, padiſai miti ivasen, Ƴinĳi oputxinamſdoren do miſi tis Ƴinĳi eyoxedaſu, ham padiſai ivefu.

Ar fara Ƴinĳi oputxines, bozoſi tis keyoxedu, Hem bozo heko padiſai doĳopxes. Padiſai ʒopxesſ Ƴule, na xeſu yeriƳala, ar ʒƳari gamiudoren. Hekole gzati goliudoren. Bozok hem ʒƳaris ar Ƴai muſluĳi doxenapu. Arti didi resimi muſi doxenapu do ʒƳariſi jindole kogelokiĳu. Jinti Askeri heko kododginu. Askerepes uĳu ki “hakole miti golaxtasen do “ey gidi, bozo ĳkimi, miti tkvasen, oĳopit do hako komomiyonit!”

Andĳas hekole na goliſu, en iffidaneri komoci muſi, hem resimi ʒiruſ Ƴule “hey gidi, bozo ĳkimi, acab so re”-yaſ Ƴule, Askerepek oĳopes, yani muſiſa mendiyones. Biĳik bozo var iĳinu. Bozok ham biĳi iĳinu do xapiſis komoloxunu.

Ar daha hekole xoloti majurani komoci muſi, xoca, hekole goliſuſakis, bozoſi resmi koʒiru. “ey gidi, bozo ĳkimi! Acab haĳi so re”-ya, tkuſ Ƴule, xocati oĳopes do xapiſi doĳopxes.

UƳaĳxe xolo hem ĳobani hekole goliſuſakis, hem bozoſi resmi koʒiru. “ey gidi, bozo ĳkimi! acab haĳi so re”-ya, tkuſ Ƴule, ĳobaniti oĳopes do xapiſi doĳopxes.

Andĳas xoloti ƳaiƳĳi hekole goliſuſakis, bozoſi remi koʒiruſ Ƴule, “ey gidi, bozo ĳkimi! acab haĳi so re”-ya, tku. Heti xapiſi doĳopxes. Majurani dĳas xoloti bimbaſi hekole goliſuſakis, bozoſi resmi ʒiruſ Ƴule, hemukti, “ey gidi, bozo ĳkimi! acab haĳi so re, ar kogʒiriƳo”-ya, bimbaſiti xapiſi doĳopxes.

UƳaĳxe hem bozok tito-tito hemtepes ucoxu do uĳu ki, “hem bozo muſeni gorumti?”

Bimbaſik uĳu ki “ma hem bozo keĳĳopi do oxori ĳkimiſa mendebiyoni. Otxoneĳidovit oxorca komiyonuſu. Oxoriſa biyonuſ Ƴule, imtu do heyaſeni bgorum”-ya.

Bozok uĳu ki “si oki otxoneĳdovit oxorca kogiyonuſu, hem bozo muſen eĳopumti”-ya, uĳu. “hem bozoti ma bore”-ya do ti noƳvatapu.

UƳaĳxe ĳobanis ucoxu. ĳobanis Ƴitxu ki, “si hem bozo muſen gorumti? mu oĳodamti-ya? hem bozok si mu goĳodu”-ya? ĳobanik tku ki, “ma hem bozok eĳĳopare-dei oxori ĳkimiſa mendemoſku. Bidiſ Ƴule mtel mali ĳkimi kogamaĳu do imtu. Heyaſeni bgorum”-ya, uĳu. ĳobanisti ti konoƳvatapu.

Soĳuni, mtelis ti noƳvatapuſ Ƴule, en oĳine sanduĳite mu na eĳopudorfun, komoci muſis ucoxu. Uĳu ki, si hem bozo ʒiriſ Ƴule, muſeni “ey gidi bozo ĳkimi”-ya tkvi? Hem biĳik uĳu ki, “en oĳine hem bozo ma sanduĳite vapuriſe oxori ĳkimiſa biſiſ Ƴule eĳĳopi do oxori ĳkimiſa mendebiyoni”-ya, uĳu do heyaſeni bgorum, zati nana ĳkimi ma sebebi domavu: bozo

orospi ren-deine, bozo xamite domoilapu do heyaşeni guri domaçven do ar daha kobžira-deine, gobulur”-ya, užu.

Hem padişai kītxu ki “hem bozo haži si kožiriķo, ičinafi”-ya, užu. Biçikti užu ki, “biçinafi”-ya. Padişaik užu ki, hem bozo ma bore”-ya.

Biçiķala oķikates do biçiş oxorişa geri igzales.

Ali Riza Delimemedođli, 18 žāneri, Abusufļa, Viže, 13.VIII.1917

62.

Askeri biviş Ķule Kutaisişa mepti. Ar žānas kodobdgiti, xolo geri komopti. Omçopes zaptepek, domcğones polişakis. polişe bimti edo komopti xol Vižeşa.

Ar tutas kodobdgiti oxori çkimis, Ķkobaşa gobiři oxorcaş dolokunute. İrik koxomižones, bigzali Bağdatişa. Jur žānas kodobdgiti Aleksandre Çikvinižeş oxoris. Baba çkimik karfali momincğonu: moxti-dei, var mebuuci. Uķaçxe Ķoçi komoşku. Hem Ķoçis var mebuuci, miyonamfu, moşkurinu: hukumetis ambari meçafu do moçopařafu do mcğonařu Trabuzanişa. Maxvežu do komomiyonu oxorişa.

Jur tutas kodobdgiti, bigzali askerişa. Muxarebe geiçķu, bigzali Murğulişa. Murğulişe Açaraşe bigzali. Hekole komoktes do komoptit Arkabişa. Arkabis bizabuni şifote, komomoşkves oxorişa.

Ar žānas kodobdgiti oxori çkimis. Urusişi askerik nokta oķoxu, komoķaxtu Sumlaşa. Muhaciri dobivit, biigzalit Rizenişa. Ar tutas kodobdgiti xol dobivit teslimi, komoptit oxorişa. Na mebaşkvit şeyepe, hiç mutu var mažiru, mtel xolo gomindunu.

Osman Ogiogļi, 28. žāneri, Abusufļa, Viže, 12.VIII.1917

63.

V Boginas buşkuci komeşaxtu do ingrinu...

V Topri keuçopat, domžķat...

V Naķo sahaşis doxedut seri?

64.

Mu gižu nana skanik merdeven bařiķala?

Mu tkvasfu nana skanik moxtiķo çkimiķala?

Ar nuķu kelegidva ķçe gurpiciķala,

“Mskva bivare” dotkva na, isvi pero do ķala!

Arkadaşi gavare, var megaşkumer xvala!

Sum dğas ar loķma giari korfa do skaniķala,

Golokti do možķedi ala tolepe ala!

Oroperi çkimi re mot gulur mitiķala?

Ma vit Ķoçi dořilum, gžiriķo bařkaķala!

Ziķva kelebudviķo tokme řarvaliķala.

Tangrik mu egoçkindu si çkimişeni bela?!

Var konuca mitis, ela, bigzalat ela!

žķaris dolişkidare, vaşa xincişe mela,

Si ma komemaoni, řanda žirare xela!

İmşi, komoxti çkimda, mendrale xe givala,

Porça okogibğare şkas tude umpākala,
Tkvanis mskvape koreni, komepta skaniĳala!
Ar hak ona dopxaĳka meĳideri ĳarĳala,
Kuĳxepe egizda do mobidva xuciĳala,
Bekiti saĳiri re, gicoxam uciĳala,
Ma hak dido misterun Rusiş bozopeĳala,
Dunyas mutu var minon, mtel borĳa bozoĳala!

Bayaktari Ćepoĳli, Aburi, 80 ĳaneri, Mesud Peylevanoĳli, 30 ĳaneri, Ćevruri, Viĳe,
12.VIII.1917

65.

Ar komendemoĳĳedi, kale ofridi sari,
Heşo meĳiĳĳomi ki ĳvalepe divu nari,
Giĳvi, var memiuci, ma domĳopxi ĳinari,
Ma var mapeliş ĳule, cehenneme firari,
Bařĳařa idare do si mu ĳirare kyari?
Meger xarĳiř anderi, ma miĳkiĳu bekyari,
Xolo sevda komiĳun, şa bikomi inkyari,
Var doxedur raxaĳi, hay gidi zaninkyari.
Hayde, komemayoni, gyora ikomi ari?
Muyven okobnaĳuri, ar kogemibi ĳĳari!
Tis na meyemixtişi, ar deştani domĳari!
Mboli-mboli iktare, avla var miĳun dari,
Kabaheti miĳun na, işter bigate mbaxi,
Daha şa bibadii, komiĳun itibari!
Tamam nungam xanumis, kibari re kibari,
Dido uponi bore, ar şuri memibari!
Skanĳala koborĳa do işter ĳkar mot mĳam giari!
Mĳika guri maĳĳunu, komeşamidvi ĳvari!
Kořĳape oĳiĳkiĳo, yeleĳi giĳun dari,
Heyvape eĳřonot, ma komiĳun ĳantari,
Haĳiře kononĳari, Viĳes ren Bayaktari,
Naĳo badi ĳuĳo na, ĳkar var iven mantari!
Yesiri muşi bida, tolepes gobaĳari,
Dobiĳvi do miĳkiřas, mişi ivare yari?
Altunişi sahaĳi doĳopxii ayari?
Hayde, komemaoni, si ĳkimi re uyari,
Dovi guri ĳkimi do işter mĳulute mjvari!
Ar seris bisterĳiřa, meemaxves duvari,
Heĳo zori mod gulur, domaşonu suvari,
Gemikti ocaĳiti, kogemixuni ĳvari!
Dulya ĳkimi var iven, haĳi var miĳun zari!
Kai bozo şi, ama gaĳodui nazari?
Muĳo izaifepur, var pĳiřakis bazari?
Guri muĳo mişaxi, gaĳodas intizari!
Bitum ĳilambrepete ibgarĳu zari-zari!
Juri ar gzas gebdgitat, ar xoci, ar mozari!

Kai irxerxaseren, İnglisi ren xizari,
 Bidat isinaşa do ya bomcvinat davari!
 İffi sozi komomçi, hağı mun momivari,
 Txiri domikorobi, bitum tude dobğari,
 Evelur xuarda re, goğodare ñimari!
 Xe biğare ubaşa, işter gemçi şamari!
 Ar moraxunapase yetmişiki damari,
 Tužanoba koren do uçu mod ren zimari?
 Bazi çoli yerepes kodoloxedun mari,
 Xolo gobužonare getasules masari,
 Divi meyantaloni, ar gekçare ñoksari,
 Pencere genkoliis, ar kogemoxosari,
 Mžika daha dirdiķo, e boi orosari,
 Kodopxeduñit, ama ar var bžirit kinari,
 Xol şenluği koreni hem Nurie bazari?!
 Si ambari var giğun, ma skanda miğun zori,
 Ma hakole bibgar do si cincili mot şori?
 Batumişa bidiis, burguli gebişori,
 Heko zuğas biboni, žķari var oķomžķori,
 Gyuziř tutas ini rñu, ma muperepe mžori,
 Sarxoşi dobivi do sokağişa doptori,
 Kemeru korfaşakis, ma var mogožķam tori,
 Dido guri muxtu do mižı ki “gožıtori!”

Paşa Molaturnanunođli, 30 žāneri, Abusufla, 13.VIII.1917

III. ATINURİ KİLOKAVİ

66.

Ar şeheriş ar xorža korñu. Opşa kōnağepe-oxorepe uğurñu, zengini orñu. Tku ki, “ma mitik emçopasere do ma na vužvare, dulya, axenas na, muti miğun, iri meçpare!”

Uķitxes ki “si muya užvare?” “ma na emçopasere, koçik jureneçi dğas, kaťa seris vit fara bibili dulya asere!”

Ham dulyas mitis var amvalu. Uķaçxe ar koçik tku ki, “ese mali skani momça na, ma kemçopi, si na iñur steri, daha opşati bibili dulya doşare!” Artikarti keçopes. Seris kodicines, vit fara doyu.

Haşo kaťa seris, eçidovit seris doyu. Ama koçis artuk nuştu. Vat axenas ognu. Koçi merağite iduşunams do gulun. Bařka ar dida-xorža komoxtu, užu ki, “e skiri, muya iduşunam?” “Ma na viduşunam, dulyas muti laci var uğun ki! Gižva!” “Demižvi, beçi laci kogizirare!”

Hindos didas dužu, muço oğodu eçidovit dğas na bibili dulya na vu, artuk na nuştu, var axenasere. Var axenas, kōnağepe var eaçopasere. Handos didak užu ki “idi oxorişe, xoržas užvi ki “nana şkimi moxtasere”, çağeñi momalu. Pencereşe gamažerito do mçvit! Mati paiñonis gepxeda do meftare. Kōnaği tudeşa meftas, nana şkimi mulun-dei, memagit!”

Ar daha žades ki, mendraşe ar paiñoni mulun. Koçik tku ki, “heralde, nana şkimi mulun!” Kōnaği tudeşa moxtes, nages do ali kodolvabes, jinķale kextes. Doxedes-bile, didak tku ki, “gale malen! gale na ilen sva komožiri!” kožires, dida gale igzalu. Dulya muşi dovu do komoxtu. Doxedu-bile, xolo “malen”-dei, xolo igzalu, xolo komoxtu. Haşo limcişa eçidovit fara gale igzalu.

Xoržak didas užu ki “panda gale mot ulur, muya gağoden? marazi giğun na, eçimi moviyonat, gilacas!” Hindos didak užu ki, “škimi marazi eçimişi do olacuşi dulya var on!”

“Moro muya on?” “Ramefli ham bereşi baba bibili dulya opşa xazi ayerfu. Kaşa seris vit fara ikumtu. Va pçiturti, razi va viikos, zorepete ikumtu. Dişiru do çorerepe koıntxu, juriti ar diyu. Heşeni va makaçen. Hamus muti çare var uğun!”

Hindos xoržati iduşunu ki, “mati hişo domayasere”-dei, aşkurinu. İzadus, ĩiti gizumu ki, jur çorerişi oşkena ar ĩiri doskudu. Tku ki, “şkimiti dişiru, mżika doskudu. mati artuk vati voxenapa!”

Seris dicines, komoci muşik tku ki, “hayde, xolo þat!” Xoržak tku ki, “ma daha va vikum!” “muyaşeni var ikum?” Vit seri daha þatere. Şku hişo miziþapunan!” Xoržak tku ki, “baba skanik nana skanisti hişo oğodamtu do çorerepe ar dvayu. Hus mundi va dugunun, mati hişo domoğodasere-dei, maşkurinen! Mali škimi, ĩonağepe škimi, para škimi, muti miğun, iri skani orfas, daha ham dulya vato þat!”

Moyselü do xaziri geçarelepe na uğurfu, mteli ĩoçis komeçu. Dida-xoržak ĩoçi doçuletinu. Dida ulurfuşa, ĩoçik xoržası ĩobaşe ar xeşa mçita altuni komeçu do igzalu.

67. BALKANIŞI MUXAREBE

Çamil paşak juroşidooşigverdişilya askeri naşku. Him sva boşi kodoskudu. Hindos Bolgari, Sirpi, Karadağ, Yonan ham otxo tanek komoxtes do þoli eçopumtes.

Lazuri askerepe mendaxtes do hini omñines. Lakin Edirne geri keçopes. Arti svalepe var eyaçopes do arti duvelepeşkala muzakeres orfes. Ukaçxe henepes mileti opşa xavi diyu.

Hindos Rizenis ar muşerifi komoxtu, peği vorsi ĩoçi orfu, nosi opşa uğurfu, opşati çara uziþapurfu. Hus him muşerifi Atinaşa komoxtu. Ama muşeni moxtu? Meger Atinas yuzbaşı Ali ağa orfu, peği vorsi ĩoçi orfu. Ham ĩoçik eşkiape vorsi çopumtu. Hus ham yuzbaşı eşkiapek doiles. Muşerifi heşeni komoxtu.

Hakoni morderi ĩoçepe ki ağape iri bitumi koĩoĩorobu.: “ham eşkiape moyonit do teslimi komomçit” užu. Ağapek użves ki, “var momayonanen!”

Hindos vapuris kodolobğu do oşkumtu başka svaşe. Hindos ağapek użves: “ar xafta izini momçit, hini bgorat, kobżirat do moviyonat do teslimi doğodat!”

Hindos vapurişe kogamiyonu ağape do çoyepeşe mendaşku. Eşkiape komoyones. Muşerifis komeçes. Him muşerifi histeri ĩoçi orfu ki, soti eşkia orfu, iri bitumik ĩufeği pxuci komoidu do komoxtu do teslimi diyu. Xapisi komoloxunu.

Asteri vorsi ĩoçi orfu. Ukaçxe Traþuzanis vali doþopxes.

Hakĩi Efendi Maminzade, Atinuri, Noğası çoişa, 38 žaneri, Atina, 23.VII.1917

68. HUSUNERİ MUXAREBE

Vali diyuş ĩule seferberluği emiri komoxtu. Xut tutaş ĩule muxarebe kogiçķu. Xapisepe kogamiyonu do muxarebeşa mendoşku. Muxarebe Xoþes ierfu. Xapisepe çete doþopxes, Murğulişa muxarebete mendaxtes. Sum tuta çoroxi kinari muxarebe doyes. Urusi ĩuveti opşa doþopxu do komoyonu do şkuni çetepe geri goiktes.

Ardogverdi žana Arxave hududi doþopxes, heko muxarebe ikumtes. Erzurumi oĩixusi, Arxaveti oĩixu. Traþuzani do mele xaşoti dereşi kinari husti muxarebe ikuman. Şku doloxe dopskudit. Şku mutu var moğodes, Urusişi askerepe vorsi mżades, namusi şkuni var elvabes.

Oşķomale var domiskudesdorfu. ĩavķasişe Muslimani do Gurcepe yane momineğones. Para kogomirtes. Husti lazufi momiğaman. Kimi parate momçaman, opşa fuķaras dixopara meçaman. Rahati voret. Muti gamapçaten parate emiçopaman. Bedahava mutu var

emiçopaman. Vorsi mžaduman hustiş kule muya yasere, Ğormotis uşkun. Ğormoti vorsı asere. Şku na moşkedespe, Ğormoti vorsı oşkedas.

Hakki Efendi Maminzade, Atinuri, Noğası çoişa, 38 žaneri, Atina, 23.VII.1917

69. ATINURİ OXOREPE DO ATINUREPEŞİ DULYA

Opşa para na uğun Koçepes, kvaşi oxori uğunun, para na var uğununpes, pižarişi oxori uğunun. Leşape nişis lazuti xaşkuman, brinžiti xaşkuman, lobyati xaşkuman. Mžxuli, oşkuri ayeran, portikali ayeran, txiri ayeran, dihati ayeran. Getasuleti ayeran: lu, meroca, şuriari, meroca, şuka, psuolia, kaşane, proškya, kromi, pařlicani, žulu pařlicani. Urženiti ren, xeivaniti ren, nari, skilimunuri, mduti, buli, luđi, ombri, neži, vişne, mžu, xurma, kizilcuđi, ařamba, limoni, aranži meyvepe haķu ren.

Meyvesuzi calepeşi yoxo: txombu, žipri, çubri, mula. Flamuri (pavrepe muşi puci imxors) žxembri, çoni, mřuri neži, kçe nca, nukumxa, mşkeri, mşkeri nkolo, anžera, kandđu (mřuriti iyen, oxiniti iyen).

Hakoni Koçepe kimi muşi Soxumi, Muřđuli, Ozurgetişa tutun ikuman, kimiti Rusiyeşa uluran; furunciluđi ikuman, kimiti hak leša xaşkuman. Para na uğun, dukanciluđi ikums, kimiti terziluđi ikums, kimiti kaiķiluđi ikums, kimiti hiçi muti var ikums, Kumari ibirs. Çapkunepesi dulya him on. Kimiti Ğormotik muço gza ožiru, hišo duzi ulun, kimiti koçi ilams, zamparaluđi ikums, orospı oxmarams, muti žirasere, nixirams, muya xavonoba axenasere ikums, var axenasere çitums. Himuşeni Ğormotik vakiři muşis mçima var omçimams, ixaşkenpeti lazuti, diķa, lobyati, brinži, irituli hani var mžgudun. Muşeni var mžgudun? Him Koçeppek xavonoba ikuman, heşeni va mžgudun; Ğormotik riski şkuni emiçopaman. Egere him Koçeppek hišo var eves, iri bitumi şku, Ğormotik muço gza možires, vidikot, irituli vorsı momčanerřu, koyepe şkunis vakiři muşis mçima mçimaserřu, bereketi opşa iaserřu, ozabunu mžika iaserřu, ğura mžika iaserřu.

Şku xavi Koçepe voret. žulumorderi var viçinamt, mutişe oncğore var mayeran. Heşeni geri dopskudit. Hai na dopskuditşeni. Mektebi var vikumt, xoca var dovoxunamt, çara var viřut. Berepe şkuni mektebişe var voşkumt. çara var voziřapamt. Himuşeni koçi var viyert. Ar daha ham oxorzalepe hašo açiđi noğaşe molva, noğaşe mulunan, noğas hašo ixaparan. Hamus Ğormoti razi var on. Himuşeni Ğormotik iri bitumis xavi mžaduman.

Hakki Efendi Maminzade, Atinuri, Noğası çoişa, 38 žaneri, Atina, 23.VII.1917

70. LAZUTİ CARİ MUÇO İYEN?

Oyoreşi žulus pici eyuşkoraman. Doloxe muşeni piřilape kogamuğaman do mexuman. Alis toçi kocuduman, maisi tutas (oxaşķu vakiřis) lazuti tasi kodolobğaman do şkas kelibaman do onas naşkuman do hašo bercite voli dikuman. Tasi eçopuman do ar toli kodolořoçaman, bercite hašo keyutuman do lazuti iyen. Ar tutaşe uķaçxe bercite lazutişi mžguda gubergaman çairepe. Eçi dğaş uķale ar daha doberguman. Uķaçxe lazuti kelidums do řaxva tutas dořaxuman do serendes kocobğaman do xombasis, Kalatite kociğaman do donçxvaruman. Karmařes kocuduman, dimkven, mçveri diyen. Daçxuris geřa komutuman, mçveri onžorute sarğa doloxe donžoroman do cumu kuķataman do řuža řarite doşoluman; zimari diyen. Geřa kociğaman, zimari kogeduman, ya saci, ya pavri keyutuman, artaķalite daçxuri keobğaman, ar saatişe diçven. Diçvas, epatxuman, cari geřaşe kociğaman do sofras kogeřaxuman do doxeduran do imxorani.

Muyaşkala imxoran? Fuķara onu na, lu, loby, kapça, mjaşkala imxoran; zengini onu na, valişi muxlama, topri, xorzişi yaxni, sarma, vorsi şey muya ortuko žirams do imxors. Fuķara hešo var aşkoben.

Xusein Efendi Bażazade, 52 žaneri, Cacivati, 28.VII.1917

71. UNOSE DİLENCİ

Ar dilenci mele kogoxtu. Uķaçxe oxorişa igzalu. Uķaçxe idus, ar bozomota oberi şumfu. Uķaye dilenci igzalu yanine muşi. Uķaye toli kogedu bozomotas. Dilenci hiko seri kodogutu. Himus ar mumuli uyonurfu do oxori muşi sahibis komeçu. “Emizdi”-ya, užu.

Uķaçxele kalatis komeşkaxunes, komutves do eyuzdes. Uķaçxe seri diyu. Oxorişi bozomota çaki muşi naşku. Naşku do dicines. Uķaye seriso moyselu dilenci. Bozomotaşi çaki keçopu do mumulişi dudi nuķvatu do yer-yerine kododu. Uķaçxe çumani diyu. Moysesleso, “çoi çkimişa vidare”, tku dilencik. Bozoşi nanak užu ki, “cari kafalti doi do hišo idare!” Uķaçxe cari oşkomu, uķaye užu ki “mumuli komomçi!” Mumuli mečanerfu, dudi meķvateri orfu.

Uķaçxe dilencik ķiyu: “mumuli şkimi dudi meķvateri mot on?” uķaçxe uşves: “jur tane meķçatere!” “başka mumuli va bgorum, ila şkimi mumuli bgorum!” “otxo tane meķçatere!” Him xolo ķiyu. Uķaye, “altuni meķçat!” Xolo ķiyu, ķiyu, ķiyu. Opşa koçi kogvapines.

“Muya meķçat, muya giķoren?” “ya mumuli şkimi ya himus dudi na nuķvatu xamite pžadatere!”

Bozomotaşi çaki dinžxireri orfu. “mumuli şkimi hamuk nuķvatu! Ham bozomota epečopare!”

Him bozomota komeşes. Morderi çuvali kodoloxunu bozomota, kaþula komoybu do ulun. İdu, idu, aci iyu. Cari şkoruso, ar duğuni oxorişe rasfi moxtu. Him “ma aci vore. armžika cari komomçito. pşkomare!” Him duğuniş sahibi užu ki “ar žari komomiği-ya, moxtaso, cari şkomare!”

Uķaye užu: “çuvali şkimi nak dobdva?” “çuvali skani komomçi do ebzdare!” çuvali muşi komeçu do ezdu.

Hišo dilenci žarişe igzalu. Bozok užu duğunişi sahibis: “ma çuvalişe kogamamiyoni!” kogamiyones. Dompules do ar morderi çobani laçi çuvalis kodoloxunes. Cari kodolubğes opşa. “şkomas”-dei.

Uķaye muti var, dilenci komoxtu. Cari koşes, vorsi şkomu do çuvali muşi kaþula komoibu do gza eçopu do ulun, ulun, ulun. Laçi pažxalu kaþula muşis. Dilencik užu ki: “helbete darlandun, komiškun, duzlemesi dopxedat-ya, limxona pžilare do dovorça do dopxedatere”-ya. Limxona žilu, žilu do duşegi steri peci-peci kodorçu. çuvali muşi pici gunžu, bozo gamiyonaserfu. Morderi laçi dudi gamiğu do oşkomu koçi.

Şakire Gencağazade, 67 žaneri, Şileriti, 27.VII.1917

72. AŞİ AKARDAŞI

Ar oxoris jur tane ar badi do ar dida kortes. Neži opşa uğutes. Mçapu ulurfu. Uķaçxe laçi nagu. Laçi užu ki “nak ulur, akardaşi?” “didaş oxorişa vulur, siti mextare, opşa neži uğun, mevixirater!”

Uķaye ides, ides do mumuli nages, mumuli užu: “nak ulurt, akardaşepe?” “dida oxorişa vulurt, siti mextare!” Uķaçxe ides, ides do kivi nages. Kivi užu: “nak ulurt akardaşepe?” “neziş mexiruşa vulurt!” “Himuti hinişkala igzalu. Koþali nages. “Nak ulurt akardaşepe?” “Neziş oxiruşa vulurt!” “Mati mendemiyonit”-ya. “Si muya are-ya?” “Eknaş kale dopxedare”-ya! İdes, ides do çuvali nages. çuvali užu ki, “nak ulurt akardaşepe?” “neziş oxiruşa vulurt!”

“mati mendemiyonit”-ya! “si muya are”-ya? “Neži dolomobğare-ya ma”-ya! İdes, ides do ozmaşe nages. “nak ulurt aķardaşepe?” “didaşi nežişa vulurt”-ya.

Aşi aķardaşi igzales do didaş oxorişa mendaxtes. Badi do dida dicines. Mumuli ocağis ũtapunas kodoxedu. Kivi kulis kocixonu, laçi eķnas kelicinu. Kořali eķna tude kežiđu. Uķaye mķapu do řuvali onřxonis kextes. Neži cobğufu didas. Neži ozmaşe dolobğamtes do řuvalis munktamtes. Didak badis uyoxu: “e, badi-ya, moyseli-ya, neži mexiraman”-ya! Badi uřu: “min moxtaserřu-ya, miti var on”-ya! Dida moyselü, juriti moyseles beraberi. Dařxuri kirpiti var uğufes, dařxuri ogzaserřu. Uķaye mumuli patpatuso, tolepes mřuřa komeşķvabğü didas. Badi gale gamaxtesurřu, kořali kogoyantxu, laçi kuçe nakapu. Mķapu do řuvali do ozmaşe neži nixires, eçopes do igzales.

Şakire Gencağazade, 67 şaneri, Şileriti, 27.VII.1917

73. KONCOLOZI DĖA

Koncolozi uça on, tomalyari. şanda zuğas on do ağani şanas zuğaşe gale gamulun do şkit dğas çoyepes gulun. Gzas megagas na do giķitxas na yoxo skani, “uça Memedi on yoxo şkimi”, uşvare. “so ulur”, giķitxasere, “uça Memedişa vulur” uşvare.

Hindos “igzali” gişvasere. Eger “kçe” dogazişas na, goķçirdasere. Şkit dğas bismillaite ķavepes eyutvatere seris. Var eyutvat na, koncolozik ķudeli kodolonşasere do uķaye hikelendo şari oşvat na, dutari marazi gayanene. řixiķiti dobağun. “bismilla” dotkva na, “bismilla” var tkva na, muti eyutviķo, var iyen. Şkit dğaş uķale zuğaşe mendulun, zuğa die morderi.

Ar seris didak, dida-xorża, oxori muşis dařxurişķala xerşu, txveri txunşu. Koncolozişi dğa orřu. Seris didak txveri txumşuşa, koncolozi ķlemurişe kocextu. Dida-xoržas aşkurinu. Didak mu şopxu, koncoloziti vu: didak txumşu, koncolozikt txumşu, daşxuris eķunřoru, koncolozikti eķunřoru. Cořilu, koncolozikti coşilu. Mu dulya vu, koncolozikti vu. Didak iduşunu “daşxuri mevinşa, koncolozik daşxuri ninşasere, hindos toma muşi advasere, oxorişe imşasere”.

Didak daçxuri koninşu, uķaçxe koncolozikti koninşu. Hindos koncoloziş tomas konambinu do koncolozi imşu. Majurani koncolozik uķitxu: “mik doğodu?” “mitik var, ma şi, ma şi!”

Osman Efendi Gencağazade, Şileriti, 27.VII.1917

74. DELIŞI MESELI

Ar didas jur biçi kuyonun: ar noseri orşu, arti deli orşu. Hus cumalepek livadis dulya ikuman. Delik uşu cuma muşis ki, “ma vida do nana şkimis ar xura devumbona!” “idi, dumboni” uşu.

Hus delik morderi ķukmate şari konobu. şari vorsı doxarxalu. Nana muşis şeyepe gorçu. “E, nana şkimi, ar xura degimbona!” Nana muşis xarxaleri şari dudişa munktu. Nana muşi doğuru. Haşi munktuis, ķibrepe gvacircilu. Uķaye uşu ki, “e, nana şkimi, aci iyi, ar cari kopça! Xura na gimboni, xazi gayu do gadişinen!” Uķaçxe makvali duçu. Makvali duporşu do ķibrepes nugurcolams: “şkomi, e nana şkimi, va şkoma na, ma vimxor!”

Armşika muk oşkomu, xolo nugurcolams ķibrepes. “e nana şkimi, dişam do muyaşeni va imxor? yoğise ma vimxor” do muk oşkomu. Uķaçxe livadişa igzalu.

Uķaçxe noseri cuma muşik uşu ki “e cuma şkimi, nana şkunis xura dumbonii?” “ar vorsı xura devumboni do xazi na ayute, dişams. makvali devucibi do var şkomu do ma opşkomi!”

Hindos cuma muşi ognu ki, xarxaleri şari munktu. “hayde, vigzalat, e cuma! Ar kopşadat nana şkunis!” uşu noserik. İgzales oxorişa. Noserik şadu ki, nana muşi gocircileri kelaşun.

Hindos “e cuma, muya vi si? nana škuni dođurini!” Hindos delik uđu ki, “ma va vođurini, xazi na ayute, diđams”.

Hus noserik uđu ki “ham ar soti mendioni do doxvi! yokse hukumetik ognas na, xapisi komolamoxunaman!” Hindos ar gamařaxeri řalati delik keđopu do nana muři him řalatis kodolodu do komoibu do iđamřuša, řalatiša gamuvelu do var ognu. Uķađe ڑadu ki, miti var on. Xuđeli-xuđeli oxoriša mulurřu do cekiđrus, ar xorđa mulun. Hindos delis xuđe ayu: “ma orubas dologořoćařu do si nak ulur?” Deli ceri goyt. Ar morderi sođa keđopu do him xorđaři dudis ar koceđu do dođurinu do muři oxoriša komoxtu.

Hindos noserik uđu ki “e cuma, mendionii?” “mendevioni do Atinas kodolovořoći. Uķađe pڑadi ki, ceride řkimi mulun, hindos ceri govikti do ar sođa kocepći do mevařkvi!” Hindok noseri iduřunu ki, “hamuk bařka xorđa dođurinu!” Hindos noserik idu do him xorđas ar koڑadu. Konkřiři xorđa đurineri kođu. Hindos cuma muři uyoxu: “e deli cuma, si ham muya iyi, řonkřiři xorđa dođurini!” Hindos delik uđu ki, “ma řonkři xorđa va vođurini, nana škuni vođurini”. Hindos ham cumalepek him xorđa doxves.

Hindos noseri cuma muři uđu ki, “hayde, řurbetiša vigzalat!” Vit dđeri gzaša igzales. Ar ađaři yanine igzales. Him ađaři yanine řobani kodogutes. Ar đanas aři liras kodogutes. Artuk ar đana řobanluđi duyes.

Ardđas txape oncinaman do deli ořkuri kextu do txapes uđolems ki, “ma ořkuri debibđatere, mati miřinaxit! va miřinaxit na dudi megikřvatatere!” Txapekti axvales, axvales ki, dudi cařanes. Hindos delik ořkuri koxořanu do řiyams ki, “opša miřinaxit!” Ar ořkuri tekes ar kras kocařonu. Hus deli ořkuriša kocextu. ڑadu ki, aynak var uřinaxes. Tekes ڑadu ki, ar tane kocunřos.

Hindos idu do keđopu do ořkomu. “Hamuk emiřinaxu do tkva muyařeni var emiřinaxit?” do iris dudi nuřvatu do hiniři řinglađete eđopu do ham tekes kodolobu do limceriša him teke eđopu do ađaři řonađiša mendionu. Hindos noseri cuma muřik teke xvala kořiru.

“E cuma, si arti txape muya oğodi?” “oşkuri va mişinaxes do dudi mevukşvati!” “e deli cuma, si muyaperi dulya vi, ağak ognas na, dudi memikşvatanere! Hayde, meşvateri txape komoviğat do axiris dovompulat!” Hus igzales do noserik ar tane komoidums do moğams, delik jur tane komoydums do moğams. Him seris para nişi oşopanene. Ağa muşik xorđa muşi uçu ki, “şobanepi şkuni oşume idanene, ar şeşkeği konubi!” Hindos ar şeşkeği konubes do ağa nişik uyoxu ki, “para tkvani eğopit!”

Haniti igzales, para niři eđopuman. Hindos delik uđolems ki, “ma para opša momčare. ma jur tane ptorumři!” Hindos ađa muři noseris uđolems ki “muya iřus hamuk?” “Ham deli on, nosi var ekřzdams do ixapřas!” Hindos delis xuđe ayen ki, “deli tkva oret! jur tane ma moviđamři, ar tane si mođamři. paraři opša ma epčopare!” Hindos noserik “ham ađa řkuni ognasere-dei paraři opša himus komeçi” uđu do otxo lira delis komeđu do jur lira noserik keđopu.

Hus řeřkuđi cebuman do imxorani do ađa do xanumi muři dicines. Hus ham delik cuma muři uđu ki “e cuma, ar řereři řekuđi ađa řkuni do xanumi řkuniři ořkenas cevotađare”. Uķađe noserik uđu ki. “va, hiřo dieni? ognasere do cemčanene!” Hindos delik uđu ki “nana vuxodi, ma cevotađare!” eđopu řereřite do juritiři ořkenas kocořađu.

Xanumi goķuřxu. Komoci muşi uğolems: “e koçi, megazgui, ham muya vi?” Hindos ağak ar xepe mendiğus, xepe şeşkeğis gvanamşu. “e xorđa, ham si megağgu!” Hini okiileran; ağak işus: “si megağgu!” Xanumikti işus: “si megağgu!” Hini okiileran. Hindos noserik cuma muşi uçu ki, “ognes, hayde vimşat!” Hindos deliti moyseľu do “ma ham demirişi ekşna gebđare” uçu. “Ham demiri ekşna mik iğasere?” uçu noserik. Delik “ham ekşna ma viğare!” Ceğu do komoybu do uluran.

Uķađe ağa do xanumi moyseľes, ar daha ڑades ki, oncişi nişi şeşkeği kocoşağun. Hindos ağas uyoxu xanumik: “si ma miğolemdi ki “megazgu”, ela, ڑadi ki, muya on?” Ağati

komoxtu. ʒadu ki, çeşkeği on. “vuu, ham çobanik muya moğodes?” Ukaþu eknatere. ʒadu ki, demiri eknati var on. Ukaye axiriþa igzalu. ʒadu ki, txape dudi mekvateri oran. Hindos xanumis uyoxu: “ʒadi ki, ham çobanepek muya moğodes?”

Ukaye deli do noseri cumalepe igzales ar morderi ʒipriþi tudenkale. Cumalepek ar cari oþkomes do artuk dulumcun. Hindos cumalepe him ʒipris eyuluran. Kextes do kocexedes. Hindos delik uþu ki, “e cuma, ma eķna Şkimi evġare!” Noserik uþu ki, “monķa on, eġaġeni? “ma eķiġare!” Moybu do keiġu.

Lumci diyu. Kařircepe ʒipri tudeķale komoxtes do cari niþi imxoran. Hindos ham delik cuma muþis uþu ki, “e cuma, cevopsare!” “Amani moto kocopsa, cemčanene!” Hindos “ma cevopsare” do copsams. Kařircepek “ham ʒari solendo mulun? pþvaterere” do oþves.

Ukaçxe delik uþu ki “e cuma, domazg’ves, cevožġvare!” Hindos noserik uþu ki, “amani, moto kocožg’va, ognanene do dudi memiķvatanene!” “Hindos mutu var axeneran, dobġuri, ma cevožġvare!” do cožgums. Kařircepe goyþases. “Ham ʒaþa topri culun do ar kopʒadat!” İgzales do xepepete keçopes, ʒades ki, topристи va nungams.

Ukaçxe delik cuma muþis uþu ki, “e cuma, demiri eķna voķaþinare!” Hindos noserik oþalaķarams, “mo oķaþina, ukaye ognanene do opþa cemčanene!” “Hak vati eyalan. Eyulunfaþa, cepça do voķaþinare!” do demiri eķa jindo naþku: hikelendo eķna dalepes cantxasis, řopupeþa opþa nena ikums. Hindos ham kařircepes do kařirepes “ʒa ceçordu do mulun”-dei imtes do guri uřvaþes. Hindos delik uþu ki, “hayde, koceftat! ʒadi ki, muya komoleburi pi?!” iris kevuçopi. Hikelendo kocextes do hus cari do peniri icubalaman. Delik opþa cari icubalu, noserik opþa peniri icubalu do uluran, azuġi niþi imxoran do uluran.

Noseris cari dvaçodu. Hindos “e cuma, armʒika cari komomçi”, uþu delis. “Peniri momçi do cari meķare!” peniri meçu do cari eçopu do Şkomu. Noseris cari dvaçodu, peniriti dvaçodu. Delis uþu ki, “armʒika cari komomçi do opþkoma”. Delik uþu ki, “ma cari va memaçen, mati domaçodasere!” “ma acluġite bġurur, armʒika komomçi!” Xolo va meçu: “ar toli skani keþķiġi do komomçi do cari meķare!” Hindos noserik uþu ki, “toli eþķiġmalen do niçeni?” “cari candireġi on do niçeni?”

Hindos noserik iduþunu ki, “acluġite na bġurareþi, žġeri bġura” do ar toli eþķiġu do komeçu. Himuti cari komeçu do oþkomes.

Xolo andġeri gzaþa igzales. Xolo deli kodoxedu do cari impxos, noseris va meçams. Xolo noseri oþalaķaru: “armʒika komomçi!” Hindos “arti toli eþķiġi do komomçi do meķare!” “ar tolite peþine skani mevulur, him toli komeķaþ ķule ma vati memalen!” Hindos delik uþu ki, “va meġalas na, ma muya þa? ma cari va memaçen!”

Noseri acite ġurun. Opþa oķalaþaru, va meçu. Hindos noserik “haþo acluġite na bġurareþi, bare ar carite vižġa do hiþote dobġura”-dei arti toli keþķiġu do komeçu; ar vorsi carite ižġu. Ukaçxe deli moyselun do ulun. Noseri cuma muþik oķalaþarams ki, “mo memaþkum, mati mendemiyoni!” Hindos delik uþu ki, “si ma deli mižolemti. Huy deli si ore ki, cariþ-ķala tolepe gominturi; hus him svanis si xosķi!”

Ukaçxe him deli divepeþi oxoriþa igzalu. Him divepeþi nana niþik divepes cari uþopxamtu. Ham deli, aci na orfuþeni, him carepeþi oþkomus kocoçu. Hindos him didako hamus uķiyu: “si berepe Őkimiþi cari mot imxor? Berepe Őkimi huy aci moxtanene. Cari va žiran na, si okþkomanene!”

Hindos delik uþu ki, “ma acluġite bġurur. ma ham cari pþķomare! berepe skanis nana vuxodi!” Ukaçxe cari oþkomu. Avlaþi çailuġis kelicinu. Hik dvacinu. Ukaye ham divepe komoxtes.

Ham divepe sum cuma oran. Komoxtes do nana niþis uþves ki, “ordo cari komomiġit. aci voret!” “cariþi gverdi ar ķoçi moxtu do oþkomu”. Hindos “muyaþeni meçi?” uþves. Hindos

“zorilen oşkomu” užu. Hindos berepe muşik užu ki, “nak idu him koçi?” Hik elancas him koçi!”

Hindos ham divepe moyses do igzales him delişi yanine. Zades ar koçi kocans. “opçopat do opşkomat” tkves. Hindos divepeşi morderi cumalepe muşis užu ki, “ham koçi xavi koçi on. Şkuni cari oşkomu do hako kodinciru do şkuninde var aşkurinu do komoli koçi on. Ela, ham cuma devixedat do seris dicinasis, opşkomatere!” Hindos cumalepe muşik “hišo pāt” uşves.

Huy delis “e cumadi, e cumadi!” uyoxes. Hindos deli ceķuķxu. Xut oķaluđi ar sođa kelużurđu. Sođa kelużurđu. Sođa muşi icubalu do aya uşfine moysel. Moyselus divepes aşkurines. Hindos divepek uşves ki, “si cuma şkuni ore. Şku muyaşeni sođate mantxozet?!” Hindos delik užu ki, “oki cuma demiit, mati vati cekçat!”

Uķaye otxoti ides do oxoris cari oşkomes. Hus seris dolumcu. Divepek nana nişis užu ki, “ham cumadi skanişkala dicinasere. Koda-tere si dicini. Moleni semti him dicinas! Seris bizepete buguratero do pşkomatere!” Hindos ham delik ognu. Lumcis xorżaķala dicines. Geri doloxe delik xorżati moleşi molanřoru do ķoda tere muşi kodicinu. Uķaçxe divepe moyses. Bizepe nişi donçxunes do “him deli on”-dei, nana muşis gonumřes. “dođuru”-dei, keçopes do gale kogamiğes do şkomanen. Ar daha Zades ki nana nişi!

Hindos “oo, muya maxenes” do ibgaran. Hindos ham deli moysel. Užu ki “muya gağodes. mot ibgat?” “nana şkuni doğuru do himuşeni vibgat!” Uķaçxe nana nişi doxves. Moxtes oxorişa. Cari oşkomes. Deli idu do çailuğis kelicinu.

Hus divepek okixaşaran ki, “amseri xvala dicinasere; hindos şişepete pşonatero do pşkomatere” do lumci diyu. Diyu do seris cari oşkomes do divepek yataği kodurçes: “aha, e cuma, dicini, şkuti devicinatero!” “Tkva dicinit, mati devicinare!” Hindos divepe dicines. Hindos ham delik şeyepe muşi moižu do ar çutuğis kodolokunu. Kodolokunu do yatağis docinu. Docinu do muk şaxşivanişi tudenķale komeşaxtu do hiko ķuķxu konu do divepe çums. Huy divepe seri gverdis moyses do bizepe nişi dunçxunes do deli uşķures do him çutuğis gonumşaman. Huy divepek ar tanek užu ki, “hus doğuru, artuk pşkomat!”

Hindos řulu cuma muşi užu ki, “ar duyoxit, beçi va ğuru!” Hindos “e cumadi, e cumadi”, uyoxes. Hindos zori nenate delik ar kogamiķiyu: “çoxa do şalvari şkimi omiçvit” do možuķařus, řaxřivaniti goķixu.

Hindos divepek aşkurines do imşes. Dotanu divepek tkves ki, “ar kamaftat ki, muya ikums”. Ham delikti şeyepe muşi kodolikunu do onşxonişa kextu. Divepe doloxe kamaxtesis, Zades ki va şires. Hindos “e cumadi”-dei uyoxes. Hindos onşxonişa delik užu ki “ma mo miyoxamt. çoxa do şalvari şkimi omiçvit!”.

Hindos divepek uşves ki “si hik muya ikum?” “Muya vikum baba şkimişi mcveşi ķilicepe bgorum. Tkva dudi megikşvatatero!” Hindos divepe aşkurines do imşes, oxoriti naşkves.

Haķķi Memoğli, 36 şaneri, Şileriti, 30.VII.1917

75. VILARI DO PORÇAŞI MUYATE YEN?

çepri tasi eyotasaman do oçepres bercite doxaşkuman. Dimordais, uluran do çepri dotipuman do oşatxaşete doşatxuman. Ençili doķoruman do oxorişa komoyonaman. Ğoberepes konupinaman, baziti caştera ikums do konupinams. Mepineri çeprepes mçima geçams. Mjora geçams. Dixinen. Dixinas, oxorişa komoyğaman do dosuluman.

Klinçxi muşi ezdaman: çumanişe daçxuri ogzapus ķola iyen, kimiti şupis ar soti işaşa, ogzaman. Suleri muşi koşalişe iğaman do xorżalepek doyoluman. Ar oķa suleris eçi para koşali çira meçaman do oxorişe komuluran.

Suleri onɣocite ɣxonuman, vurɣiti dusuman, skuli dikuman, rokas geduman do pxenite kişis xorɣalepek txuman. Him txveri ukıçxe yazis çuvalite ɣarite cibuman, kromi ɣepla ekubɣaman, mɣikati mçxverite pişfoma komeçaman. Dicibas, kekiğoman do kolis kogonduman do mjasas doxombinaman. Mtxveri kalatis kalamis ɣaxrete koceduman do casferate kodas sumeneçi pitami kododgaman do kogombaman. Apxas do zencis kogonduman, dixali kododgaman do cexeduman do şuman. Dişvas do jur mtu doskudas, ar miskalişe jur miskalişa sirma geçaman do dien vilari.

Vilari muya oğodaman? Noğaşə moyğaman do Rizelepes noyndraman. Rizelepek muya oğodaman? Kasaris meçaman do doxinapaman. Kçe çagaıi steri dien. Hiniti politere tucarepes noydraman. Hindo mele muya iyen, var mişkuran.

Xusein Efendi Baɣazade, 52 ɣaneri, Cacivati, 29.VII.1917

76. PORÇAŞI MUÇOPE İYEN?

Noğaşə pambuğışı mıva eçopuman. Ar oka pambuğışı mıvale oşidoçivitani didgen. Maçoçite skulişi txveri noşuman. Dodgamtaşa, akras mektasi na uğun, ik elumdgams, var uğunik, var eludgams. Gişvasis hamus porçaşı uşomelan. Ukaçxe muya ikoman? Dervişi xorɣalepes meçaman do zuğas oxinaman do kçe dien.

Oxinamaşı, muya meçams? Txveri-meşvaleris ar pitamis otxo para, noşu dodgume pambuği orfas, ar pitamis jur para meçaman.

Txveri-meşvaleris otxo para do pambuği meşvaleris jur para do meçaman? Pambuği kçe-xa uğuşeni, kola ixinen. Heşeni mɣika paras meçaman.

Xusein Efendi Baɣazade, 52 ɣaneri, Cacivati, 29.VII.1917

77.

“Xusein efendi, cuma şkimi oxorişe eşkaftikot!”

“Memedali efendi cuma şkimi ordo na, oxoriso gomancuķanere, muya pat?”

“Ar si va gişkuno? Oxorişe vigzalatere, giari opşkomatere, hindoraş kule, vidatere avlas, ma na govorgi, purkepe doloxe dopxedatere. Vixaparaterere, pıağodatere. Si vorsı oırağodute ham dğalepes diguri. Ar doırağodiķo do vişkiniķo!”

“pırağodii?” “ırağodi, ırağodi!”

Avla skani çukuri, va bżira boy skani,
Komoxta na, komoxti, ye vana ğura skani!
Avla skanişe mefti, mığu dalişe cevizdi,
Ar daha devičila na, ağanı si egizdi.

Xusein Efendi Baɣazade, 52 ɣaneri, Cacivati

78.

Cveşi ɣanapes ar badi koçi orfu. Hişo badi orfu ki, mondriķeri orfu. İgzarfuķoşa, lefas coşerfu. Hindos ar koçik uşu ki, “muya gorum?” Badikti uşu ki “cençluği şkimi gomindunu do hem bgorum!”

Atina, 24.VII.1917

79.

Oyoreşi morderis berepek alis toçi kocuduman do şkas kociduman. Oruba-ncolis yaxot inçiraman do var dvaşkveran, himuk jin ekozdam. Berepek haşopete onçiru viguraman.

Xusein Efendi Bażazade, 52 žaneri, Cacivati, 28.VII.1917

80.

Lu ozaşete luzaman. Şereþite saĝanis geduman do cari loķma elusuman do imxoran. İni cari do tuża lu, haķu mot eluvelu?

Xusein Efendi Bażazade, 52 žaneri, Cacivati, 28.VII.1917

81. ELANCI KAPÇA

Kapça var ortaş. Elanci kapça ikoman. Muço ikoman? Meroça doşķoruman, mçveri keķubĝaman, mżika pafila keķuduman, yaxot yaĝi eķuduman, kapçaşı yerine opşa eķubĝaman do coxuman, diçven do imxoran.

Xusein Efendi Bażazade, 52 žaneri, Cacivati, 28.VII.1917

82.

Limxona şķores do ķayĝite moyĝaman. Pucis nurçanene do mgvana iasere. Mgvanati ķalatite livadişe iĝanene do cobĝanene, lazufi vorsu iasere. Kaştane misori, lobyati vorsu iasere. Getasules cobĝas na iritulu iasere.

Xusein Efendi Bażazade, 52 žaneri, Cacivati, 28.VII.1917

83.

Sadraçi do mażķipolya opşa şķorer ortaşa, puci impxos. Kişis xombula muşi vorsu impxos.

28.VII.1917

84.

Var ipiçums ķoçi, xorża do namaziti na var ikums, Muslimani var on. Ğuras cenetişa var idas, cehenemişa idasere.

28.VII.1917

85.

Žanaĝani çumanişe žari moviĝamt. Puci axirişa oxoris amoviyonamt, Kaştane dovufelamt do pçamt. Puci oxoris sali ķuçxe amiĝas, vorsu on. Opşa lazufi mevobat. Berepe moxtasis adeti miĝuran, mepçaten. Karti-ķartişe var uluran. Žanaĝani dĝas oxorişe gale vati mepçat.

Osman Efendi Gencaĝazade, Şileriti, 27.VII.1917

86.

Marşişi ağani dğas oʻxonis eyuluran. Okosale muntxaman, kosaman. Mʻʻiris uʻʻoleman: “e mʻʻiri, si igzali. marţi moxtas!”

27.VII.1917

87.

Evelis vit ʻʻaneri vortişa, ʻʻuma Gevahir çauşi. Nebi Xasan dayik pucepe mopinuşeni eşķevuluʻitşsa seris mezmonis daçxuri vogzit do kodopxedit. Seris opşa mçima mçimu, devigvarit. Dotanu mişķurtes do ʻidotanus xolo gza kepçopit.

Vuluritşsa Zilkaleşi jilendo golovitşsa, jindo ķayaluğişe kvalepe irginu. Kuçxe şķimişķala kvalepe ķaldurumis cafu. Hiķu daçxuri gamaxtu ki, ortaluği çona diyu. Ma firalepe mişķurfu do maşķurinu. Gevahir çauşi do Xasan dayik “beres gyamķutasere”-dei ķaᵑulate momibes do vimtit.

Megere kvalepe na orġinu, mtuti orfu.

1.VIII.1917

88.

Ham oxorżak bere kodorinu.

çalimi lefas lazufi vorsii var iyen.

Nananena var goindinen.

Peği mot ixap̄ar, ķaᵑuk gilalasere!

Hiķu gepçare ki, laçi ncas exfaşa!

Mapxa korfas na, çumani vidatere, yukseği svanu, iri ķale iziren hikole...

Viktit, viktit do xolo sva şķunişa komoftit...

Mjora orfaşa, çimasis, mçapu duğuni uʻʻoleman...

Mçima nişonen, mçima komoxtu, eʻʻevimķudat; mçima goliğu, vidat...

Biğa devikāça do devimxanare...

Koᵑalite suleri iyolen, manganate lazufi, ʻrinži, diķa, arpa, kurmi inçxvaren...

Saat ʻadi!

Çxomişi oğaraşe biga on. Mfva-meberi miğuran. Mfvas ipeği meberi miğuran. Çxomis vuğaramt, sargana çxomi opçopumt...

Yuni txverişi murgii oķaᵑapaşete oķiten, uķaçxe doşuman do şali dien...

Vorsi uci meçi, giʻva!..

Amani colare, vorsii dobazgi!

89.

Ar bozomotaşi sevda muşi Tunas orfu. Hin bozomota, sevda muşişeni meraği na vute, ham deşfane gamiğu:

Karġali miçari, mati meftare,
Tunas skaniķala mati goftare,
Gemici gaya do çamis goftare,

Moxti, moxti, na şuri mişinare!

Kayğite vulur txiri-şaxeri,
Ma hak vibgar, si Tunas elaxeri?!
Ma hak mo memaşkva yoxo-şaxeri?
Ordo moxti, na şuri mişinare!

Ne Sumluri vore, neti Aburi,
Nana-baba skani diyu gyauri,
Si var momçu nana skani onuri,
Moxti, moxti, na şkay gogaşorare!

Pencereşe meftis, kai dogaşunu,
žiži melegidvis, cari dogaşunu,
Ar mutxa gişviso, xav dogaşunu,
Ordo moxti, na şuri mişinare!
Suzgi diyu avlaşı mşxuli skani,
Va pşkomi do doşi xafiri skani,
Mot şilumti, megoşroxas xe skani!
Ordo moxti, na şkay gogaşorare!

Zenis vorți Tunaşe idiş kule,
Yano-yano gelişi ondğeş kule,
Mabgarinu oxorişa moftiş kule,
Moxti, moxti, na şkay gogaşorare!

Konkşi nusalepek gza gemikvates,
řrinži bercepete ğva memikvates,
Ĝuru-dei, kurbani memikvates,
Moxti, moxti, na şuri mişinare!

Furřuna duzepes řrinži mu nomskun,
Derdi merağite domayu mlomsķu,
Mçipe şka jin kale kemer memomskun,
Moxti, moxti, na şuri mişinare!

Xasan şerip Omsimaroğli, 41 şaneri, Atina, 24.VII.1917

90.

Xoloti kogoladu raşanepes dumani,
şia, badi do didak nuķu oķodumani?
Skani do şkimişeni diyu axirzamani!
Ela purkina, ela, diyu vakiri skani,
Komoxtu na, komoxti, ye vana ğura skani!
Şkunişeni doğuru nana do baba skani!
Mturi mtums mbela-mbela,
Mele mo dgur, mol ela!
Opşa koçepe çili,
Siti mo mayer bela?!

Žariškala poğari,
E žulu gogağari!
Ma skani merağite
Va maşkomenu cari!
Xepe škimi var inçen,
Yeleşi skani ndari!

Memed Sifzade, Atinuri, 36 žaneri, 25.VII.1917

91. LAZURİ DESTANİ

Ar deštani gevoçari derdiyar-derdiyari,
Mu voğoda uskaneli, muço pa, dobğurai?
Sevda škimis mu melubğun brinži steri kibiri.
Oğine vorsi iči do hus mot ore kibiri?
Sotin-sanis var mižirun hašo çalimli uba,
Serişi dižkipoli, mefta do meşkapřoba.
Miş oxoris mişi sevda, mişi eknas noguti?
Ey verane, ey verane, hašo mušen godgiti?
Mişi sevda miş oxoris mişi cari gedimer?
Ey verane, ey verane, oncğore var gayeni?
Didi oruba gextaş kule, idi, xincis geguti,
Delişkidi, ey verane, mo gayečas oncğore!
Juri kale gonksi škimis sancı komemažonu,
Oy mu pare? dobğuriško, mati vors domažonu!

Atina, 24.VII.1917

92.

Erzurumişe ar on kişi do yazi,
Kasaveči na var uğun, oçandinams sazi,
Opşa koçi oğurinu kolera marazi,
İbgaran nana-baba, “škimi skiri”-dei!
Opşa imten do firali ikums ti muşi,
Mitis var uşkun, imferanpeşi derdi muşi!
Zameči nučomalı bere-bvara muşis.
İbgas nana-baba “e, skiri”-dei!
Ğuru, doğuru, malı gorums verese,
Yetimepeşi opşa kodoskudu torose.
Muço Tangrik kismetı uyu terese.
İbgas nana-baba “e, skiri”-dei!
Opşak sum dğaş komoci gorasere.
“Niçağı mii” xoca gorasere,
Furseti žiruško, oxori coniktasere.
İbgas nana-baba “e, skiri”-dei!
Yazuğı iyu nanas do babas,
Seris nciri var ikums, ibgas dotanaşa.
Mžupis ibgas, çona var uğun lampas!

İbğas nana-baba “e, skiri”-dei!
Yetimepek ibgaran, “e, dida do e pãpu”
Meraği va naşkums, dudi va geçaşa perdes.
Ėurak babape nişis kocusu rende,
İbğas nana-baba “e, skiri”-dei!
Bazi Ėurşunite şehidi ien, baziti marazite Ėurun,
İnşalla, sva nişi ceneti yen,
İbğas nana-baba “e, skiri”-dei!
Muxarebes Ėurun, ordo golulun sirafi,
Allaşe eçopums dinşirişi berati,
Mskva bozopete yanene raxati.
İbğas nana-baba “e, skiri”-dei!
Hişote na Ėurunis, var ayen zameti,
Daha opşa Ėurasere him halli,
Peğamberişe uğun arzuhali,
İbğas nana-baba “e, skiri”-dei!
Muxarebe demiskudes resulişe Ebubekiri do Omeri,
Ar sağis do ar tersime,
Ali do Osmaniti him gzas Ėures.
İbğas nana-baba “e, skiri”-dei!

Cacivati, 1.VIII.1917

93.

Alamanya sebebi iyu kodoloşoçu,
şki Ėirali Osmanlis kogupinu,
Askerepe şkuni iri inite docibu,
İri doğirinu Lazistani,
Naķu muhacirepe muluran,
Oxori do sva muşi naşkuman do muluran,
Çkimi xaşluği var uğun, acite Ėururan,
Hinişe mitis guri var naçveran...

1.VIII.1917